

**UNIVERZITA KARLOVA
FAKULTA TĚLESNÉ VÝCHOVY A SPORTU**

**Výběr a analýza faktorů určujících tvorbu
koncepce profesní sebeobrany
ve Vězeňské službě ČR
Rigorózní práce**

Konzultant rigorózní práce:
PhDr. Radim Pavelka, Ph.D.

Vypracoval:
Mgr. Pavel Hegr

Praha

2016

Prohlašuji, že jsem rigorózní práci zpracoval samostatně a uvedl jsem všechny použité informační zdroje a literaturu. Tato práce ani její podstatná část nebyla předložena k získání jiného nebo stejného akademického titulu.

V Praze, dne

.....

podpis autora

Evidenční list

Souhlasím se zapůjčením své rigorózní práce ke studijním účelům. Uživatel svým podpisem stvrzuje, že tuto rigorózní práci použil ke studiu a prohlašuje, že ji uvede mezi použitými prameny.

Jméno a příjmení: Fakulta / katedra: Datum vypůjčení: Podpis:

Poděkování

Děkuji všem, kteří se podíleli na vzniku této práce, zejména pak konzultantovi práce panu PhDr. Radimu Pavelkovi, Ph.D.

Abstrakt

Název: Výběr a analýza faktorů určujících tvorbu koncepce profesní sebeobranu ve Vězeňské službě ČR

Cíle: Hlavním cílem této práce je postihnout, definovat a následně analyzovat faktory považované za nejvíce ovlivňující a určující přípravu tvorby koncepce profesní sebeobranu příslušníků VS ČR. Zároveň je analýzou vzdělávacích potřeb příslušníků Vězeňské služby České republiky (VS ČR) v oblasti profesní sebeobranu. Dále poukazuje a nabízí určitá řešení či možnosti, vztahující se ke změnám v obsahu a metodice výuky sebeobranu ve VS ČR.

Metody: V práci jsou využity metody kvalitativního výzkumu.

Výběr faktorů jako podkladů pro tvorbu nové koncepce sebeobranu byl proveden na základě empirických kognitivních metod; pozorování, následná explanace a empirie.

Vybrané faktory a dostupné zdroje byly následně definovány, analyzovány a evaluovány.

Byla provedena rešerše použitých zdrojů, jejich analýza, syntéza, komparace a selekce.

Dále bylo v práci využito statistického zpracování dat, interpretace a analýzy a také písemného dotazování – anketa (uzavřené a škálové otázky).

Výsledky: Provedený výběr faktorů, jejich charakteristika a analýza i výše uvedené návrhy a požadavky představují možnou cestu, jak za uvedených podmínek a možností dosáhnout ve výcviku profesní sebeobranu ve VS ČR progresu a zvýšené efektivity. Mohou se stát i dobrým základem pro následnou tvorbu nového systému, obsahu a metodiky výuky profesní sebeobranu ve VS ČR. Práce zároveň potvrzuje fakt, že současný koncept výcviku sebeobranu ve VS ČR je nedostatečný.

Klíčová slova: vězeňská služba, koncepce sebeobranu, konflikt, stres, instinktivní reakce a rozhodovací proces

Abstract

Title: Selection and analysis of factors defining formation of the Professional Self-defence Conception within the Prison Service of the Czech Republic.

Objectives: The main aim of this work is to understand, define and then analyze factors which are considered to be the most influencing and defining while preparing and forming the Professional Self-defence Conception for the Czech (uniformed) prison staff. It also analyzes educational needs of the (uniformed) prison staff of the Prison Service of the Czech Republic (PS CR) in the field of professional self-defence. It points out and offers particular solutions or options referring to changes in the content and methodology in the teaching of self-defence within the PS CR either.

Methods: In the thesis there are used methods of the qualitative research. The selection of the factors (aspects) used for formation of the new Self-defence Conception was made on the basis of empirical cognitive methods; observation, then explanation and experience. Selected factors and available resources were subsequently defined, analyzed and evaluated.

It was made research of used resources, their analysis, synthesis, comparison and selection.

Then, in the thesis there was used statistical data processing, an interpretation and an analysis, and also a written questionnaire – inquiry (closed and scale questions).

Results: Selection of the factors, their characteristics and analysis as well as proposals and requests mentioned above represent possible way how to make a progress and gain higher affectivity, in the mentioned conditions, during the professional self-defence training in the PS CR. They can also become a good basis for the new system formation, content and methodology in the teaching of self-defence within the PS CR. The thesis confirms a fact that the recent concept of the Self-defence within the PS CR is not sufficient as well.

Keywords: Prison Service, Self-defence Conception, Conflict, Stress, Gut Reaction and Decision-making Process

Obsah

1	ÚVOD	9
2	METODIKA.....	10
2.1	STANOVENÍ CÍLE	10
2.2	STANOVENÍ ÚKOLŮ	10
2.3	METODY VÝZKUMU.....	10
3	TEORETICKÁ ČÁST	12
3.1	VYMEZENÍ POJMŮ SEBEOBRAŇA; PROFESNÍ SEBEOBRAŇA.....	12
3.1.1	<i>Sebeobrana</i>	12
3.1.2	<i>Profesní sebeobrana</i>	13
3.2	VĚZEŇSKÁ SLUŽBA ČESKÉ REPUBLIKY (VS ČR)	15
3.3	AKADEMIE VĚZEŇSKÉ SLUŽBY ČESKÉ REPUBLIKY (AVS ČR)	17
3.3.1	<i>Základní odborná příprava příslušníků typu A</i>	18
3.4	TEORETICKÝ POPIS A ROZBOR FAKTORŮ URČUJÍCÍCH TVORBU KONCEPCE PROFESNÍ SEBEOBRAŇY	19
3.4.1	<i>Faktor 1 – Právní a zákonné aspekty</i>	19
3.4.1.1	Okolnosti vylučující protiprávnost činu	20
3.4.1.2	Zákon o vězeňské a justiční strážní České republiky (555/1992 Sb.; změna: 293/1993 Sb.)	23
3.4.2	<i>Faktor 2 - Současná koncepce výuky profesní sebeobrany ve VS ČR</i>	26
3.4.2.1	Profesní sebeobrana v Akademii VS ČR	27
3.4.2.2	Profesní sebeobrana v organizačních jednotkách	33
3.4.3	<i>Faktor 3 - Specifika penitenciárního prostředí</i>	36
3.4.3.1	Specifika psychologická	37
3.4.3.2	Specifika zdravotních rizik (ve vztahu k možnému fyzickému konfliktu)	41
3.4.3.3	Specifika stavebně-technická (staticko-dynamická bezpečnost)	42
3.4.3.4	Specifika výstrojová a výbrojová	44
3.4.4	<i>Faktor 4 – Mimořádné události ve VS ČR (napadení příslušníků)</i>	46
3.4.5	<i>Faktor 5 - Nové trendy v teorii a pojetí výuky sebeobrany</i>	50
3.4.5.1	Charakteristika vybraných prvků v oblasti metodiky a obsahu výuky sebeobrany.....	51
3.4.5.2	Vybrané psychologické aspekty; stres a sebeobranný výkon	67
3.4.5.3	Cyklus konfliktu v sebeobraně.....	73
3.4.5.4	Rozhodovací proces a reakční čas v sebeobraně	76
4	VÝSLEDKOVÁ ČÁST.....	79
4.1	FAKTOR 1 – ANALÝZA PRÁVNÍCH A ZÁKONNÝCH ASPEKTŮ	79
4.1.1	<i>Vybrané pojmy definované v nutné obraně</i>	79
4.1.2	<i>Analýza použití donucovacích prostředků v sebeobraně</i>	81
4.1.3	<i>Shrnutí a doporučení - Faktor 1</i>	83

4.2	FAKTOR 2 - ANALÝZA SOUČASNÉ KONCEPCE VÝUKY PROFESNÍ SEBEOBRANY VE VS ČR	84
4.2.1	<i>Analýza a navrhované změny vybraných činitelů ve výuce profesní sebeobrany v AVS ČR.....</i>	84
4.2.2	<i>Navrhované změny v NGŘ o Služební a profesní přípravě</i>	88
4.2.3	<i>Anketa – Výcvik sebeobrany v organizačních jednotkách.....</i>	91
4.2.4	<i>Shrnutí a doporučení - Faktor 2</i>	108
4.3	FAKTOR 3 - ANALÝZA SPECIFIK PENITENCIÁRNÍHO PROSTŘEDÍ.....	112
4.3.1	<i>Zhodnocení psychologických specifík.....</i>	112
4.3.2	<i>Zhodnocení zdravotních specifík</i>	113
4.3.3	<i>Rozbor stavebně-technických specifík.....</i>	113
4.3.4	<i>Rozbor výstrojových a výzbrojových specifík</i>	114
4.3.5	<i>Shrnutí a doporučení - Faktor 3</i>	114
4.4	FAKTOR 4 – STATISTIKA A ANALÝZA NAPADENÍ PŘÍSLUŠNÍKŮ VS ČR	116
4.4.1	<i>Statistika napadení příslušníků VS ČR v letech 2011 až 2015 (září)</i>	116
4.4.2	<i>Interpretace a vyhodnocení zjištěných dat</i>	118
4.4.3	<i>Analýza napadení příslušníků VS ČR</i>	120
4.4.4	<i>Shrnutí a doporučení - Faktor 4</i>	121
4.5	FAKTOR 5 – ANALÝZA NOVÝCH TRENDŮ V TEORII A POJETÍ VÝUKY SEBEOBRANY VE VZTAHU K TVORBĚ KONCEPCE VÝCVIKU PROFESNÍ SEBEOBRANY VE VS ČR.....	122
4.5.1	<i>Rozbor vybraných prvků v oblasti metodiky a obsahu výuky profesní sebeobrany</i>	122
4.5.1.1	<i>Analýza aktivizujících metod ve výcviku profesní sebeobrany</i>	122
4.5.1.2	<i>Možnosti využití instinktivních obranných reakcí ve výuce profesní sebeobrany</i>	124
4.5.2	<i>Zhodnocení psychologických aspektů ve vztahu k přípravě nové koncepce profesní sebeobrany</i>	124
4.5.3	<i>Aplikace poznatků o cyklech konfliktu v profesní sebeobraně.....</i>	125
4.5.4	<i>Aplikace poznatků o rozhodovacím procesu a reakčním čase v profesní sebeobraně.....</i>	126
4.5.5	<i>Shrnutí a doporučení - Faktor 5</i>	127
5	ZÁVĚR.....	131
	SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ.....	133
	POUŽITÁ LITERATURA:.....	133
	ZÁKONY A PRÁVNÍ PŘEDPISY:	135
	ELEKTRONICKÉ ZDROJE:	135
	SEZNAM OBRÁZKŮ	136
	SEZNAM GRAFŮ	137
	SEZNAM TABULEK	138
	SEZNAM PŘÍLOH	138
	PŘÍLOHY	139

1 Úvod

Jedním z mnoha požadavků kladených na příslušníka Vězeňské služby České republiky (dále VS ČR) je zvládnání co možná nejefektivnějších postupů při projevech agresivního chování v penitenciárním prostředí. Příslušníci by měli být schopni v případě mimořádné události, jakou je útok na zdraví či život, aktivně aplikovat kroky směřující k ochraně života a zdraví svého i ostatních. Měli by umět zvládat chování zaměřené na aktivní prevenci ohrožujících situací, včetně včasné predikce napadení a účinné obrany. Měli by chápat působení psychologických aspektů agresivního chování, zvládat takticko - psychologické prvky přípravy a základy strategie řešení rizikových situací. Na jedné straně jsou to zmiňované požadavky na kompetence příslušníků, na straně druhé je to ne zcela vyhovující stav jejich připravenosti k řešení krizových situací při napadení.

Dosud nebyla provedena žádná studie ani nebyly definovány či analyzovány faktory, které by měly určovat a ovlivňovat podobu koncepce sebeobrany ve VS ČR, což je mimo jiné snahou této práce.

Výběr tématu rigorózní práce souvisí s mojí pozicí učitele sebeobrany, střelecké a praktické přípravy na Akademii VS ČR (AVS ČR). Hlavním úkolem AVS ČR je vzdělávání personálu vězeňské služby, tedy i příprava příslušníků v rámci profesní sebeobrany a to jak v základní odborné přípravě, tak i v rámci celoživotního vzdělávání formou rozšiřujících a specializačních kurzů.

Snaha o tvorbu nové koncepce výuky sebeobrany reflektuje především požadavek učitelů a instruktorů sebeobrany, zástupců vedoucích oddělení – tzv. bojařů (přímo řídí instruktory sebeobrany v organizačních jednotkách - věznicích a zajišťují profesní a služební přípravu příslušníků, tedy výuku a přezkušování sebeobrany v jednotlivých věznicích), zároveň i požadavek současných zástupců vedení VS ČR na to, aby výcvik v této oblasti směřoval k rozvoji schopností, dovedností a znalostí příslušníků řešit úspěšně všechny fáze konfliktu a úspěšně zvládat sebeobrannou situaci, potažmo služební zákrok, v mezích stanovených zákonem.

2 Metodika

2.1 Stanovení cíle

Tato práce si klade za cíl postihnout, definovat a následně analyzovat faktory považované za nejvíce ovlivňující a určující přípravu tvorby koncepce profesní sebeobrany příslušníků VS ČR. Zároveň je analýzou vzdělávacích potřeb příslušníků Vězeňské služby České republiky (VS ČR) v oblasti profesní sebeobrany. Dále poukazuje a zároveň nabízí určitá řešení a možnosti, vztahující se ke změnám v obsahu a metodice výuky sebeobrany ve VS ČR.

2.2 Stanovení úkolů

V teoretické části především definovat a ve výsledkové pak analyzovat vybrané faktory určující podklady pro tvorbu nové koncepce profesní sebeobrany ve VS ČR:

- Definovat a analyzovat legislativní hranice, v jejichž rámci se při tvorbě nové koncepce sebeobrany můžeme pohybovat,
- provést charakteristiku a analýzu současná koncepce výuky sebeobrany ve VS ČR (v Akademii VS ČR a v organizačních jednotkách); anketou zjistit stav výcviku sebeobrany v organizačních jednotkách,
- specifikovat a analyzovat zvláštnosti penitenciárního prostředí, především ve vztahu k sebeobrannému výkonu,
- definovat a charakterizovat mimořádné události ve VS ČR; zpracovat a následně analyzovat napadení příslušníků (ve stanoveném období) ve VS ČR,
- postihnout a analyzovat nové trendy v teorii a pojetí výuky sebeobrany a zhodnotit možnosti jejich využití ve výcviku sebeobrany ve VS ČR,
- provést závěrečné zhodnocení a doporučení.

2.3 Metody výzkumu

V této práci jsou využity metody kvalitativního výzkumu.

Především na základě empirických kognitivních metod, jako je pozorování a následná explanace a empirie, byly vybrány faktory určující podklady pro

tvorbu nové koncepce profesní sebeobrany ve VS ČR. Tyto faktory, včetně dostupných zdrojů, byly následně definovány, analyzovány a evaluovány. Byla provedena rešerše použitých zdrojů, jejich analýza, syntéza, komparace a selekce. Byl definován současný stav a na základě indukce a dedukce naznačeny možnosti zefektivnění a progresu ve vlastním výcviku profesní sebeobrany.

U „Faktoru 4“ – Statistika a analýza napadení příslušníků VS ČR a také v rámci „Ankety –Výcvik sebeobrany v organizačních jednotkách“ bylo využito statistického zpracování dat, interpretace a analýzy. S cílem o získání objektivnějších informací, především o stavu služební přípravy *Sebeobrana a použití donucovacích prostředků* v organizačních jednotkách, bylo využito písemného dotazování prostřednictvím ankety. V anketě bylo využito uzavřených a škálových otázek dvou až čtyřstupňové škály.

3 Teoretická část

3.1 Vymezení pojmů sebeobrana; profesní sebeobrana

3.1.1 Sebeobrana

Sebeobranu můžeme chápat jako ucelený systém prostředků, které slouží k obraně zájmů chráněných zákonem. Představuje určitý způsob řešení konfliktů a to jak po stránce verbální a psychologické, tak i s využitím síly a fyzického kontaktu.

Následně uvádím příklady definic sebeobrany tak, jak ji chápou různí autoři.

"Sebeobrana je založena na souhrnu znalostí a dovedností, které jsou určeny k předcházení útoku na vlastní osobu, k obraně před fyzickou a psychickou újmou v průběhu útoku i k odsunutí negativních jevů útoku na psychiku napadeného. Je praktickou účelovou disciplínou, která slouží především k ochraně života, zdraví, majetku, cti, osobní a domovní svobody." (Náchodský, 2006, s. 5)

"Sebeobrana – technické, taktické, fyzické a psychické řešení konfliktní situace, která vyústila až do střetu, kdy je limitním faktorem ohrožení života; etická a praktická snaha likvidovat, neutralizovat neoprávněný, podněcovaný útok, nikoliv útočníka!; cílem je ubránit se, nebo převést situaci ke smíru, dohodě, kompromisu a rozchodu." (Konečný, 2000, s. 63)

„Sebeobranu tvoří různé úpolové aplikace. Je užitkovou pohybovou činností. Aplikace znamená, že sebeobrana je otevřeným systémem, aby bylo možné podle okolností (daných zúčastněnými osobami, situací apod.) měnit konkrétní úpolové činnosti takovým způsobem, aby sebeobranná akce byla dostatečně účinná a rychlá, a aby byly současně zachovány zájmy chráněné zákonem (především život a zdraví člověka).“ (Reguli, 2005, s. 15)

Pokud budeme mluvit o sebeobraně jako o systému, pak tento systém také zahrnuje bojové činnosti. Většina systémů sebeobrany do jisté míry čerpá informace z bojových umění a úpolových sportů (např. karate, judo, kickbox, wing tsun, kung fu, eskrima, brazilské jiu-jitsu), případně z plnokontaktních

bojových sportů, které se vytvářely na základě jakési fúze bojových sportů a umění jako např. MMA (zkratka anglického - Mixed Martial Arts). Takovéto systémy sebeobranы využívají a kombinují vybrané principy, techniky a různé technické prostředky podle jejich bojového využití. Ty pak upravují a začleňují do vlastního taktického prostředí na základě svých osobních zkušeností, priorit a konkrétních potřeb.

Především v posledních letech se objevují sebeobrané systémy, které budují své vlastní principy a postupy. Řada z nich vychází z širšího chápání sebeobranы, které se opírá o poznatky z teorie konfliktních situací, využívá znalostí o projevech stresu a jeho vlivu na sebeobranný výkon či poznatků v oblasti instinktivních obranných reakcí apod. Objevuje se i snaha maximálně čerpat a vycházet ze skutečných, reálných, situací. Dle našeho názoru takovýto přístup k pojetí sebeobranы, založený na vědeckých důkazech a zkušenosti, v konečném důsledku respektuje většinu požadavků na ni kladenou, tj. jednoduchost, univerzálnost, aplikovatelnost a účinnost. Pak se může stát skutečnou efektivní a funkční uživatelskou dovedností.

3.1.2 Profesní sebeobrana

Sebeobrana je důležitou součástí i některých profesí, v našem případě příslušníků Vězeňské služby. Dělí se např. podle cílové skupiny, pro kterou jsou její aplikace určeny. Můžeme tak rozlišovat sebeobranu zaměřenou na děti, seniory, osoby s určitým postižením, na pracovníky pomáhající svou profesí atd. Obr. č. 1 ukazuje rozdělení sebeobranы dle Reguliho (2005).

Obr. č. 1 - Rozdělení sebeobranы (Reguli, 2005)

Profesní sebeobrana je určena pro profese, které vyžadují specifické sebeobranné znalosti a dovednosti. Podle charakteru používaných technických prostředků můžeme dále rozlišovat profesní sebeobranu pro bezpečnostní složky, ozbrojené složky a ostatní profese. Příslušníci ozbrojené složky (tou je i Vězeňská služba) musí řešit „sebeobranou situaci“ nejen v rámci mezí nutné obrany (dle § 29 *trestního zákoníku*), ale i v souladu s dalšími zákonnými ustanoveními, vztahujícími se ke konkrétní ozbrojené složce, tedy v souladu s tím, co jim umožňuje oprávněný služební zákrok.

I profesní sebeobrana se utvářela a stále utváří pod vlivem bojových umění a sportů či na základě buď jimi ovlivněných, nebo samostatně se utvářejících sebeobranných systémů. Svoje postavení zde mají i systémy, které se utvářely především pro potřeby bezpečnostních sborů. Mezi ty nejnámější patří např. MUSADO, izraelské metody boje Krav Maga, Kapap a nebo Systema (Rusko). Jedná se většinou o vojenské systémy, využívající zkušeností vojáků v přímých bojových situacích, v podmínkách války. Jejich techniky a výukové metody by tedy měly vést především k rychlé likvidaci nepřítele. Přestože tyto systémy vznikaly i v jiném kulturním a právním prostředí, mohou být zdrojem informací pro výcvik jak pro potřeby profesní, tak osobní sebeobrany.

K vývoji profesní sebeobrany dochází a to hlavně v zahraničí i u jiných bezpečnostních a ozbrojených složek, především u policie. Zde mezi instruktory můžeme jmenovat především Darrena Laura, Tony Blauera, Bruce K. Siddla, či Jimmy Wagnera, které lze považovat za současné průkopníky v oblasti vědeckého chápání sebeobrany. Většinou dospěli k názoru, že principiálně není rozdíl mezi řešením sebeobranné akce a služebním zákrokem v momentě, kdy je člověk nucen řešit situaci ohrožení života anebo zdraví svojí osoby. Připouštějí jisté právní nuance, ale z pohledu psychologických a fyziologických aspektů zde nevidí rozdíl. S tím lze souhlasit ve smyslu vlivu a působení emocí či do určité míry, projevů stresu při ohrožení. U profesní sebeobrany však nalézáme specifika, jakými jsou např. výcvik příslušníků, výstroj a výzbroj (donucovací prostředky), služba většinou ve dvojici či zmíněné právní aspekty především v pre a post konfliktní fázi.

3.2 Vězeňská služba České republiky (VS ČR)

Vzhledem k tomu, že se tato práce zabývá problematikou profesní sebeobrany, je dobré zmínit se, alespoň ve stručnosti, o Vězeňské službě ČR, o jejích hlavních úkolech a základních faktech.

Vězeňská služba ČR se řídí zákonem 555/1992 Sb. - *Zákon o vězeňské službě a justiční stráž* ČR. Jejím hlavním posláním je zajišťovat výkon vazby, výkon trestu odnětí svobody a výkon zabezpečovací detence.

Jejími hlavními úkoly jsou:

- Spravování a střežení věznic pro výkon vazby a trestu a ústavů zabezpečovací detence,
- střežení, předvádění a eskortování osob ve výkonu vazby, trestu a zabezpečovací detence
- prostřednictvím programů zacházení působit na osoby ve výkonu vazby, trestu a zabezpečovací detence,
- předcházet odhalování trestné činnosti ve výkonu vazby, trestu a zabezpečovací detence,
- výzkum v oblasti penologie jeho aplikace v praxi,
- vytvářet podmínky pro pracovní činnost ve výkonu vazby a trestu,
- zajišťovat pořádek a bezpečnost v budovách soudů a státních zastupitelstvích,
- vést evidenci osob ve výkonu vazby, trestu a zabezpečovací detence,
- zaměstnávat osoby ve výkonu trestu (vazby) ,
- zabezpečovat vzdělávání příslušníků a občanských zaměstnanců.

Organizace a řízení Vězeňské služby

Vězeňská služba se člení na vězeňskou stráž, justiční stráž a správní službu. Vězeňská a justiční stráž mají postavení ozbrojeného sboru.

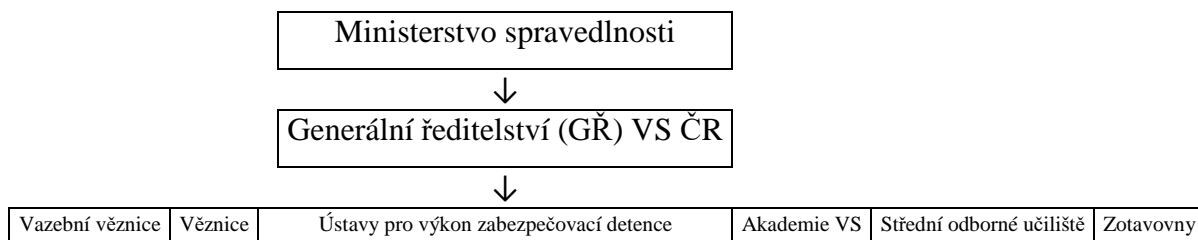
Vězeňská stráž střeží, předvádí, eskortuje osoby ve výkonu vazby, trestu a zabezpečovací detence; střeží věznic a zajišťuje zde pořádek a kázeň.

Justiční stráž zajišťuje pořádek a bezpečnost v budovách soudů a státních zastupitelstvích.

Správní služba rozhoduje ve správních řízeních, zabezpečuje ekonomickou, organizační, výchovnou a zdravotní činnost. Činnost správní služby zajišťují občanští zaměstnanci a příslušníci.

Základní články organizace Vězeňské služby ČR ukazuje obr. č. 2.

Obr. č. 2 - Základní organizační schéma VS ČR

Základními články organizace VS ČR jsou generální ředitelství, vazební věznice, věznice a ústavy zabezpečovací detence. Jednotlivé vazební věznice, věznice a ústavy zabezpečovací detence zřizuje a ruší ministr. V jejich čele stojí ředitelé, které jmenuje a odvolává generální ředitel VS ČR. Generální ředitelství řídí, organizuje a kontroluje činnost ostatních článků organizace Vězeňské služby.

Ministr spravedlnosti řídí Vězeňskou službu prostřednictvím generálního ředitele, kterého jmenuje a odvolává. Za činnost VS ČR odpovídá generální ředitel ministrově.

V současnosti (2016) jsou vězni rozmístěni ve 35 věznicích.

V ČR jsou čtyři typy věznic:

- s dohledem,
- s dozorem,
- s ostrahou,
- se zvýšenou ostrahou.

(V jedné věznici mohou být zřízena oddělení různých typů, pokud tím není ohrožen účel trestu).

K 1. září 2015 byla struktura a počet zaměstnanců ve VS ČR následující:

- Vězeňská stráž...5 870
- Justiční stráž...1 031
- Občanští zaměstnanci:...3 999
- Celkem: 10 900 zaměstnanců

V Příloze 1 – Základní statistická data jsou dále uvedena fakta, týkající stavu vězňených osob, ubytovacích kapacit, podílu cizinců ve výkonu trestu a výkonu vazby, rozdělení počtu odsouzených podle typu věznice a počty doživotně odsouzených mužů a žen.

Následující mapka (obr. č. 3) nám ukazuje rozmístění věznic, vazebních věznic a detenčních ústavů v České republice.

Obr. č. 3 - Rozmístění věznic, vazebních věznic a detenčních ústavů v České republice

Věznice, vazební věznice a detenční ústavy v ČR

3.3 Akademie vězeňské služby České republiky (AVS ČR)

Akademie Vězeňské služby (Stráž pod Ralskem) má jako samostatná organizační jednotka Vězeňské služby ČR status centrálního rezortního vzdělávacího zařízení s celorepublikovou působností, které poskytuje příslušníkům a zaměstnancům všech ostatních organizačních jednotek z celé České republiky základní kvalifikaci nezbytnou pro vykonávání jejich pracovních a služebních povinností. Zajišťuje profesní teoretickou a praktickou přípravu příslušníků a občanských pracovníků VS ČR tak, aby byli náležitě vycvičeni a vyškoleni pro výkon služby a zvyšovala se jejich odborná úroveň pro výkon

funkce. Podílí se také na rozvoji vědecké a výzkumné činnosti v oblasti penologie a penitenciaristiky.

Vzdělávání realizuje především v základní odborné přípravě (ZOP), která je určena všem novým zaměstnancům přijatých do služebního nebo pracovního poměru k Vězeňské službě ČR. Člení se podle jejich zařazení do výkonu služby nebo práce v jednotlivých organizačních jednotkách a je organizována se zřetelem na splnění základních požadavků a kvalifikačních předpokladů pro výkon zastávané funkce.

Probíhá ve třech typech kurzů, vymezených podle cílových skupin. Těmi jsou:

Typ A - pro příslušníky vězeňské služby bez rozdílu služebního zařazení

Typ B - pro občanské zaměstnance, kteří pracují v přímém styku s vězňenými osobami

Typ I - pro občanské zaměstnance, kteří nepracují v přímém styku s vězňenými osobami

Mimo základní odbornou přípravu vytváří a zajišťuje tzv. rozšiřující a specializační kurzy, jež umožňují zaměstnancům VS ČR dále se vzdělávat v programu celoživotního vzdělávání a to v souvislosti s jejich specializací i možným kariéřním růstem.

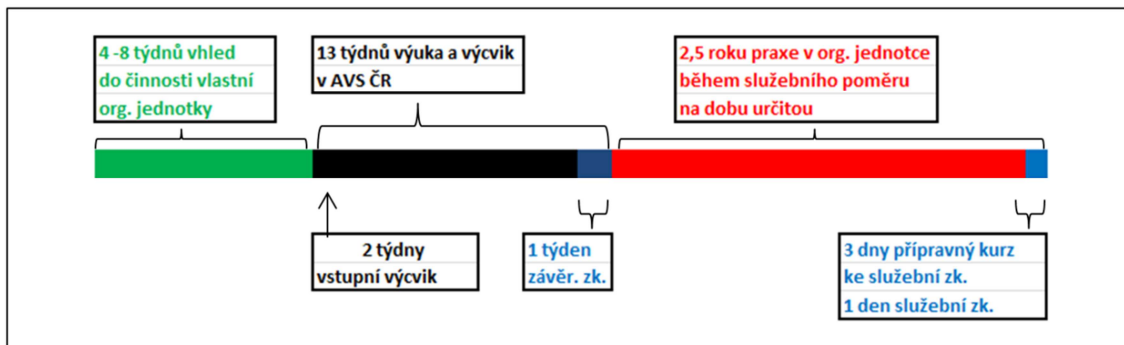
3.3.1 Základní odborná příprava příslušníků typu A

Základní odborná příprava typu A (dále ZOP A) je zaměřena na všestrannou přípravu příslušníka k výkonu služby a na jeho profesní orientaci ve VS ČR. Je integrální součástí systému celoživotního vzdělávání ve VS ČR tak, jak jej upravuje *NGŘ č. 55/2010 o vzdělávání ve Vězeňské službě ČR*. Zahrnuje složky rozumové, mravní, tělesné, pracovní, estetické a environmentální výchovy. Projekt ZOP A je sestaven tak, aby si nastupující příslušník osvojil nejen znalost zákonů, předpisů a nařízení upravujících výkon služby vězeňské a justiční stráže, ale zároveň získal potřebné dovednosti v sebeobraně i při zacházení s donucovacími prostředky a střelnými zbraněmi, uvědomoval si psychologické, etické i výchovné aspekty výkonu služby a v neposlední řadě získal dostatek praktických zkušeností z výkonu služby.

Časový přehled a organizace ZOP A pro příslušníky Vězeňské služby

Následující schéma (obr. č. 4) a tabulka (tab. č. 1) zobrazují model ZOP A včetně jeho jednotlivých částí, rámcových časových dotací a důležitých mezníků:

Obr. č. 4 - Model ZOP A

Tab. č. 1 - Model ZOP A

Vhléd do činnosti vlastní organizační jednotky	Výuka a výcvik v AVS ČR (včetně vykonání závěr. zk.)	Praxe v organizační jednotce během služebního poměru na dobu určitou	Přípravný kurz a vykonání služební zk. v AVS ČR
4 - 8 týdnů	13 týdnů	2 - 2,5 roku	4 dny
	428 vyučovacích hodin		28 vyučovacích hodin

3.4 Teoretický popis a rozbor faktorů určujících tvorbu koncepce profesní sebeobrany

Jak již bylo naznačeno v úvodu práce, byly vybrány a následně analyzovány takové faktory, které nejvíce ovlivňují a určují systém i obsahovou a metodickou podobu výuky sebeobrany ve VS ČR a tudíž i tvorbu její koncepce.

V této teoretické části budou tyto faktory pojmenovány, popsány a následně, ve výsledkové části, analyzovány.

3.4.1 Faktor 1 – Právní a zákonné aspekty

Tento faktor nám především vymezuje legislativní hranice, v jejichž rámci se při tvorbě nové koncepce sebeobrany můžeme pohybovat. Podílí se na pojetí utváření strategicko-taktické přípravy a ovlivňuje i některé další analyzované činitele. U bezpečnostní složky, kterou je i VS ČR, je tento faktor obzvláště

důležitý. Z hlediska cyklů konfliktu v sebeobraně prolíná všechny tři fáze, pre-konfliktní, konfliktní i post-konfliktní.

Předmětem popisu a rozboru tohoto faktoru, vzhledem k potřebám této práce, budou tzv. Okolnosti vylučujících protiprávnost činu, konkrétně pak *Krajní nouze* (zákon č. 40/2009 Sb.- § 28 trestního zákoníku), *Nutná obrana* (zákon č. 40/2009 Sb.-§ 29 trestního zákoníku) a *Oprávněné použití zbraně* (§ 23 trestního zákoníku) a dále *Zákon o Vězeňské službě a justiční strážní České republiky* (555/1992 Sb.; změna: 293/1993 Sb.).

V teoretické části, budou tyto legislativy definovány, ve výsledkové části pak analyzovány.

3.4.1.1 Okolnosti vylučující protiprávnost činu

„Právo na sebeobranu není jen morálním právem člověka, ale je ustanoveno také legislativně. V rámci obrany se většinou dopouštíme jednání, které by za obvyklých okolností bylo posouzeno jako protiprávní. Zákon na tyto situace pamatuje a stanovuje tzv. okolnosti vylučující protiprávnost činu. Princip okolností vylučujících protiprávnost činu spočívá v tom, že osoba, která za těchto podmínek jedná, naplní obvykle formální znaky trestného činu, ale o trestný čin nejde, protože jejímu jednání chybí společenská škodlivost jako materiální znak trestného činu.“ (Náchodský, 2006, s. 3)

Jak již bylo uvedeno, přímý vztah k sebeobraně mají krajní nouze, nutná obrana a oprávněné použití zbraně.

Krajní nouze (§ 28 trestního zákoníku)

- (1) *„Čin jinak trestný, kterým někdo odvrací nebezpečí přímo hrozící zájmu chráněnému trestním zákonem, není trestným činem.“*
- (2) *Nejde o krajní nouzi, jestliže bylo možno toto nebezpečí za daných okolností odvrátit jinak anebo způsobený následek je zřejmě stejně závažný nebo ještě závažnější než ten, který hrozil, anebo byl ten, komu nebezpečí hrozilo, povinen je snášet.“*

Toto ustanovení upravuje zejména situace, kdy je možné chránit zájem chráněný trestním zákoníkem jen tím, že se obětuje jiný zájem chráněný trestním zákoníkem.

Zájmem chráněnému trestním zákonem rozumíme osobu nebo věc.

Nebezpečím se při tom rozumí ohrožení života, zdraví, majetku apod., avšak nemá charakter útoku trestně odpovědného člověka. Zdrojem tohoto nebezpečí mohou být přírodní síly, nebezpečná lidská jednání (kolize povinností, napadení zvířetem, technické nedostatky).

Zpravidla tedy nepůjde o odvracení trestného činu, ale o ochranu života, zdraví a majetku.

Je však vyloučeno použití krajní nouze u osob, které jsou povinny nebezpečí snášet, protože jim to ukládají zvláštní předpisy (např. lékař, policista, voják, hasič i příslušník vězeňské služby).

Nehrozí-li nebezpečí od fyzické osoby, jedná se vždy o krajní nouzi. Dle současné právní úpravy není rozhodné, zda se jedná o útok osoby nepřičetné, dítěte nebo osoby jednající v omylu.

Nutná obrana (§ 29 trestního zákoníku)

- (1) *„Čin jinak trestný, kterým někdo odvrací přímo hrozící nebo trvajících útok na zájem chráněný trestním zákonem, není trestným činem.“*
- (2) *„ Nejde o nutnou obranu, byla-li obrana zcela zjevně nepřiměřená způsobu útoku.“*

Z podstaty věci jde o protiútok (či preventivní útok – útok hrozí) vedený proti útočníkovi, jenž útočí na zájem chráněný trestním zákoníkem a obránce hájí stejné zájmy, které chrání trestní zákoník. Nejedná tedy proti zákonu, ale ve shodě s ním. Lze tedy říci, že nutná obrana je uplatněním práva vůči bezpráví a svépomoc zde nahrazuje nedostatek ochrany zájmů chráněných trestním zákoníkem ze strany orgánů státu.

K nutné obraně je oprávněn kdokoliv, tedy nejen osoba útokem ohrožená, ale také osoba, která se aktivně zastane oběti trestného činu.

Proti nutné obraně není přípustná nutná obrana. Tzn., brání-li se primární útočník proti útoku obránce či intervenujícího obránce, jedná se o pokračování primárního útoku. Nutnou obranu nelze použít ani proti jednáním, kterými někdo vykonává své právo či povinnost (např. služební zákrok příslušníka).

Jednou ze základních zásad nutné obrany je premisa, že veškerá rizika a nebezpečí by měl nést útočník. Ze strany orgánů činných v trestním řízení nebývá toto vždy stoprocentně respektováno. Dochází pak ke zbytečné následné

perzekuci obránce na úkor útočníka, který jako pachatel trestného činu má obvykle „svá práva“, zatímco obránce překračuje rámec nutné obrany. Tento pokřivený pohled na věc lze považovat za relikv dob minulých. Moderní pojetí nutné obrany by mělo respektovat skutečnost, že je to útočník, kdo vyvolal svým jednáním situaci, za které bylo použito nutné obrany.

Na doplnění k jednání o krajní nouzi je potřeba vysvětlení k situaci, kdy je člověk napaden osobou nepřičetnou, dítětem nebo osobou jednající ve skutkovém omylu. V minulosti býval takovýto útok posuzován podle zásad ustanovení o krajní nouzi, přičemž byl důraz kladen na splnění požadavku subsidiarity (nebezpečí nešlo odvrátit jinak). Toto řešení kladlo přehnaně vysoké nároky na obránce. Přitom např. situace, kdy se obránce brání útoku duševně choré osoby, může být pro obránce podstatně náročnější, než odvracet útoky racionálně uvažujícího pachatele. Současný právní názor uvedené respektuje a přiklání se spíše k názoru, že posuzování těchto případů podle ustanovení o krajní nouzi není správné ani v případech, kdy obránce ví o duševní chorobě na straně útočníka. Tento současný právní názor je uplatnitelný u napadení příslušníků (zaměstnanců) VS ČR ze strany choromyslných především ve věznicích s výkonem zabezpečovací detence (Vazební věznice a ústav pro výkon zabezpečovací detence Brno, Věznice a ústav pro výkon zabezpečovací detence Opava).

Oprávněné použití zbraně (§ 32 trestního zákoníku)

„Trestný čin nespáchá, kdo použije zbraně v mezích stanovených jiným právním předpisem.“

Využití institutu trestního zákona oprávněné použití zbraně (zbraní se zde rozumí zbraň v technickém smyslu, zejména zbraň střelná, bodná, sečná, hromadné účinnosti apod. podle § 32) jako jedné z okolností vylučující protiprávnost je možné pouze a jenom pracovníky ozbrojených sborů a složek. Od nich se vyžaduje, aby odvraceli útoky na právem chráněné zájmy, aby snášeli zvýšené nebezpečí. To je důvodem poskytnutí účinnější právní ochrany. Trestní zákon nerozlišuje zbraň služební a soukromou, a proto je možné použít v oprávněných případech jak služební, tak i soukromou zbraň. Pro občana (pokud není příslušníkem ozbrojeného sboru či složky) oprávněné použití zbraně podle § 32 neplatí (běžný občan může zbraň použít pouze za podmínek nutné obrany nebo krajní nouze).

3.4.1.2 Zákon o vězeňské a justiční stráží České republiky (555/1992 Sb.; změna: 293/1993 Sb.)

Do zákonných aspektů je nutné zařadit také *Zákon o Vězeňské službě a justiční stráží České republiky (555/1992 Sb.; změna: 293/1993 Sb.)*. Pro profesní sebeobranu a její komplexní pojetí jsou stěžejní především tyto ustanovení, které si dovoluujeme níže citovat:

Tento zákon vymezuje mimo jiné i *Povinnosti a oprávnění příslušníka*.

Povinnosti příslušníka

§ 6 (odstavec 2 a 3)

(2) „*Při provádění služebních zákroků a služebních úkonů je příslušník povinen dbát cti a důstojnosti osob, s nimiž jedná, i své a nepřipustit, aby těmto osobám vznikla bezdůvodná újma a aby případný zásah do jejich práv a svobod překročil míru nezbytnou k dosažení účelu sledovaného služebním zákrokem nebo služebním úkonem.*“

(3) „*Dovolují-li to okolnosti a povaha služebního zákroku, je příslušník povinen před jeho provedením*

- a) prokázat svou příslušnost k Vězeňské službě,*
- b) použít domluvy, výzvy nebo varování k dosažení účelu zákroku bez jeho provedení; před výzvou použije příslušník slova "jménem zákona".*

§ 7

(1) „*Příslušník ve službě je povinen zakročit v mezích stanovených tímto zákonem a dalšími obecně závaznými právními předpisy,*

- a) páchá-li osoba ve výkonu vazby nebo ve výkonu trestu odnětí svobody trestný čin nebo kázeňský přestupek, popřípadě je-li důvodné podezření z jejich páchání,*
- b) páchá-li osoba ve výkonu zabezpečovací detence trestný čin, popřípadě je-li důvodné podezření z jeho páchání,*
- c) maří-li osoba ve výkonu zabezpečovací detence, ve výkonu vazby nebo ve výkonu trestu odnětí svobody účel výkonu zabezpečovací detence, výkonu vazby nebo výkonu trestu odnětí svobody,*
- d) je-li narušován pořádek nebo ohrožována bezpečnost v prostorách Vězeňské služby, věznice pro místní výkon trestu, soudu, státního zastupitelství nebo ministerstva, nebo při předvádění a eskortách osob z výkonu vazby, zabezpečovací detence nebo trestu odnětí svobody.*“

- (2) „Příslušník není povinen provést služební zákrok,
- a) je-li pod vlivem léků nebo jiných látek, které závažným způsobem snižují jeho schopnost jednání,
 - b) není-li k jeho provedení odborně vyškolen nebo vycvičen, ač povaha zákroku takové vyškolení nebo vycvičení vyžaduje,
 - c) brání-li tomu důležitý zájem služby. Vyžadují-li to okolnosti, je příslušník povinen v těchto případech učinit jiná opatření nezbytná k provedení služebního zákroku, zejména bez odkladu vyrozumět svého nadřízeného.“
- (3) „Příslušník, který plní úkoly vězeňské stráže, je povinen i v době mimo službu v mezích stanovených tímto zákonem a dalšími obecně závaznými právními předpisy provést služební zákrok nebo jiná potřebná opatření, páchá-li osoba ve výkonu vazby nebo výkonu trestu odnětí svobody trestný čin nebo kázeňský přestupek, jímž je bezprostředně ohrožen život, zdraví nebo majetek.“
- (4) „Příslušník, který plní úkoly vězeňské stráže, je povinen i v době mimo službu v mezích stanovených tímto zákonem a dalšími právními předpisy provést služební zákrok nebo jiná potřebná opatření, páchá-li osoba ve výkonu zabezpečovací detence trestný čin, jímž je bezprostředně ohrožen život, zdraví nebo majetek.“

§ 17 Donucovací prostředky

„Pokud je to nezbytné k zajištění pořádku a bezpečnosti, je příslušník při plnění svých úkolů oprávněn použít donucovací prostředky proti osobám, které ohrožují život nebo zdraví, úmyslně poškozují majetek nebo násilím se snaží mařit účel výkonu zabezpečovací detence, výkonu vazby nebo výkonu trestu odnětí svobody, anebo narušují pořádek nebo bezpečnost v prostorách Vězeňské služby, ve věznicích pro místní výkon trestu, v budovách soudů, jakož i v místech činnosti soudů, budovách státních zastupitelství nebo ministerstva, v zařízeních mimovězeňských poskytovatelů zdravotních služeb a v blízkosti střežených objektů.“

„Donucovacími prostředky (DP) jsou:

- a) hmaty, chvaty, údery a kopy sebeobrany,
- b) předváděcí řetízky,
- c) pouta,
- d) poutací popruhy,
- e) pouta s poutacím opaskem,
- f) slzotvorný, elektrický nebo jiný obdobně dočasně zneschopňující prostředek,
- g) obušek nebo jiný úderný prostředek,

- h) služební pes,*
- ch) vodní stříkač,*
- i) zásahová výbuška,*
- j) expanzní zbraně,*
- k) úder střelnou zbraní,*
- l) hrozba střelnou zbraní,*
- m) varovný výstřel,*
- n) vytlačování štítem,*
- o) vytlačování vozidlem,*
- p) prostředek k zamezení prostorové orientace.“*

„Příslušník rozhoduje, který z donucovacích prostředků použije podle konkrétní situace tak, aby dosáhl účelu sledovaného služebním zákrokem. Přitom je povinen dbát, aby použití donucovacího prostředku bylo přiměřené účelu zákroku a aby jím nebyla způsobena újma zřejmě nepřiměřená povaze a nebezpečnosti protiprávního jednání.“

§ 18 Použití střelné zbraně

Dalším z důležitých a diskutovaných ustanovení je použití střelné zbraně.

„Příslušník je oprávněn při plnění svých úkolů použít střelnou zbraň jen výjimečně, aby

- a) v případě nutné obrany odvrátil přímo hrozící nebo trvajícím útok proti jeho osobě nebo útok na život nebo zdraví jiné osoby,*
- b) překonal odpor směřující ke zmaření služebního zákroku, pokud jej nemůže překonat jinak a nedokončení zákroku by ohrozilo život nebo zdraví jiné osoby,*
- c) zamezil útěku osoby ve výkonu zabezpečovací detence, ve výkonu vazby nebo ve výkonu trestu odnětí svobody ze střeženého objektu nebo při eskortě, kterou nelze zadržet jiným způsobem,*
- d) odvrátil nebezpečný útok, který ohrožuje střežený nebo chráněný objekt nebo stanoviště, po marné výzvě, aby bylo od útoku upuštěno,*
- e) zneškodnil zvíře ohrožující život nebo zdraví osob.“*

„Před použitím střelné zbraně v případech a) až d) je příslušník povinen vyzvat osobu, proti které zakročuje, aby upustila od protiprávního jednání, s výstrahou, že bude použito střelné zbraně. Od výzvy s výstrahou může příslušník upustit pouze v případě, že je ohrožen jeho život nebo zdraví anebo život nebo zdraví jiné osoby a zákrok nesnese odkladu.“

„Použití střelné zbraně je přípustné jen tehdy, jestliže by použití donucovacích prostředků bylo zřejmě neúčinné.“

„Při použití střelné zbraně je příslušník povinen dbát nutné opatrnosti, aby zejména neohrozil život nebo zdraví jiných osob a aby co nejvíce šetřil život osoby, proti níž zakročuje.“

Použití donucovacích prostředků a střelné zbraně má i svá omezení, podmínky i povinnosti z toho vyplývající, která následně uvádím.

§ 19 Omezení při použití donucovacích prostředků a střelné zbraně

(1) „Při služebním zákroku nelze proti

a) těhotné ženě, osobě vysokého věku a osobě se zjevným zdravotním postižením nebo osobě zjevně mladší 15 let použít úderů a kopů sebeobrany, pout s poutacím opaskem, slzotvorných, elektrických nebo jiných obdobně dočasně zneschopňujících prostředků, obušku a jiného úderného prostředku, služebního psa, vodního stříkače, zásahové výbušky, expanzní zbraně, úderu střelnou zbraní, varovného výstřelu a střelné zbraně,

b) ženě použít služebního psa, elektrického nebo jiného obdobně dočasně zneschopňujícího prostředku a střelné zbraně; to neplatí, pokud útok těchto osob bezprostředně ohrožuje život nebo zdraví příslušníka nebo jiné osoby anebo hrozí větší škoda na majetku a nebezpečí nelze odvrátit jinak, a v případech uvedených v § 18 písm. c).“

3.4.2 Faktor 2 - Současná koncepce výuky profesní sebeobrany ve VS ČR

Tato kapitola se zabývá současným koncepčním pojetím výuky sebeobrany ve VS ČR. Teoretická část tohoto faktoru popisuje stav výuky sebeobrany v Akademii VS ČR v základním kurzu (ZOP A) a ve specializačních kurzech, kde mimo jiné definuje i vybrané činitele výuky. Zabývá se také výukou sebeobrany, v rámci služební a profesní přípravy příslušníků v organizačních jednotkách. Zde cituje nařízení, dle kterého služební a profesní příprava, tudíž i výuka sebeobrany, v organizačních jednotkách probíhá a popisuje/určuje její současnou organizaci, formu a hodnocení.

Ve výsledkové části je pak proveden rozbor vybraných činitelů tohoto faktoru. Jeho součástí je i anketa, zabývající se stavem výcviku sebeobrany v organizačních jednotkách.

Stávající výuka sebeobrány ve VS ČR probíhá ve dvou liniích.

Tou první je výuka sebeobrány v Akademii VS ČR a to v Základní odborné přípravě typu A (pro nově nastupující příslušníky VS ČR) a v rámci rozšiřujících a specializačních kurzů (zde se školí/připravují budoucí instruktoři, zajišťující výcvik sebeobrány v rámci služební a profesní přípravy příslušníků v jednotlivých organizačních jednotkách).

Druhou linií je právě výuka sebeobrány jako součást služební a profesní přípravy příslušníků v organizačních jednotkách.

3.4.2.1 Profesní sebeobrána v Akademii VS ČR

Výuka sebeobrány v AVS se řídí učebním plánem, rozepsaným v následující podkapitole.

Učební plán Základní odborné přípravy typu A

Základní odborná příprava typu A je realizována v průběhu dvanácti týdnů v AVS ČR ve Stráži pod Ralskem. Ve třináctém týdnu se konají závěrečné zkoušky a po té se příslušníci vrací zpět do organizačních jednotek. Učební plán je tvořen níže uvedenými vyučovacími předměty a jejich časovou dotací. Vybrané vyučovacím předměty jsou klasifikovány (výborně až nedostatečně). Časové dotace (délka jedné vyučovacím jednotky je 90 minut) a podrobný tematický plán (učební osnovy) jednotlivých vyučovacím předmětů, včetně zařazování nových témat do výuky a stanovování potřebných hodinových dotací jednotlivých vyučovacím předmětů, stanovuje ředitel AVS na základě návrhů pedagogické rady a především požadavků GŘ VS ČR, organizačních jednotek či nařízení Vlády ČR.

Učební plán výuky s uvedením klasifikace nám ukazuje následující tabulka č. 2.

Tab. č. 2 - Učební plán výuky v ZOP A

Předmět	Hodinová dotace (v hodinách)	Klasifikace
Třídnická hodina	6	Ne
Služební předměty:		
Pořadová příprava	14	Ne
Služební příprava	60	Ano
Penologie	58	Ano
Speciální (střelecká) příprava	48	Ano
Základy sebeobrany	40	Ano
Vězeňská administrativa	32	Ano
Praktická příprava	32	Ano
Základy forenzních věd:		
Právo	48	Ano
Psychologie	42	Ano
Pedagogika	26	Ano
Profesní etika	20	Ano
Environmentální výchova (přednáška)	2	Ne
Celková hodinová dotace	428	

Vlastní výuka navazuje na již získané základní informace a zkušenosti z prvního období přípravy v organizačních jednotkách. Výuka v této fázi probíhá především formou přednášek, frontální výuky ve třídách a praktických cvičení z oblasti služebních i humanitních předmětů.

Výuková část základní odborné přípravy je zakončena ve třináctém týdnu celkovým prověřením teoretických znalostí a praktických služebních dovedností formou komisionální závěrečné zkoušky. Úspěšným složením závěrečné zkoušky a získáním *Osvědčení o profesní způsobilosti* je příslušník plně oprávněn k provádění všech služebních úkonů a služebních zákroků včetně používání donucovacích prostředků a zbraní v rámci *Zákona č. 555/1992 Sb. o Vězeňské službě a justiční strážní ČR*.

Tematický plán služebního předmětu Základy sebeobrany

Současný tematický plán služebního předmětu *Základy sebeobrany*, včetně hodinové dotace nám podrobně ukazuje tabulka č. 3.

Tab. č. 3 - Tematický plán předmětu Základy sebeobrany

Základy sebeobrany	
Celková hodinová dotace	40 hodin
<i>Úvodní hodina: organizační pokyny, náplň předmětu, etika sebeobrany, technické, taktické a psychologické řešení sebeobraných situací, výukové DVD (sebeobrana v ozbrojených složkách)</i>	1. - 2. hod.
<i>Základy kondiční přípravy, rozvoj silových a obratnostních schopností</i>	3. - 4. hod.
<i>Rozvoj rychlostních schopností, Rozvoj vytrvalostních schopností</i>	5. - 6. hod.
Pády vpřed, vzad, stranou, využití předmětů v sebeobraně – proti různým způsobům napadení, postoje, vzdálenost, stabilita, pohyb vpřed a vzad, úhyby	7. - 8. hod.
Páky na zápěstí, loket, rameno	9. - 10. hod.
Nácvik úderů přímých/obloukových (včetně úderů do vitálních částí těla), obrana proti úderům	11. - 12. hod.
Nácvik kopů přímých/obloukových (včetně kopů do vitálních částí těla), obrana proti kopům	13. - 14. hod.
Zrušení pasivního odporu, výukové DVD sebeobrana v uzavřených prostorách (v kanceláři), Vyváděcí/odváděcí techniky	15. - 16. hod.
Fixace na zemi, u stěny, v prostoru	17. - 18. hod.
Obranné techniky proti držení za ruce a za oděv	19. - 20. hod.
Vyproštění ze škrčení, rdoušení	21. - 22. hod.
Zákonnost a přiměřenost užití teleskopického obušku, zóny dopadu a účinky použití tel. obušku (DVD – ESP)	23. - 24. hod.

Základní průprava: údržba obušku – konstrukce, demontáž montáž, korekce fixačních pružin, nastavení regulace a nasazování pouzdra na opasek, umístění výstroje, použití taktických doplňků	25. - 26. hod.
Varianta úderů Úchop obušku, vysunutí, zavírání, postoj, tasení,	27. - 28. hod.
Obranné situace Bezpečná a riziková vzdálenost Takticko-preventivní pozice Reakce na útoky protivníka za použití zavřeného a otevřeného teleskopu (úchopy, údery, kopy, škrčení, kryty) Aktivní taktická aplikace teleskopického obušku	29. - 30. hod.
Znehybňující a odváděcí technika (ruka, noha, krk) Řešení odporu v průběhu odvádění osoby Dopravení do poutací polohy (pasivní odpor – stoj, sed, leh, úchop) Týmová kooperace - zákrok ve dvojici a trojici (komunikace, spolupr.)	31. - 32. hod.
Obrana proti napadení se zbraní (bodná)	33. - 34. hod.
Obrana proti napadení se zbraní (palná, náhodná) Využití zákonných donucovacích prostředků v sebeobraně.	35. - 36. hod.
Nácvik modelových služebních zákroků ve dvojici. Poutání a preventivní osobní prohlídky po služebním zákroku.	37. - 38. hod.
Klasifikace, závěrečné přezkoušení	39. - 40. hod.

Z didaktického pohledu bude ve stručnosti následně provedeno zhodnocení vybraných faktorů současných podmínek pro výuku.

Materiální didaktické prostředky a prostředí výuky

Maňák (1999) charakterizuje materiálně didaktické prostředky takto: „Zahrnují všechny materiální předměty, které zajišťují, podmiňují a zefektivňují průběh vyučovacího procesu. Jde o takové předměty, které v úzké souvislosti s vyučovací metodou a organizační formou výuky napomáhají dosažení výchovně vzdělávacích cílů.“ (Maňák 1999, s. 50)

Dnešní stav didaktických prostředků určených pro výcvik sebeobrany odpovídá současným potřebám výuky sebeobrany v ZOP A i ve specializačních

kurzech. Požadavky na pořízení dalších prostředků vyplynou až po dokončení analýzy současné koncepce a vytvoření nového systému výuky.

Z hlediska organizační formy výuky podle charakteru výukového prostředí probíhá výcvik především v tělocvičně (dojo), část výcviku také ve cvičné cele, kde je možnost trénovat sebeobrané akce (služební zákroky) téměř v reálném prostředí i ve stanovené výstroji a výzbroji. Další cvičné výukové prostory vhodné k nácviku sebeobrany, v prostředí simulujícím např. další prostory věznice, v budově Akademie VS ČR nejsou k dispozici. Využití běžných prostor AVS (chodby, schodiště apod.) není vzhledem k provozu v budově (další výuka; kurzy; logistika; pohyb vězňů, zajišťujících úklid v AVS...) i stavebně-technickým možnostem (např. sádkartonové příčky) možné. (Vedení AVS již žádalo GRŘ VS ČR o možnost vybudování či odkoupení prostor/budov za účelem zřízení cvičných prostor pro výuku.)

Antropogenní činitelé výuky

K tomuto činiteli Maňák uvádí: „*Teprve začleněním lidských činitelů do systému výuky nabývá systém na životnosti a stává se výukovým systémem v pravém slova smyslu. K hlavním antropogenním činitelům výuky patří učitel, žák a pedagogický personál. Ačkoliv je to do jisté míry paradox, v didaktických pojednáních a učebnicích se jim často nevěnuje žádná pozornost. Systémový přístup naopak dochází k závěru, že antropogenní činitelé jsou nezbytnými dynamizujícími činiteli výuky a jejich funkce ve výuce je nutno pečlivě analyzovat.*“ (Maňák 1999, s. 60)

Podle Maňáka je role učitele v řízení výchovně vzdělávacího procesu spojena s činností konstruktivní, organizační a také s jeho funkcemi v metodicko-technické oblasti (funkce plánovací, komunikativní, kontrolní, vyhodnocovací).

Samotné stanovení systému výuky nestačí. Osobnost učitele (instruktora), jeho kvality uplatňované ve výuce jsou a také budou jedním z důležitých aspektů ve vztahu k úspěšnosti výcviku sebeobrany (v ZOP A i v organizačních jednotkách). V tomto směru se na učitele (instruktora) kladou značné požadavky na zpracovávání a zprostředkování nových informací, na zvyšování jeho kvalifikace a sebevzdělávání na straně jedné a na straně druhé to jsou rostoucí nároky na učitelův (instruktorův) čas v rámci plnění jeho služebních povinností i na jeho volný, mimoslužební, čas.

Dalším antropogenním činitelem je žák-student-příslušník (v ZOP, ve specializačních kurzech, v organizačních jednotkách). Výcvik sebeobraný ve VS ČR probíhá, z hlediska organizační formy výuky ve vztahu k osobnosti žáka, formou skupinovou, s dalším členěním na menší jednotky. V ZOP A je průměrný počet 24 příslušníků ve třídě/skupině. (V souvislosti s poměrně vysokým počtem studentů ve třídě se osvědčilo, pokud to možnosti dovolují, zapojit do výcviku vhodného „spolupracovníka“ z řad studentů-příslušníků.)

Jedná se o skupinu různého pohlaví, věku, typů osobností, služební funkce, odlišné úrovně pohybových schopností a dovedností, zkušeností i motivace. Tím jsou kladeny značné nároky na organizaci, obsah a výběr odpovídajících vyučovacích metod i forem a také na motivační stránku výuky. To vše také dokazuje výše uvedenou náročnost požadavků kladených na učitele sebeobraný.

Výuka sebeobraný ve specializačních kurzech

Především na základě požadavků organizačních jednotek a GŘ je Akademií VS ČR každoročně vytvářena a aktualizována nabídka rozšiřujících a specializačních kurzů (dle katalogu funkcí ve VS ČR), která se předkládá GŘ ke schválení. Následně je tato nabídka, obsahující přehled (název) kurzů, termín jejich konání, hodinovou dotaci, anotaci, požadavky na vybavení účastníků kurzu, jméno/a lektora/ů, odesílána všem organizačním jednotkám. Zde jsou zaměstnanci s nabídkou seznámeni a mohou se pak ve stanoveném termínu do kurzu přihlásit. (Podmínkou k přihlášení je však souhlas nadřízeného pracovníka/ředitele. Bohužel se setkáváme i se zamítavými stanovisky, vyplývajícími hl. z personálních problémů VS, jakými jsou např. chybějící nebo neobsazená tabulková místa u příslušníků.)

V rámci rozšiřujících a specializačních kurzů se školí i instruktoři sebeobraný pro jednotlivé věznice. Aby se jimi mohli stát, je podmínkou, aby se aktivně zúčastnili dvou týdenních kurzů sebeobraný (I, II) v AVS, což představuje v každém týdnu 32 hodin výuky, při průměrném počtu 18 účastníků. Pro celý týdenní kurz je určen pouze jeden učitel-instruktor, který výcvik vede (to značí mj. neúměrně vysoké nároky na jeho osobu a to obzvláště v případě, že současně vyučuje v ZOP A předmět *Základy sebeobraný*).

Po absolvování kurzů obdrží příslušníci certifikát, který je opravňuje zastávat pozici instruktora v organizační jednotce (je třeba, bohužel, dodat, že tuto pozici zastávají mimo svou hlavní funkci a z toho vyplývající služební povinnosti; není ani předpoklad, že by mohlo dojít k osamostatnění funkce *Instruktor sebeobran*/*Instruktor bojové přípravy*).

Nezbytným předpokladem pro úspěšnou realizaci nového systému výuky v AVS (ZOP A, příprava/výcvik instruktorů sebeobran v rozšiřujících a specializačních kurzech), ale i profesní a služební přípravy v organizační jednotce je její vzájemná návaznost a ucelenost. Určitá jednotnost ve výcviku je zachována v ZOP, nikoliv však v jednotlivých věznicích. Zde víceméně platí, že instruktorem sebeobran je pověřen příslušník, který má blízko k bojovým sportům či uměním nebo k některému ze sebeobraných systémů. Ve výcviku sebeobran jsou pak nekoncepčně a nesystematicky uplatňovány především takové techniky a prostředky, které instruktor z daného bojového sportu, umění či sebeobraného systému aplikuje (viz výsledky ankety). Nejde o to zcela striktně určovat např. obsah, metody, prostředky výuky, ale je zcela jasné, že by mělo dojít k pochopení a sjednocení především v základním pojetí a pohledu na výuku sebeobran; na obsah, principy, postupy a metodiku a to ze strany učitelů (AVS) a hlavně pak instruktorů sebeobran (organizační jednotky).

3.4.2.2 Profesní sebeobrana v organizačních jednotkách

Služební a profesní příprava příslušníků

Výuka sebeobran v organizačních jednotkách se řídí *Nařízením generálního ředitele Vězeňské služby České republiky č. 67/2009 o Služební a profesní přípravě příslušníků a občanských zaměstnanců VSČR*.

Tímto nařízením se stanovuje rozsah služební a profesní přípravy příslušníků a občanských zaměstnanců Vězeňské služby České republiky. Dále se budeme zabývat pouze služební a profesní přípravou příslušníků (výcvik sebeobran u občanských zaměstnanců neprobíhá a tudíž nespadá do nové koncepce sebeobran).

Jednotlivá témata služební a profesní přípravy jsou obsažena v Příloze 2 - *Tematický plán služební a profesní přípravy (NGŘ č.67/2009)*. Jedním z témat je právě *Sebeobrana a použití donucovacích prostředků*. Pro potřeby následné

analýzy tohoto faktoru je třeba uvést, že svým obsahovým zaměřením souvisí s celkovým pojetím a výkonem v sebeobraně akce také učební celky z oblastí:

- tělesná příprava
- zdravotnická příprava
- komunikace s vězněnými a civilními osobami
- posilování právního vědomí
- střelecká příprava a ostré školní střelby

Organizace školení a výcviku služební a profesní přípravy

Školení a výcvik služební a profesní přípravy se organizuje podle *Plánu služební a profesní přípravy* na příslušný kalendářní rok tak, aby obsahoval všechna stanovená témata.

S ohledem na rozdílné možnosti školení a výcviku je stanoveno povinné minimum školených a prověřovaných témat, která lze rozšířit podle specifických podmínek jednotlivých organizačních jednotek.

Pro účely výcviku a školení služební a profesní přípravy se zaměstnanci Vězeňské služby rozdělují do učebních skupin a podskupin - viz Příloha 3 - *Rozdělení zaměstnanců VS do učebních skupin a podskupin*.

Mimo učební skupiny se v každé organizační jednotce zřizuje metodická a instruktorská skupina složená ze zaměstnanců, kteří provádějí nebo po odborné stránce zajišťují školení jednotlivých témat služební a profesní přípravy.

Forma a hodnocení školení

Školení a výcvik služební a profesní přípravy se provádí jednak formou hromadných přednášek, formou společného zaměstnání určených skupin i formou samostudia. Školení a nácvik lze provádět i v rámci rozdělení, při poradách, apod.

„Hodnocení příslušníka z jednotlivých témat služební a profesní přípravy se stanoví stupněm splnil - nesplnil. Celkové hodnocení se získá z hodnocení jednotlivých témat služební a profesní přípravy v kalendářním roce podle svého zařazení v příslušné učební skupině a to takto:

- a) *splnil - je-li hodnocen stupněm splnil ze všech témat služební a profesní přípravy,*
- b) *nesplnil - pokud nejsou splněna kritéria pro hodnocení splnil.“*

Toto nařízení, bohužel, neřeší další postup v případě, že příslušník nesplnil daná kritéria. Není tedy nijak motivován (pozitivně/negativně) v sebevzdělávání. Možností, jak dále postupovat s příslušníky, kteří nesplní požadavky při přezkušování sebeobrany, by mohlo být např. jejich zařazení do doškolovacích kurzů, které by se staly součástí rozšiřujících a specializačních kurzů v AVS (zde však opět narážíme na personální možnosti věznic, ale i AVS).

V článku 3 výše uvedeného nařízení je stanovena organizace a obsah tématu Sebeobrana a použití donucovacích prostředků, z kterého níže cituji.

(1) *„Výcviku sebeobrany a použití DP se příslušníci zúčastňují v rozsahu stanoveném Plánem služební přípravy pro jednotlivé učební skupiny, případně podskupiny“ - viz Příloha 4 - Plán školení a hodnocení služební přípravy ve vazebních věznicích, věznicích a ústavech pro výkon zabezpečovací detence*

(2) *„K ověření stavu připravenosti příslušníků k použití sebeobranných technik a DP se jedenkrát ročně organizují prověrky sebeobrany a použití DP, které provádějí a hodnotí vycvičení instruktoři.“*

(3) *„Prověrky postihují základní prvky nebo kombinace těchto prvků z používání DP a sebeobrany.“*

(4) *„Prověřování sebeobranných technik a použití donucovacích prostředků:*

a) obrana proti strkání nebo úchopům za oděv,

b) obrana proti úderům a kopům,

c) obrana proti útokům krátkou bodnou zbraní,

d) zákrok proti pasivnímu odporu stojící, sedící nebo ležící osoby,

e) znehybnění s přiložením pout a prohledáním,

f) odvedení pachatele,

g) použití obušku,

h) použití obušku s příčnou rukojetí,

i) použití a manipulace se slzotvornými prostředky.“

(5) *„Výcvik použití obušku s příčnou rukojetí provádět odpovídajícím způsobem vzhledem ke skutečnosti, že tento donucovací prostředek se při služebním zákroku pod jednotným velením (v jiných případech jím příslušník není vyzbrojen) použije k vykrytí úderů a kopů, k bodání nebo při předvádění k nasazení předváděcí páky. Jako obušek jej lze použít pouze zcela výjimečně v případě ohrožení života a zdraví zakročujícího příslušníka nebo jiných*

zúčastněných osob.“

„Výcvik s obuškem s příčnou rukojetí provádějí pouze vazební vězňice a vězňice vybavené tímto donucovacím prostředkem podle vnitřního předpisu 2).“

(6) “ V rámci prověrek ze sebeobrany a použití DP se hodnotí:

a) zda technika splnila svůj účel (odvrácení útoku, zneškodnění, znehybnění pro možnost přiložení pout) vhodnost techniky, rychlost, plynulost, jistota, přiměřenost,

b) znalost použití DP.“

(7) „Dodržování bezpečnostních opatření při výcviku a prověrkách technik sebeobrany provádět obdobně v souladu s Čl. 2 této přílohy.“

(8) „Rozsah sebeobranných technik a použití DP, které musí splnit každý příslušník podle toho, do které učební skupiny, případně podskupiny je zařazen, stanoví ředitel organizační jednotky v Plánu služební a profesní přípravy na kalendářní rok.“

Na základě výše uvedené charakteristiky současného systému (stavu) výuky sebeobrany v organizačních jednotkách jsou ve výsledkové části předloženy návrhy změn (v pojetí a obsahu *NGŘ o služební a profesní přípravě*), jež se snaží respektovat požadavky na nový systém a obsah této profesní přípravy (viz kapitola 4.2.2 *Navrhované změny v NGŘ o služební a profesní přípravě*).

3.4.3 Faktor 3 - Specifika penitenciárního prostředí

Tato kapitola je zaměřena na charakteristiku specifík penitenciárního prostředí. Poukazuje na zvláštnosti tohoto prostředí z pohledu penitenciární psychologie, kde je třeba orientovat se v otázkách osobnosti vězně a agrese ve vězeňském prostředí. Dále řeší možnosti zdravotních rizik ve vztahu k možnému fyzickému konfliktu, specifík z pohledu stavebně-technického či z hlediska výstroje a výzbroje příslušníka a to ve vztahu k výcviku sebeobrany.

Ve výsledkové části (kapitola 4.3. *Faktor 3 – Analýza specifík penitenciárního prostředí*) se zaměříme na analýzu níže uváděných jednotlivých specifík.

3.4.3.1 Specifika psychologická

Psychologická specifika jsou dána nejen pobytem ve vězeňském prostředí, které rozhodně není místem přátelským, ale prostředím převládajících negativních emocí, ale jsou určeni osobností/typologií lidí, jejichž chování a jednání vede k uvěznění. Naše pozornost bude zaměřena především na chování a jednání spojené s fyzickou (verbální) agresí.

Pohledem na psychologická specifika může být pohled penitenciární psychologie, která se zabývá psychologickou problematikou věznění člověka, např. jeho adaptací, prožíváním, psychologickými aspekty zacházení s vězněm a mimo jiné i interakcí vězeň – personál.

Zde je třeba si uvědomit, že uvěznění pro člověka znamená řadu negativ. Vzniká zátěžová situace ze ztráty svobody, obava z budoucnosti, nejistota apod. Jde o výrazný životní zlom, zejména u prvovězňených, mnohdy spojen se společenskou stigmatizací a dalšími možnými sociálními dopady (rozpad rodiny, ztráta zaměstnání, ...). Objevuje se frustrace sekundárních potřeb (nemožnost uplatnění zájmů apod.), ztráta soukromí a intimity. Člověk je nucen strpět řadu zátěžových situací a úkonů, jako např. pobyt v malém prostoru, soužití s různými lidmi, osobní prohlídky apod.

Vězeň dělá jen to, co je mu umožněno, dovoleno nebo přikázáno nebo nedělá nic či dělá to, co nechce, co se mu protiví, co ho neuspokojuje. Je objektem zacházení z venku (režimový nátlak), životní rytmus mu určují jiní. Žije v relativní sociální izolaci, s lidmi neznámými, s kterými být nechce, jimž se nedá vyhnout, v nepřívětivém, často neznámém prostředí. Jeho okruh zájmů se zužuje na uspokojení většinou těch nejzákladnějších potřeb. V začínající krizi z uvěznění nerozumí svému stavu, ztrácí nad ním vládu a kontrolu. V jeho citovém stavu začíná dominovat soubor negativních emocionálních zážitků.

Všechny tyto vlivy přinášejí penitenciární problémy, jako jsou např. adaptace a reakce na realitu uvěznění, projevy abnormálního chování a také agresivní projevy. Tyto problémy se ještě stupňují v případech uvěznění lidí s poruchami osobnosti, adaptace, závislími na drogách apod.

Psychické a sociální důsledky výkonu vazby a výkonu trestu

Vzetí do vazby či do výkonu trestu je individuální zátěžovou situací, ale všichni reagují tzv. frustrací potřeb. Ta ovlivňuje jejich chování a mobilizuje obranné mechanismy.

U obviněných ve vazbě se objevují různé typy reakcí. Zaměříme se především na takové typy reakcí a adaptací, které mají podobu agresivního chování. Mezi ty patří:

- reakce trestající navenek:
 - a) zaměřená proti vězeňskému personálu (fyzická/verbální forma)
 - b) namířená proti dalším obviněným
- reakce trestající dovnitř (sebepoškozování, pokus o sebevraždu, hladovka, ...)
- reakce netrestající vůbec – úniky:
 - a) přímý únik (pokus o útěk, úplné přiznání, ...)
 - b) nepřímý únik (sebeizolace, únik do fantazie, do nemocí – psychických, fyzických)

U odsouzených pak probíhá adaptace na podmínky výkonu trestu odnětí svobody (dále VTOS). Jde opět o zátěžovou situaci, která závisí na tom, je-li pokračováním vazby nebo přímým nástupem do VTOS. Stupeň zátěže a míra odolnosti odsouzeného závisí na osobnosti odsouzeného, v podmínkách výkonu trestu i novosti požadavků a podmínek.

Adaptace na podmínky VTOS lze podle Čepeláka (1982) rozdělit do pěti základních typů:

1. *Realistické přizpůsobení*
2. *Agresivně-nepřátelské přizpůsobení – namířeno proti personálu i spoluvězňům; sem patří i fyzické napadání druhých*
3. *Přizpůsobení se nepřiměřenou kompenzací („hraní si na velkého zločince“)*
4. *Přizpůsobení se nepřiměřenou projekcí (obviňování někoho jiného, vyhýbání se zodpovědnosti za své činy)*
5. *Přizpůsobení se únikem (snění, drogy, alkohol, ...)*

Osobnost vězně

Karel Netík (1987) cituje typologii odsouzených, vypracovanou v roce 1965 Jesnessem. (Typologie je určena pro mladistvé a mladé dospělé delikventy, avšak její záběr se ukázal mnohem širším). Ten rozeznával tyto typy:

- a) Socializovaný, přizpůsobivý
- b) Nezralý, pasivní
- c) Neurotický, úzkostný
- d) Nezralý, agresivní
- e) Kulturou podmíněný
- f) Vůdce
- g) Neuroticky se odreagovávající
- h) Neurotický, depresivní

Výsledkem celkového zhodnocení osobnosti vězně, provedeného na základě penitenciární diagnostiky, je vnitřní diferenciací. Podle té se pak stanoví metody práce s vězněm, doporučené postupy pro jednání s ním i korekce případných poruch chování.

V současnosti vystupují do popředí i otázky zacházení s vězni, odsouzenými na doživotí nebo k dlouholetým trestům odnětí svobody a v poslední době také zacházení s cizinci.

Agrese v penitenciárním prostředí

„Agresí rozumíme destruktivní chování, směřující k fyzickému (brachiálnímu), slovnímu (urážka, pomluva) nebo symbolickému (pomocí gest) útoku vůči jinému jedinci (předmětu).“ (Spurný, 1996, s. 17)

Útočníky jsou většinou vězni trpící poruchami osobnosti¹, s agresivními sklony, mentálně retardovaní. V poslední době i cizinci, kde uplatnění fyzické agrese nepatří mezi tak zásadně odmítavé formy chování jako v naší populaci. Vyloučit nelze ani útok ve formě instrumentální agrese, např. za účelem útěku.

¹ Vágnerová jí definuje jako „trvalý stav, projevující se nepříznivými nebo nadměrně zvýrazněnými vlastnostmi osobnosti, odchylkami v oblasti citového prožívání, uvažování i chování, zejména ve vztahu k druhým lidem a společností; mezi zákl. poruchy osobnosti, projevující se i agresí patří např. emočně nestabilní porucha osobnosti (nepředvídatelné výbuchy hněvu a násilí), disociální porucha osobnosti (často reagují agresivitou, afektivním výbuchem a násilím) (Vágnerová 1999, s. 43)

Zdrojem agresivního chování může být afekt, frustrovaná potřeba, ale třeba i zvyk (jako agrese „naučená“, případně instrumentální) ve spojení s podnětovou situací.

Agresivní projevy vězňů vůči příslušníkům /zaměstnancům vězeňské služby mohou mít různou formu. Setkáváme se s agresí otevřenou, přímou (cílenou proti určitému jedinci), nepřímou (namířená proti hodnotám významným pro jedince), přesunutou (vybíjena na „náhradním“ objektu). Může se jednat např. o fyzický útok připravený a plánovaný, fyzickou agresi reaktivní nebo o přímou verbální agresi.

Fyzický útok připravený a plánovaný

Zde může jít např. o přepadení v rámci pokusu o útěk s cílem získat klíče, výzbroj, uniformu a eliminovat jednu z překážek útěku (projev instrumentální agrese), tedy příslušníka. Pachateli bývají vězni odhodlaní ke všemu, nemají tzv. „co ztratit“. Svůj plán mají poměrně dobře promyšlený.

Dalším možným důvodem útoku může být cílené plánované fyzické napadení příslušníka, jako msta či vyvrcholení dlouhodobého konfliktu s příslušníkem (zaměstnancem), které může mít podobu náhlého útoku bez varování.

Fyzická agrese reaktivní

Jde o formu hněvivé agrese při konfliktu s vězněm. Vězeň zaútočí během stupňujícího se konfliktu krátkodobého i dlouhodobého se zaměstnancem. V naprosté většině jde o nepřiměřenou reakci vězně na oprávněný postup zaměstnance či nezvládnutí pro vězně zátěžové situace, např. zamítnutí jeho žádosti či požadavku, řešení kázeňského přestupku apod. (to nám potvrdila i statistika a analýza napadení příslušníků).

Přímá verbální agrese ze strany vězňů

Jde o nejčastější formu agresivního chování. Spočívá v přímých slovních výpadech vězně vůči příslušníkovi (zaměstnanci). Nemusí jít pouze o vulgarismy, součástí těchto projevů je i křičení, vyhrožování stížnostmi, pomstou apod.

Profesionálně se chovající příslušník by se neměl nechat strhnout k opětovné verbální či fyzické agresi. Na druhé straně je nutné mít na paměti, že

klidné a rozvážené jednání si může vězeň-agresor vyložit jako výsměch či pohrdání ze strany příslušníka (zaměstnance) a tím může intenzita jeho agresivního chování sílit.

3.4.3.2 Specifika zdravotních rizik (ve vztahu k možnému fyzickému konfliktu)

V této podkapitole se zmíníme o možných zdravotních rizicích, které ve vztahu k případnému fyzickému konfliktu s vězněm příslušníkům (zaměstnancům) vězeňské služby mohou hrozit.

Patří sem především fakt vysoké koncentrace vězňů se žloutenkami typu A, B, C a s dalšími infekčními přenosnými chorobami, včetně HIV pozitivních.

Z hlediska ochrany zdraví příslušníka je těžko pochopitelné, že tito nejsou/nemohou být oficiálně informováni o infekčnosti (zdravotním stavu) vězňů, s kterými bývají ve fyzickém kontaktu (prohlídky, poutání, apod.). Dle tvrzení zastánců lidských práv má i vězeň právo na ochranu informací o jeho zdravotním stavu. Tady se však nabízí otázka: „Co zdraví a život příslušníka?“ Doporučení je tu jediné, přistupovat k vězněným osobám tak, jako by byly všechny případnými přenašeči/nosiči infekčních chorob/nemocí.

Jedinou technickou ochranou, která je nezbytnou stanovenou součástí vybraných činností příslušníků (jakou jsou např. osobní prohlídky) je používání hygienických rukavic (součást výstroje příslušníka). Hygienické rukavice, které příslušníci pro výkon služby dostávají, však nemají funkci ochrany proti propíchnutí či prořezu (tuto skutečnost někteří z příslušníků řeší nákupem svých vlastních rukavic, což není systémovým řešením a stálo by za úvahu i v tomto směru podniknout určité kroky ve prospěch bezpečnosti a zdraví příslušníků). Příkladem může být situace, kdy během prohlídky může dojít k propíchnutí rukavice nastraženou infikovanou jehlou.

V návaznosti na uvedenou statistiku napadení bývá charakter útoku takový, že může celkem snadno dojít ke kontaktu s vězněnou osobou s případnou následnou infikací. Jako příklad můžeme uvést napadení spojená s pokousáním příslušníka na různých částech těla.

Bohužel neexistuje způsob obrany, který by za všech okolností riziko infekce zcela eliminoval. Jestliže je tu však možnost na útok se připravit, mělo by tak být učiněno. Připravit si ke své obraně prostředky (např. donucovací

prostředky), které buď útočníka od činu odradí, nebo alespoň zminimalizují možnost fyzického kontaktu, by mělo být součástí nácviku sebeobránných dovedností (s uplatněním především v rámci modelových situací), samozřejmě to vše v souladu s právními aspekty (okolnosti vylučující protiprávnost).

Určitá další zdravotní rizika pak vyplývají z běžného výkonu služby či z následků případného fyzického napadení příslušníka.

3.4.3.3 Specifika stavebně-technická (staticko-dynamická bezpečnost)

Uvěznění znamená také výrazné omezení životního prostoru. Prostředí věznic (cely, ložnice, chodby, mříže (katry), schodiště, kanceláře, kulturní místnosti, návštěvní místnosti), případně i justičních budov (odkládací cely, jednací síně) či zdravotních zařízení, tedy míst, kde se vězněné osoby převážně pohybují, jsou místy stísněných podmínek. Z hlediska sebeobránné akce kladou tato místa mimo jiné i zvýšené nároky na prostorovou orientaci, rozhodovací proces, reakční čas i na možnost využít donucovací prostředky (příp. i alternativní prostředky sebeobrany) ve vztahu k takto omezenému prostoru.

Specifikem střežených objektů a to vnějších i vnitřních prostor, je jejich kamerové zabezpečení. Ne všechna místa jsou však takto monitorována. Jsou prostory jako cely, ložnice, umývárny či místnosti určené k důkladným osobním prohlídkám, kde kamery být nesmí. Mimo tyto prostory není jednotně a komplexně stanoveno, jaké vnitřní části věznice a jakým způsobem mají být kamerově pokryty - zabezpečeny. V jednotlivých organizačních jednotkách (věznice) se kamerové zabezpečení kvantitativně i kvalitativně různí. Nemonitorované prostory, mimo výše uvedená místa také velmi často části chodeb, schodišť, atd. mohou být a bývají „dějištěm“ možných (třeba i plánovaných) napadení.

Dalším způsobem technického (statického) zabezpečení, jež má vztah k naší problematice, jsou tísňové hlásiče. Ty bývají instalovány v kancelářích zaměstnanců věznice, kam mívají za určitých okolností přístup i vězněné osoby (např. při řešení jejich kázeňských přestupků). Za situace uváděného příkladu, kdy předpokládáme vznik možné konfliktní situace, by měl příslušník (zaměstnanec) požádat o zajištění. Bohužel personální situace ne vždy toto řešení umožňuje. Ani tísňové hlásiče sami o sobě případnou vlastní okamžitou fyzickou sebeobránnou

akci neřeší, ale v případě stupňujícího se verbálního konfliktu či jiných projevů možné následné agrese má jejich použití smysl. Jejich aktivací je informováno operační středisko a na místo bývá vyslána strážní zásahová hlídka. Mnohdy však bývá umístění tísňových hlásičů na takových místech, že příslušníkovi/zaměstnanci neumožňuje okamžitou a netransparentní aktivaci. V této souvislosti se nabízí i problematika rozmístění nábytku v kanceláři ve vztahu jeho podpory či zajištění volné únikové cesty v případě potřeby (ohrožení). Můžeme se zde zmínit i o nácvičku dovedností spojených s využitím alternativních předmětů (tužka, nůžky, židle, ...další předměty a nábytek v kanceláři) v rámci nutné obrany.(Zde musíme počítat i s možností zneužití těchto předmětů proti příslušníkovi/zaměstnanci a tudíž je třeba zvážit jejich uložení a rozmístění ve vztahu k možné dostupnosti a následné hrozbě ze strany vězněné osoby.)

Výše uvedené převážně stavebně-technické prvky v rámci zajištění statické bezpečnosti mají v našem pohledu především funkci preventivně – taktickou (pre-konflikt).

Spojovací a signálně zabezpečovací prostředky jsou definovány v § 8 NGRŽ *Vězeňské služby České republiky o vězeňské a justiční stráž:*

§ 8

Spojovací a signálně zabezpečovací prostředky

(2) „*Signálně zabezpečovacími prostředky jsou zařízení nebo soubory zařízení, které slouží k detekci a indikaci narušení střeženého prostoru nebo objektu, detekují a signalizují pokusy o vnášení nepovolených předmětů, slouží k přivolání pomoci v tísni apod.; tyto prostředky zvyšují účinnost střežení, zesíleného střežení a obrany objektů, snižují fyzickou náročnost při výkonu služby, vytvářejí podmínky k přenosu poplachových a souvisejících informací a umožňují jejich využití při řízení výkonu služby, zvyšují osobní bezpečnost osob, zrychlují možnost zásahu a působí preventivně.*“

(3) „*Signálně zabezpečovací prostředky jsou zpravidla členěny do systémů s ovládním, vyhodnocováním nebo zobrazováním v informačním centru operačního střediska, popřípadě na určených pracovištích, kde je po dobu jejich využívání přítomna nepřetržitá služba; vybrané informace z určených systémů a zařízení mohou být také zpřístupněny na řídicích pracovištích věznice.*“

Přes veškerá režimová opatření statické (kamery, RTG, detekční rámy, scannery) i dynamické bezpečnosti, jakými jsou např. osobní, dílčí, technické prohlídky aj. (účel a druhy prohlídek jsou stanoveny NGRŽ *Vězeňské služby České republiky o vězeňské a justiční stráž hlava VIII (prohlídky a komisionální prověrka bezpečnosti)*), nelze zcela zabránit ani výrobě zakázaných

a nebezpečných předmětů (zbraní) vězňenými osobami, tudíž nelze zcela vyloučit ani ozbrojený útok vězně. Zbraně si zhotovují z předmětů dovolených nebo si různými cestami materiál pro jejich výrobu, či zbraně již zhotovené, vnášejí např. z externích nebo vnitřních pracovišť. Dalšími cestami jak si nebezpečné předměty obstarat jsou např. balíky, návštěvy apod. V tomto směru vynalézavost, dovednost a zručnost vězňů dokazuje celá řada nalezených a odhalených zbraní různého útočného charakteru. Jsou to zbraně bodné, sečné, dokonce i střelné. Příklady těchto zakázaných nebezpečných předmětů tvoří fotodokumentace obsažená v Příloze 6 - *Zakázané nebezpečné předměty – výrobky vězňů*.

3.4.3.4 Specifika výstrojová a výzbrojová

Výkon v sebeobraně ovlivňuje mnohdy opomíjený faktor a tím je obecně oblečení a obuv, v našem případě výstroj příslušníka. Jedná se o služební stejnokroj (základní nebo pracovní) doplněný služebním opaskem se stanovenými donucovacími prostředky-výzbrojí (např. u strážní a eskortní služby jsou to pistole, pouta, předváděcí řetízky, slzotvorný prostředek, obušek). Mimo stanovené nošení střelných zbraní a záložních zásobníků není rozmístění dalších donucovacích prostředků na služebním opasku přesně určeno. Pravidlem by však měla být především jejich okamžitá dostupnost v případě potřeby a „zajištění“ ve vztahu k možnému odebrání druhou osobou.

Legislativně je problematika výstroje a výzbroje příslušníků VS ČR řešena *Narízením generálního ředitele Vězeňské služby České republiky o vězeňské a justiční strážní č.23/2014; část první - úvodní ustanovení, z něhož níže citujeme:*

Výzbroj vězeňské a justiční stráže

§ 3

(1) „Při plnění služebních úkolů jsou příslušníci vězeňské a justiční stráže (dále jen „příslušník“, pokud dále není stanoveno jinak) vyzbrojeni střelnými zbraněmi a donucovacími prostředky stanovenými ve strážní dokumentaci jednotlivých objektů.“

§ 4

(1) „O druhu zbraní při jednotlivých činnostech a na strážních stanovištích, včetně strážních stanovišť zesíleného střežení a obrany objektu, rozhodne na návrh ředitele věznice, vazební věznice a ústavu pro výkon zabezpečovací detence (dále jen „věznice“, pokud z jednotlivých ustanovení nebo z povahy věci

nevyplývá něco jiného) ředitel odboru vězeňské a justiční stráže generálního ředitelství (dále jen „odbor vězeňské a justiční stráže“). Rozhodnutí je součástí strážní dokumentace. O případném vyzbrojení místní jednotky justiční stráže (dále jen „místní jednotka“) brokovnicí rozhodne na návrh velitele místní jednotky nebo oblastního velitele justiční stráže (dále jen „oblastní velitel“) ředitel věznic ve spolupráci s ředitelem odboru vězeňské a justiční stráže.“

(2) „Příslušníci jsou dále při výkonu:

a) strážní a eskortní služby vyzbrojení předváděcími řetízky, pouty, slzotvorným prostředkem a obuškem; o vyzbrojení dalšími donucovacími prostředky rozhodne vedoucí oddělení vězeňské stráže (dále jen „vedoucí oddělení“),

b) justiční stráže vyzbrojení obuškou, slzotvornými prostředky a pouty; o vyzbrojení dalšími donucovacími prostředky rozhodne oblastní velitel.“

§ 6

Výstroj vězeňské a justiční stráže

(1) „Strážní nebo eskortní služba se vykonává zpravidla ve služebním stejnokroji, pokud s ohledem na zajištění bezpečnosti nebo z taktických důvodů nerozhodne vedoucí oddělení jinak.“

(2) „Příslušníci justiční stráže vykonávají službu zpravidla ve stejnokroji základním nebo ve stejnokroji pracovním. Případné použití občanského oděvu při výkonu služby stanoví vnitřní předpis1).“

(3) „Součástí výstroje příslušníků, jakož i způsob jejich nošení jsou stanoveny ve strážní dokumentaci podle charakteru a potřeb vykonávané činnosti.“

(4) „Součástí výstroje příslušníka podle vykonávané činnosti je:

a) pás služební, opaskové pouzdro a služební brašna,

b) ob vazový balíček, zápisník s tužkou a hygienické rukavice,

c) přenosná radiostanice, případně jiný druh spojovacího nebo signálně zabezpečovacího prostředku, resp. další technické prostředky.“

(5) „Použití speciální výstroje při výkonu služby, např. balistické nebo protiúderové výstroje, určí v závislosti na konkrétní situaci vedoucí oddělení a v případě nebezpečí z prodlení službu konající vrchní inspektor strážní služby, u justiční stráže oblastní velitel.“

(6) „Podrobnosti k nošení služebního stejnokroje upravuje vnitřní předpis2). Způsob označování služebního stejnokroje je upraven právním předpisem3).“

Zhodnocení výstrojových a výbrojových specifik je uvedeno v kapitole 4.3.4 Rozbor výstrojových a výbrojových specifik. Současný stav výcviku

sebeobranu ve stanovené výstroji a výzbroji v organizačních jednotkách ukazují také výsledky ankety.

3.4.4 Faktor 4 – Mimořádné události ve VS ČR (napadení příslušníků)

Tento faktor v kapitole teoretické části definuje a charakterizuje pojem mimořádná událost, do které spadá i fyzické napadení zaměstnanců vězněnou osobou při výkonu jejich služby nebo práce. Ve výsledkové části, v kapitole 4.4. *Faktor 4 – Statistika a analýza napadení příslušníků VS ČR*, je pak zpracována statistika a následná analýza napadení příslušníků ze strany vězněných osob. Výsledky této analýzy by měly ovlivnit hlavně obsahovou (tematickou) a metodickou stránku výcviku.

Mimořádné události definuje, tedy stanoví jejich okruhy, druhy a povinnosti zaměstnanců VS ČR souvisejících s prevencí a při vzniku mimořádných událostí stanovuje *Nářízení generálního ředitele VS ČR o mimořádných událostech ve VS ČR (Změna: NGR č. 26/2014) podle ustanovení &1 odst. 2 zákona č. 555/1992 Sb. O Vězeňské službě a justiční stráží ČR.*

K orientaci v této problematice je potřebný výklad vybraných pojmů. Z tohoto důvodu níže citujeme vybrané pasáže uváděného nařízení:

§ 2

Vymezení pojmů

„Pro účely tohoto nařízení se rozumí

a) mimořádnou událostí ve Vězeňské službě událost, která ohrožuje nebo poškozují chráněné hodnoty nebo práva a oprávněné zájmy, kterými jsou:

1. život nebo zdraví zaměstnance, osoby ve výkonu vazby, ve výkonu trestu odnětí svobody nebo výkonu zabezpečovací detence (dále jen "vězněná osoba" není-li dále uvedeno jinak), popřípadě jiné osoby, která se nachází oprávněně v objektech nebo prostorech Vězeňské služby,

2. majetek ve správě Vězeňské služby,

3. životní prostředí uvnitř i vně objektů a prostorů Vězeňské služby v souvislosti s činností Vězeňské služby,

4. pořádek nebo bezpečnost v objektech nebo prostorech Vězeňské služby, soudu, státního zastupitelství nebo ministerstva, nebo při předvádění a eskortách

vězněných osob,

5. osobní údaje¹),

b) stálou službou vrchní dozorcí inspektor generálního ředitelství Vězeňské služby.“

§ 3

Dělení mimořádných událostí

„Mimořádné události se z hlediska jejich závažnosti a následků člení na

a) závažné mimořádné události,

b) mimořádné události méně závažné.“

§ 4

Závažná mimořádná událost

„Za závažnou mimořádnou událost se pokládá

a) útěk; pokus o útěk; prokazatelná příprava k útěku,

b) napadení eskorty,

c) jednání týkající se vězněných osob nebo zaměstnanců při výkonu služby nebo práce, které má znaky úmyslného trestného činu proti životu (např. vražda) nebo úmyslného trestného činu proti zdraví (např. těžké ublížení na zdraví) poté, kdy lékař konstatuje smrt; pokus o úmyslný trestný čin proti životu (pokus o vraždu),

d) vzpoura²); vyhlášení hromadného odmítání stravy,

e) realizace plánu vyrozumění a svozu, včetně nasazení sil a prostředků v rámci součinnosti organizačních jednotek Vězeňské služby nebo v rámci součinnosti bezpečnostních sborů na základě uzavřených dohod o spolupráci při řešení mimořádných událostí a krizových situací³),

f) akutní ohrožení zdraví nebo života zaměstnanců nebo vězněných osob⁴) nebezpečím na pracovišti (např. požár, únik závadných látek do životního nebo pracovního prostředí), ve stravování, v zásobování pitnou vodou nebo při odstraňování veškerých druhů odpadů⁵),

g) ztráta, nález nebo odcizení zbraně, munice nebo výbušnin; vloupání do zbrojního skladu,

h) použití střelné zbraně,

i) výbuch nebo nález výbušné látky, předmětu nebo nástražného systému nebo jiné

nebezpečné látky, u které je předpoklad, že může způsobit újmu na zdraví nebo smrt osob nebo škodu na majetku, v objektu Vězeňské služby nebo výkonu činnosti justiční stráže,

j) oznámení, že v objektu Vězeňské služby je umístěna výbušná látka, předmět nebo nástražný systém nebo jiná nebezpečná látka, u které je předpoklad, že může způsobit újmu na zdraví nebo smrt osob nebo škodu na majetku.“

§ 5

Mimořádná událost méně závažná

„Za mimořádnou událost méně závažnou se pokládá

a) sebevražda vězněné osoby poté, co lékař konstatuje smrt; pokus o sebevraždu nebo sebepoškození s následkem přímého ohrožení života nebo při důvodném předpokladu trvalých následků nebo těžké újmy na zdraví poté, co tak vyhodnotí lékař;

b) úmrtí zaměstnance nebo vězněné osoby; smrtelný, těžký nebo hromadný úraz vězněných osob nebo zaměstnanců při výkonu služby nebo práce,

c) závažné nebo náhlé změny zdravotního stavu vězněné osoby hrozící bezprostředním ohrožením života nebo závažným zhoršením zdravotního stavu; individuální hladovka, pokud zdravotní stav vyžaduje lůžkovou péči a ukončení této hladovky,

d) výskyt onemocnění u zaměstnance nebo vězněné osoby podléhajících karanténnímu režimu nebo povinné izolaci, pokud se jedná o nemoci, u nichž se podle právního předpisu nařizuje izolace na lůžkových odděleních nemocnic nebo léčebných ústavů, nebo o nemoci, jejichž léčení je povinné; výskyt onemocnění u zaměstnanců nebo vězněných osob podléhající hlášení při jeho hromadném výskytu6),

f) nález návykové látky nebo alkoholu v objektu Vězeňské služby nebo na vnějším pracovišti odsouzených; zneužití návykové látky nebo alkoholu vězněnou osobou, a to v obou případech po potvrzení autorizovanou toxikologickou laboratoří,

i) fyzické napadení zaměstnanců při výkonu služby nebo práce,

j) události, které významně ovlivňují provozní podmínky organizační jednotky nebo zotavovny (např. vznik požáru, průmyslové nebo ekologické havárie, živelní pohroma), a dále ty události, u kterých lze předpokládat, že by mohly svým rozsahem, případně délkou trvání závažně ovlivnit bezpečnost (např. nefunkčnost prostředků technického zabezpečení objektů - elektrický zabezpečovací systém, CCTV sledovací systém, systém kontroly vstupu, dorozumívací zařízení, zařízení pro detekci mobilních telefonů, telefonní ústředna),

r) oznámení, že v místě výkonu činnosti justiční stráže je umístěna výbušná látka, předmět nebo nástražný systém nebo jiná nebezpečná látka, u které je předpoklad,

že může způsobit újmu na zdraví nebo smrt osob nebo škodu na majetku,

s) neoprávněná manipulace se služební zbraní nebo náhodný výstřel v případě, že dojde ke zranění osob.“

§ 6

Hlášení mimořádných událostí

(1) „Mimořádnou událost hlásí telefonicky, v případě nefunkčnosti telefonu elektronickou poštou nebo faxem, organizační jednotka nebo zotavovna Vězeňské služby (dále jen "zotavovna") neprodleně po jejím zjištění nebo ihned po provedení nezbytných a neodkladných úkonů stálé služby.“

§ 8

Písemná zpráva o mimořádné události

(1) „Písemná zpráva ředitele organizační jednotky nebo zotavovny o každé mimořádné události se zašle nejpozději do tří pracovních dnů ode dne, kdy mimořádná událost vznikla, elektronickou poštou na adresu "50 VDI-pouze hlášení mimořádných událostí" (do předmětu e-mailu uvést: název organizační jednotky nebo zotavovny, druh a datum mimořádné události).“

(2) „V písemné zprávě o mimořádné události mimo údajů dle § 7 budou uvedena všechna přijatá opatření včetně lhůty jejich splnění, případně již realizovaná opatření. Zpráva obsahuje realizaci přijatých opatření, jejichž lhůta splnění přesáhla dobu tří pracovních dnů, bude podána formou písemného dodatku hlášené služby elektronickou poštou na adresu "50 VDI-pouze hlášení mimořádných událostí" (do předmětu e-mailu uvést: název organizační jednotky nebo zotavovny, druh a datum mimořádné události - dodatek).“

Úkoly a povinnosti stálé služby

§ 10

(1) „Stálá služba průběžně zpracovává "Přehled všech mimořádných událostí" (dále jen "přehled"), který obsahuje všechny mimořádné události, které byly organizačními jednotkami nebo zotavovnami nahlášeny v časovém rozmezí od 06,00 hod. dne, ve kterém byl zpracován poslední přehled, do 06,00 hod. následujícího pracovního dne.“

(2) „Výpis z přehledu, který obsahuje pouze závažné mimořádné události, zasílá stálá služba elektronickou poštou nejpozději do 07,00 hod. dne, ve kterém byl zpracován, Informačnímu a situačnímu centru odboru bezpečnostní politiky Ministerstva vnitra České republiky.“

(3) „Přehled zasílá stálá služba elektronickou poštou nejpozději do 08,00 hod. dne, ve kterém byl zpracován:

a) ministryni, náměstkovi ministryně, úsek vězeňství a trestní politiky (dále jen „náměstek ministryně“) a dalším zaměstnancům ministerstva určených ministryní,

- b) generálnímu řediteli,*
- c) prvnímu náměstkovi generálního ředitele,*
- d) vrchnímu řediteli kanceláře generálního ředitele,*
- e) ředitelům odborů, bezpečnostnímu řediteli a vedoucímu interního auditu,*
- f) ředitelům organizačních jednotek,*
- g) na operační středisko Generální inspekce bezpečnostních sborů.“*

3.4.5 Faktor 5 - Nové trendy v teorii a pojetí výuky sebeobran

V tomto faktoru je naší snahou postihnout současné trendy v teorii a pojetí výuky sebeobran, v co největší míře aplikovatelné do výcviku sebeobran ve VS ČR, neboť lze předpokládat, že využití poznatků vědeckého zkoumání a jeho přístupu k chápání sebeobrané situace zcela jistě zefektivní a zkrátí celý výukový proces.

V teoretické části se zaměřujeme na charakteristiku vybraných prvků v obsahu a metodice výuky sebeobran ve VS ČR a to především na problematiku využití modelových situací a instinktivních obranných reakcí. V adekvátní výsledkové části pak analýzou ve vztahu k možnostem jejich využití ve výcviku profesní sebeobran ve VS ČR.

Součástí této kapitoly jsou i informace o faktorech jako je stres, strach, konflikt, tedy o činitelích, jež významně ovlivňují chování člověka v sebeobraných situacích. Výsledková část pak ukazuje možnosti aplikace těchto poznatků ve výcviku sebeobran.

V současnosti je sebeobraný výkon chápán jako komplexní způsob řešení konfliktní situace ve všech jejích fázích (fáze/cykly konfliktu). Tudíž se zaměříme i na charakteristiku a použití poznatků o cyklech konfliktu v profesní sebeobraně.

Svůj značný význam v této oblasti mají i znalosti o problematice rozhodovacího procesu, reakčního času a správného načasování obrany, proto se i jimi zde budeme zabývat.

3.4.5.1 Charakteristika vybraných prvků v oblasti metodiky a obsahu výuky sebeobrany

V posledních letech se i v České republice postupně šíří informace o nových didaktických postupech a výcvikových metodách používaných ve výuce sebeobrany.

Mezi prvními, kteří se začali zabývat aplikací psychologických a fyziologických aspektů chování člověka v kritických, zdraví a život ohrožujících situacích, byli Darren Laur a Tony Bauer (SPEAR). Ti začali tyto poznatky zapojovat do výcviku co nejreálnější podoby sebeobrany.

Mezi současné tendence patří snaha o přesunutí výcviku (aspoň jeho části) do reálného prostředí a sebeobranná akce se začíná chápat v širších kontextech. Součástí výcviku se tak stává vytváření a aplikace tzv. modelových situací. Můžeme říci, že tyto modely zjednodušených vztahů, založené na reálných situacích jsou i v souladu se současnými trendy vzdělávání dospělých.

V této kapitole se zaměříme i na další oblast uplatnění nejnovějších poznatků z oblasti psychologicko-fyziologických faktorů v sebeobraně. V této souvislosti se budeme zabývat možnostmi využití instinktivních obranných reakcí ve výuce sebeobrany.

Aktivizující metody výuky ve výcviku sebeobrany

Maňák k těmto metodám uvádí: „*Aktivizující metody podněcují ve velké míře zájem o učení, podporují u žáků intenzivní prožívání, myšlení a jednání.*“

„*Velmi se osvědčují také ve vzdělávání dospělých.*“

„*Všechny aktivizující metody výuky využívají vnitřní motivaci, tj. individuální pohnutky k učení vyplývající z vlastního zájmu o daný jev, jde o řešení problému kvůli němu samému.*“ (Maňák, 1999, s. 42, 43)

Aktivizující metody mají významné místo v systému metod výuky, nemohou však být používány jednostranně, izolovaně nebo samoúčelně. Na učitele kladou zvýšené nároky, časově jsou náročné. Mají však ve výchovně vzdělávací práci nezastupitelný význam svou aktivační potencií, dynamizujícím nábojem a komplexním působením na osobnost žáka. Při aktivizujících metodách se efektivně uplatňuje didaktická technika, zejména statistická a dynamická projekce. Zvláštní úlohu při tom mohou mít videozáznamy, které mohou poskytovat nejen

záznamy řešených situací, ale též pokusů o jejich řešení při inscenačních metodách. (Maňák 1999, s. 45)

Následně uvádíme příklad takových metod, u kterých předpokládáme jejich využití ve výcviku profesní sebeobrany ve VS ČR. Patří sem situační metoda (případová metoda), inscenační metoda a „aplikovaná“ modelová situace, především v její praktické podobě. Lze jich využít ve výuce v ZOP A, ve specializačních kurzech se zaměřením na sebeobranu, ve výcviku služební a profesní sebeobrany, tak i při pravidelném hodnocení služební přípravy či při závěrečném přezkušování v ZOP A.

Situační metody ve výcviku sebeobrany

Maňák tyto charakterizuje následovně: *„Situační metody představují takové postupy, při nichž se vychází z nějaké konkrétní situace (události), kterou je nutno řešit. Problémovost situace je dána tím, že obvykle nejsou k dispozici všechny potřebné informace pro řešení, nebo se nezbytné informace postupně doplňují. Často se rozhodování provádí v rizikových podmínkách, řešení problému nemusí být vždy jednoznačné. K situačním metodám se zahrnují: případová metoda, řešení problémových případů a konfliktních situací, řešení modelových problémových situací, metoda projektů aj.“* (Maňák 1999, s. 44)

Ve vztahu k potřebám této práce vybereme a uvedeme jako příklad situační metody využití případové metody.

„Případová metoda se opírá o didakticky zjednodušený popis (situace) události, která se může přihodit nebo která skutečně nastala. Případ by měl být pokud možno typický, exemplární, aby mohl žákům sloužit jako vzor při jejich pozdější praxi. Případová metoda se proto zejména hodí na praxi orientovaný výcvik. Dlouhou tradici mají tyto metody ve výcviku právníků a lékařů (řešení modelových problémových situací). Výrazné znaky případové metody jsou: odpovídající komplexnost a přiměřený stupeň obtížnosti. Daný případ musí být z jedné strany dostatečně obtížný, aby vzbudil zájem a aktivitu žáků, na druhé straně ne příliš komplexní, aby bylo možno formulovat relevantní předpoklady k jeho řešení.“ (Maňák 1999, s. 44)

Její podstatou je analýza a řešení konkrétně popsaných případů, s kterými se příslušníci setkávají nebo se mohou setkat ve své práci. Může se jednat např. o předložený text s popisem dané reálné situace, končící otázkou/otázkami

vedoucími k rozboru, vyjádření názoru na vlastní řešení apod., včetně finální diskuze, směřující zpravidla k závěrům jak zamezit vzniku podobných situací, nebo jak nalézt nejlepší řešení. Měl by se zdůraznit postup, důvody rozhodnutí i posouzení možných důsledků.

Jedná se o metodu, jejíž podstatou je analýza a řešení konkrétních případů z praxe. Upevňují se tak teoretické vědomosti, které lze využít v praxi. Při tvorbě těchto situací je dobré vycházet z rozboru událostí, které skutečně staly. K tomu nám může posloužit i uváděná statistika a analýza mimořádných událostí. Zvládnutí takovýchto situací je jedním ze základních předpokladů úspěšného řešení sebeobrané situace a služebního zákroku v reálné situaci.

Inscenační metody ve výcviku sebeobran

„Inscenace představuje reálnou situaci, v níž účastníci přímo jednají jako skuteční aktéři živé skutečnosti. Žáci se vžívají do role, kterou předvádějí, a tím hlouběji prožívají dané rozpory a uvědoměleji se pokoušejí hledat řešení konkrétního problému.“ (Maňák 1999, s. 45)

Inscenační metody využívané v bojových nebo konfliktních modelových situacích musí mít jasně stanovený scénář, rozpracovaný až na jednotlivé role (strukturované inscenace). Musí být přesně stanoveno jednání každé osoby. Jakmile by se figurant/“herec“ (osoba vytvářející konflikt) odchýlil od stanoveného scénáře, mohlo by se změnit i požadované řešení situace. (více viz *Organizace a realizace praktické modelové situace*).

Modelová situace jako významná metoda ve výuce sebeobran

Současné pojetí a chápání modelových situací ve výuce profesní sebeobran ve VS ČR neodráží jejich skutečnou podstatu, ale omezuje se hlavně na aplikaci a vypilování sebeobraných technik proti různým způsobům útoku. Jedná se tedy o řešení mnoha rozličných útoku bez další návaznosti situace. Naším cílem je však výběr maximálně univerzálních principů/postupů, aplikovatelných ve stresové situaci. Snahou je pojímat výuku širěji než jen v rovině konkrétního technického řešení určitého typu útoku, ale umět i rozeznat signály blížícího se konfliktu („zlaté momenty“), případně zklidnit situaci apod. až k dotvoření kompletní modelové situace tak, jak by mohla proběhnout ve skutečnosti.

Současné moderní sebeobrané systémy tento způsob výcviku čím dál tím více využívají. Vytvářejí se situace v prostředí, které vtáhne účastníka do celkového rámce (situace – prostředí, lidé, komunikace). Modelová situace vychází z předpokladu, že je důležité zapojit co nejvíce podnětů, především zrakové podněty, pak sluchové a jako nezbytný výsledek sebeobrané situace také dotykové podněty (a v ideálním případě i čichové podněty). Účastník pak cítí, že je ve skutečné situaci, i když je schopen racionálně si uvědomit, že je situace pouze hraná, nikoliv skutečná. Modelové situace však mají z velké míry obházet racionální myšlení a vytvořit, nebo obnovit vzory chování, které jsou archetypální, fylogeneticky zakódované.

Dnešní progresivní pojetí výuky sebeobrany spočívá i ve snaze maximálně se přiblížit skutečným krizovým situacím a to jak ve vztahu k reálným způsobům útoků, tak i ke komplexnosti výcviku. Je třeba vzít v úvahu, že sebeobraná akce probíhá ve třech časových a dějových pásmech, které označujeme jako fáze konfliktu (fázemi konfliktu se zabýváme v samostatné kapitole.)

Význam využití modelových situací spočívá i v zefektivnění výuky sebeobrany, což v podmínkách nedostatečného časového prostoru pro výcvik je důležitým faktorem.

Skutečná reálná situace v sebeobraně je soubor všech nečekaných proměnných, které jsou spojeny se sebeobranou situací. Jde o kombinaci našeho aktuálního fyzického a psychického stavu s krizovou situací. Zcela dokonale připravit člověka na skutečný, konkrétní, konflikt není možné. Modelové situace však patří k metodám, které se dokáží přiblížit k realitě sebeobrané akce.

Již mnohaleté zkušenosti s využitím modelových situací ve výuce profesní sebeobrany v ZOP má Vyšší policejní škola a Střední policejní škola MV v Praze (VPŠ a SPŠ MV). Policie ČR je svým pojetím a charakterem, a to včetně vzdělávání svých příslušníků, nejbližší ozbrojenou složkou ve vztahu k Vězeňské službě ČR. Domníváme se, že řada společných rysů nám umožňuje využít již zde osvědčené modely přípravy (edukace) příslušníků. Příkladem může být právě výuka cestou modelových situací. Do výuky se zde začaly zařazovat zjednodušené příklady reálných případů, na kterých si studenti mohou osvojit své znalosti, dovednosti a profesionální postoje. V našem případě se jedná především o situace, jež nám např. ukazuje provedená statistika a analýza mimořádných situací – napadení příslušníků vězeňské služby.

Na základě již několikaletých zkušeností s jejich aplikací ve výuce zde vytvořili následující členění modelových situací (k modelovým situacím přistupují jako k didaktickému prostředku, který není vázán jen na jedinou didaktickou metodu nebo formu):

1. Podle charakteru modelové situace
 - a) Teoretické modelové situace
Situční metody (případové studie, rozborové situace...)
 - b) Praktické modelové situace
Situční metody
Inscenační metody
Didaktická hra
2. Podle komplexnosti modelové situace
 - a) Dílčí modelové situace - z jedné profesní oblasti
 - b) Komplexní modelové situace – integrovaná zaměstnání
3. Podle navození modelové situace
 - a) Konfliktní modelové situace
 - b) Bojové modelové situace

Je třeba uvést, že uvedené typy modelových situací se v jejich praktické aplikaci vzájemně kombinují. Didaktické metody využívané v teoretických a praktických modelových situacích mohou být obdobné a lišit se mohou jen prostředky při jejich realizaci.

Dále se budeme zabývat aplikací a rozбором praktických modelových situací ve výuce sebeobrany a také analýzou jejich tvorby ve vztahu k cílům této práce.

Praktické modelové situace ve výuce sebeobrany

V případě využití výše uvedeného členění modelových situací můžeme rozlišovat podle následujících kritérií.

Z pohledu komplexnosti praktické modelové situace:

- a) dílčí modelové situace, kdy se řeší konkrétní útok nebo taktický postup na jeden daný scénář,

- b) komplexní modelové situace, které zahrnují více cílů z více oblastí/oborů/předmětů; ty potom můžeme nazývat integrovanými praktickými modelovými situacemi.

Z hlediska navození modelové situace hovoříme o:

- a) konfliktní situaci; kdy je cílem řešení jakéhokoliv konfliktu bez použití síly (může se jednat o komunikační cvičení),
- b) bojové modelové situaci; kdy se řeší fyzické napadení a je třeba použít síly; obsahují všechny tři fáze konfliktu.

Využití praktických modelových situací by mělo předcházet osvojení si teoretických znalostí a dovedností, následně aplikovaných v teoretických modelových situacích. Po té by mohly být zařazeny dílčí praktické modelové situace. Teprve potom mohou studenti projít zátěží komplexní praktické modelové situace. Předpokladem pro takovéto pojetí výuky v ZOP A by bylo vytvoření již výše zmiňovaného integrujícího zaměstnání (předmětu), jež by prověřilo znalosti, schopnosti a dovednosti napříč vyučovanými obory.

Tvorba a aplikace praktických modelových situací

Pokud se budeme chtít zabývat analýzou tvorby a aplikací praktické modelové situace, budeme se muset zmínit o jejím materiálně – technickém zabezpečení, její organizaci při realizaci a také jejím vyhodnocení, které nám poskytne velmi důležitou zpětnou vazbu.

Materiálně - technické zajištění praktické modelové situace

„K úspěšné realizaci efektivně řízeného výchovně-vzdělávacího procesu v odborných předmětech významně přispívá i materiálně technická základna. Můžeme ji chápat jako soubor materiálních předpokladů určených k využití ve výuce, příklad učební pomůcky, didaktická technika, výukové prostory a sociální zařízení školy. Materiálně technické základna školy musí respektovat funkční a časové zvláštnosti výuky z hlediska gnozeologického a logického.“ (Drahovzal 1997, s. 62)

Pro úspěšnou realizaci praktických i teoretických modelových situací je nutné adekvátní materiálně technické zajištění. Můžeme jej chápat také jako jednoho z činitelů tvorby nové koncepce výuky sebeobrany.

Patří sem zabezpečení výcvikových prostor (učebna, tělocvična, prostory pro nácvik v reálném prostředí – cvičné cely, chodby, místnosti, schodiště, eskortní vozidla, atd.), vybavení prostředky výpočetní techniky a multimediálních funkcí (kamera, dataprojektor, PC,...) pro záznam a následný rozbor, vybavení ochrannými obleky (Obr. č. 5 - RED MAN, obr. č. 6 - HIGH GEAR), cvičnými donucovacími prostředky a zbraněmi a dalším zázemím.

Obr. č. 5 - RED MAN

Zdroj: autor neuveden

Obr. č. 6 - HIGH GEAR

Zdroj: autor neuveden

Organizace a realizace praktické modelové situace

Jako příklad realizace praktické modelové situace můžeme vybrat bojovou modelovou situaci.

Podmínkou tvorby je její příprava v souladu se stanoveným pedagogickým cílem. Na jeho základě se nejdříve vytvoří scénář. Ten by měl zahrnovat popis průběhu modelové situace, logistické zajištění, způsob vyhodnocení a určení rolí všech účastníků modelové situace.

Mimo scénář se musí stanovit jasná bezpečnostní pravidla, která musí všichni účastníci dodržovat (určit zodpovědnou osobu).

Realizovat komplexní bojovou modelovou situaci představuje i její personální zajištění – realizační tým (např. vedoucí týmu, figurant/ti, zdravotník, technik a další). Zodpovědnost za určitou oblast, pokud to charakter modelové situace a kompetentnost členů týmu dovoluje, se může pro více oblastí slučovat (např. vedoucí týmu zároveň i zdravotník apod.). Značné nároky jsou kladeny především na instruktory-figuranty. Na nich do značné míry závisí úspěšnost celé „akce“. Měli by disponovat značnou psychickou a fyzickou kondicí, hereckými schopnostmi, empatií, dovednostmi v oblasti sebeobrany/úpolů a sebekontrolou.

Vyhodnocení praktické modelové situace – zpětná vazba

Zpětná vazba je důležitou součástí realizované modelové situace. Měla by být prováděna jak ve vztahu ke studentům (ZOP, specializační kurzy, služební a profesní příprava), tak i k realizačnímu týmu.

Jednotlivým aktérům (studentům) může být podána ihned po jejím ukončení, ve zkrácené podobě a potom během společného souhrnného vyhodnocení (lze se poučit i z chyb kolegů), nejlépe při přehrávání videozáznamu průběhu celé akce. Rozbor a hodnocení se děje z pohledu všech aspektů, které byly součástí modelové situace (právního, taktického, psychologického,...)

Zpětná vazba k realizačnímu týmu by se měla vztahovat k realizaci bojové modelové situace, k naplnění pedagogických cílů a ke stránce organizačně-technické. Závěrů vyhodnocení by se měly promítnout (být využity) v případné úpravě metodiky a tvorby modelových situací, ve výuce jednotlivých předmětů v ZOP, ve specializačních kurzech i ve služební a profesní přípravě příslušníků ve věznicích.

Využití instinktivních obranných reakcí ve výuce sebeobran

Jak již bylo řečeno, především v posledních letech k nám pronikají informace o různých sebeobránných systémech, které jsou založeny na vlastních principech a postupech, jež aplikují vědecké poznatky do výuky sebeobran, potažmo i služebního zákroku. Jednou z oblastí uplatnění těchto poznatků je i oblast psychologicko-fyziologických faktorů. V souvislosti s ní se řeší využití instinktivních obranných reakcí ve výuce sebeobran.

Takovýto vědecký přístup k jejímu pojetí výuky můžeme nalézt i u nás. Např. již v 70. letech minulého století u autorů Špička, Novák se objevuje snaha aplikovat psychologické poznatky do výuky sebeobran:

„Sebeobránné situace jsou v životě člověka obvykle dosti neobvyklým typem situací. U toho, kdo se v takové situaci ocitá, se objevují z pravidla velmi emoční stavy (strach, obavy, vztek, úzkost...); situace se pak řeší na základě instinktivních reakcí (v jejich lidské podobě), reakcí útoku, reakcí útěku, pasivně obrannou reakcí nebo reakcí strnutí. Nástup těchto reakcí ovšem vylučuje nacvičené jednání a logickou úvahou. Proto je nezbytné – pokud chceme mít lepší výsledky při řešení sebeobránných situací – podstoupit speciální mentální přípravu, která nám umožňuje udržet se ve vhodném psychickém stavu. Mentální příprava je základem sebeobran.“ (Špička, Novák, 1971, s. 14)

Autoři zdůrazňují požadavek nutnosti speciální psychologické přípravy v sebeobraně a svá tvrzení opírají o poznatky z oblasti psychologie v rovině procesu rozhodování v sebeobránné situaci.

Špička a Novák se ve svých pracích zmiňují o tom, co v posledních letech zahraniční instruktoři zkoumají na základě vědeckých metod současnosti. Jedná se o roli instinktivních obranných reakcí.

„Uplatňování nacvičených bojových technik ve skutečném střetnutí může být narušováno celou řadou různých instinktivních reakcí. Pro naši potřebu je vhodné rozeznávat:

- *instinktivní reakce orientační,*
- *instinktivní reakce úlekové,*
- *instinktivní reakce náhlého útěku,*
- *instinktivní reakce náhlého útoku,*
- *instinktivní reakce ztuhnutí,*

- *instinktivní reakce osvobozovací.*

Tyto reakce mají význam nejen v podmínkách sebeobraně situace, nýbrž v jakékoli životní situaci. Působí-li nějaký signál na naše receptory, vybaví se orientační reakce. Nás přitom zajímá čas potřebný k řešení sebeobraně situace nacvičeným způsobem. Není-li dostatek času, dochází k odtlumení fylogeneticky starých instinktivních reakcí. (U zvířat se projevují instinktivní reakce ve formě náhlého útoku, úleku nebo ztrnutí.) U člověka není obraz tak jednoduchý.“
(Špička, Novák, 1969, s. 18)

Instinktivní obranné reakce bývají někdy označovány pojmem úlekové obranné reakce (nazývána též Stress Survival Reaction). Úlek, jako afektivní reakce, je považován za vrozenou obrannou reakci organismu, jež vzniká nezávisle na našem vědomí při působení nebezpečných podnětů, při ohrožení organismu z vnějšku. V momentě, kdy je úlek zaregistrován naším vědomím, jeho obranná funkce zaniká. Jeho následky jsou většinou negativní, protože narušuje schopnost regulovat účinně naše chování a jednání. Negativně jsou ovlivněny naše kognitivní a rozhodovací procesy, racionální chování i motorika. To vše v závislosti na míře vnímaného stresu.

Tyto poznatky jen dokazují nutnost širšího chápání řešení sebeobraně situace a to i ve vztahu k potřebě vytváření stresových stavů ve výcviku sebeobrany, které povedou ke zvyšování odolnosti studentů/příslušníků na takovouto zátěž, a tudíž i k vyšší míře úspěchu při jejich řešení. I zde je patrný význam zařazování situačních metod (modelových situací) do výuky sebeobrany, které nám nabízejí dostatečný prostor pro zpracování nejrůznějších stresorů (stresových podnětů) do jejich scénářů, umožňující vyvolat potřebnou míru stresu, který konfliktní a sebeobraně situace přinášejí.

Pokud budeme vycházet z uvedené statistiky napadení příslušníků a následné interpretace výsledků, můžeme zde rozeznávat tyto způsoby napadení:

- a) náhlý, spontánní (afektovaný) útok z krátké vzdálenosti, nesoucí známky impulzivního jednání, který převažoval a představoval cca 63 % napadení
- b) napadení předcházelo verbální konflikt či jiné projevy agrese a příslušník se tedy mohl (i když přijmeme tento fakt třeba jen teoreticky) na útok připravit; tento způsob napadení představuje

v uvedené statistice cca 37 %

Z hlediska teorií a výcvikových postupů, založených na výsledcích vědeckého zkoumání krátkého časového úseku reakce na samotný útok vedený z krátké vzdálenosti, nás musí logicky zajímat i reflexní obranné reakce. Uvedenou krátkou vzdálenost, nazývanou *killing zone* (zóna zabíjení), můžeme považovat za vzdálenost komunikační

Tuto otázku instinktivních obranných reakcí řešili zahraniční instruktoři T. Blauer a D. Laur a dospěli k závěru, že při neočekávaném útoku z krátké vzdálenosti se u člověka spouští obranné reakce (staré pohybové vzorce), které potlačí naučené, jež s nimi není v souladu, nebo není dostatečně osvojené cíleným výcvikem pod odpovídajícím psychickým tlakem. Svým zkoumáním se snažili najít odpověď na to, jak upravit či změnit jejich systémy sebeobrany a služební přípravy tak, aby byly proti takovému druhu útoku účinné a zároveň snadno a rychle naučitelné.

Přišli zároveň s tvrzením, že všichni lidé, bez rozdílu, reagují na náhlý nečekaný útok principiálně stejně. Jako názorný doklad svých tvrzení využívají následujících dvou obrázků (obr. č. 7 - Reakce publika na letící basebalovou pálku I, obr. č. 8 - Reakce publika na letící basebalovou pálku II). Ty ukazují instinktivní obranné reakce diváků, na které letí baseballová pálka.

Obr. č. 7 - Reakce publika na letící basebalovou pálku I

Zdroj: <http://blogs.friendlybeings.com/fun/tag/baseball/>

Obr. č. 8 - Reakce publika na letící basebalovou pálku II

Zdroj: <https://creativete.files.wordpress.com/2015/08/bat-in-face.jpg>

Z jejich zkoumání a pozorování plyne, což dokazují i uvedené obrázky, že se objevují dvě formy instinktivních obranných reakcí.

Tou první je ta, kdy je člověk schopen velice rychle zvednout ruce, které umístí mezi hlavu a hrozící nebezpečí k ochraně vitálních zón v oblasti hlavy. Takováto reakce se objevuje i při obraně proti útočníkovi, kdy obránce používá natažené paže ke vstupu do útoku a zaměřuje se na útočníka; snaží se jej držet daleko od sebe. Při tom dochází k rotačnímu pohybu horní části trupu směrem od přicházející hrozby. Takovouto reakci lze specifikovat jako „odtláčení nebezpečí“. Tato odezva bývá většinou cílená, „víme, odkud nebezpečí přichází“.

Na základě tohoto typu reakce, přepracované pro potřebu účinné obrany, vytvořil zmiňovaný T. Blauer vlastní sebeobranný systém S.P.E.A.R. , který je jako první založen na reakcích (reflexech). Následující obrázek č. 9 ukazuje jím vyučovaný způsob odezvy na útok.

Obr. č. 9 - Instinktivní reakce na úder - S.P.E.A.R.

Zdroj: <http://www.blackbeltmag.com/archives/690>

Druhým obranným instinktem je zvednutí ramen, s položením dlaní na hlavu a lokty směřujícími proti hrozbě. (Často je tato poloha rukou spojována s embryonální polohou, s krytím především hlavy a krku.)

Tento způsob obrany zapracoval a upravil do svého systému boje a sebeobran (Dynamic combat) zase jiný z instruktorů, Richard Ryan. K ochraně vitálních zón začal aplikovat tzv. štít - „Shield“. Jeho hlavní funkcí je zamezení útoku na hlavu/krk, vedeného z krátké vzdálenosti. Jde o krátkodobý vstup do útočníka, který eliminuje prvotní kontakt a umožňuje vytvoření si prostoru pro přechod k okamžitým následným (konvenčním) postupům. Takto lze reagovat i na nspecifikované nebezpečí. Tento způsob je v souladu s taktikou obrany následným útokem; obránce se kryje před primárním útokem a okamžitě hledá místo pro protiakci.

Podobu „štítu“ v Ryanově provedení ukazuje obr. č. 10.

Obr. č. 10 - Obranný štít - R. Ryan

Zdroj: Ryan R., The Shield. The Ultimate Form Of Defense is Designed for Worst-Case Scenario

Máme zde tedy dvě aktivní motorické odpovědi na nebezpečí „odtláčení nebezpečí“ a „štít“. Umožňují tak obránci dostat se do pozice, ze které je člověk schopen získat psychickou kontrolu nad sebou a fyzickou kontrolu nad útočníkem.

Která z těchto reakcí bude automaticky použita, tedy bez zapojení rozhodovacího procesu, závisí mimo jiné na tom, jak je nebezpečí vnímáno. Jedním z faktorů může být i prostor a s ním související čas pro účinnou obranu nebo i způsob vnímání útoku, tj. zda rozpoznáme odkud útok/y přichází.

Naším cílem není detailní hodnocení a posuzování efektivit dvou výše uvedených aplikovaných principů. Je však pravdou, že se v praxi se setkáváme častěji s využitím principu „štítu“. Tento způsob instinktivní reakce nemá v současnosti charakter ryze obranně-reflexivní, ale je aplikován i v rámci preventivního útoku ve spojení se „vstupem“ do útočnicka, kdy využívá polohy loktů ve „štítu“ nastavených proti útočnickovi, s možností přirozeně následných protiúderů vedených lokty, předloktími, otevřenými dlaněmi, případně tzv. kladivy apod.

Tato instinktivní reakce se velmi často objevuje i v obraně v nevýhodných pozicích, jako např. vleže, kleku či sedu, jak ukazuje obr. č. 11 nebo i u stěny

a nevyžaduje si téměř žádné požadavky na dostatečný prostor. Umožňuje reagovat rychle a beze změny v různých situacích.

Obr. č. 11 - Obranný štít - zem

Aplikace „štítu“ dnes nalezneme u různých instruktorů a sebeobraných systémů, které jsou založeny jak na empirii-zkušenosti, tak i na vědeckém pojetí. Příkladem může být Lee Morrison a jeho systém Urban Combatives, Jim Wagner, Crazy Monkey (Rodney King), ISR Matrix, Keysi Fighting Method (Justo Dieguez Serrano a Andy Norman).

Na následujících obrázcích (obr. č. 12, 13, 14) uvádíme příklady aplikací principu „štítu“ u různých instruktorů a systémů.

Obr. č. 12 - Obranný štít - Lee Morrison (Urban Combatives)

Zdroj: http://academyrs.hys.cz/upload/clanky/clanek%20Morrison%202012/DSC_0231.JPG

Obr. č. 13 - Obranný štít - J. D. Serrano, A. Norman (Keysi Fighting Method)

Zdroj: reklamní materiál KFM

Obr. č. 14 - Obranný štít - L. Gutierrez (ISR MATRIX)

Zdroj: <https://myspace.com/tabmoc/mixes/classic-i.s.r.-matrix-433950/photo/160086220>

Problematikou sebeobrany a využitím vybraných instinktivních obranných reakcí se u nás podrobně zabývá Novák (2012). Ten na základě vlastního výzkumu potvrdil existenci těchto reakcí a dále to, že se objevují i v situacích, kdy se nejedná o náhlý nečekaný útok, který vyvolá úlek. Zjistil, že zkoumané obranné reakce se instinktivně dostavují v okamžiku, kdy obránce vnitřně rezignuje na aktivní obranu.

3.4.5.2 Vybrané psychologické aspekty; stres a sebeobranný výkon

Sebeobrannou situaci lze považovat za situaci konfliktní. Správné vyložení a chápání pojmu konflikt (konfliktní situace), ve všech jeho aspektech, včetně emocí (jako např. strach), které ho doprovází, je důležitou součástí psychologické přípravy v sebeobraně. Konfliktnost situace v nás vyvolává také zvýšenou zátěž – stres. Nejnovější poznatky o jeho vlivu a možnostech využití práce s ním ve výcviku sebeobrany budou též obsahem této kapitoly.

Konflikt; konfliktní situace

Slovo „*konflikt*“ je latinského původu (*conflictus*, us, m. – srážka) a znamená střetnutí dvou nebo více zcela nebo do určité míry navzájem se vylučujících či protichůdných snah, sil a tendencí. (Křivohlavý 2002)

„Při kontaktu dvou, (popř. více) jedinců často vznikají a rozvíjejí se vztahy, které díky rozdílným postojům účastníků kontaktu mají soupeřivý až konfliktní charakter – mluvíme o konfliktních situacích.

Teorie sebeobrany vnímá konfliktní situaci jako základ vzniku bojových situací. Dostoupí-li konflikt do stadia, kdy již není řešitelný diskuzí, domluvou nebo rozchodem a dochází-li k fyzickému násilí, jde o situaci bojovou. Podle jejího účelu ji dělíme na útočnou a sebeobrannou. Úspěšné řešení bojové (sebeobranné) situace je podmíněno psychickou stabilitou, taktickou a technickou vyspělostí jejího účastníka.“ (Spurný 1996, s. 45)

V teorii rozlišujeme tyto základní druhy konfliktů:

- intrapersonální konflikty; jako vnitřní, osobní konflikty jedné osoby; v sebeobraně může nastat vnitřní konflikt např. mezi morálními hodnotami a nutností produkovat násilí vedoucí k účinné obraně (nutné řešit v psychologické přípravě).
- interpersonální konflikty; jako konflikty mezi dvěma lidmi; představuje nejčastější druh sebeobranné situace
- skupinové konflikty; příkladem může být útok skupiny na jednoho obránce
- meziskupinové konflikty, tj. konflikty mezi dvěma skupinami lidí; ve vězeňském prostředí zákrok více příslušníků proti skupině vězňů např. při vzpourách

Konfliktní situace mohou mít různou podobu, kterou ovlivňuje řada činitelů. Liší se od sebe intenzitou odlišujících se postojů, počtem účastníků, jejich rolemi a vztahy mezi nimi. Dále pak způsoby, jak své postoje účastníci prezentují a jakými prostředky a také podmínkami (trvání, způsob vzniku, průběh, následky konfliktu).

K případnému předcházení (zabránění) konfliktu je dobré identifikovat jeho spouštěcí faktory. Těmi mohou být situace, slova a projevy chování, jejichž

výskyt „nastartuje“ násilné chování, kdy se potenciální nebezpečí mění na reálné. V sebeobraně pak musíme následně zvážit, kdo konflikt vyvolal, jakou k tomu měl motivaci, zda k tomu byl oprávněn apod. Na základě těchto okolností a rizik, které nám hrozí, volíme jeho řešení.

Konfliktní situace má také svůj vývoj a průběh. Této problematice se budu blíže věnovat v kapitole 3.4.5.3 *Cyklus konfliktu v sebeobraně*.

Strach

„Průvodním jevem prožívání násilných interakcí je existence negativních emocí – zejména úzkosti a strachu. Strach je to, co ovlivňuje vnímání, rozhodování, jednání oběti, agresora, ostatních účastníků násilné interakce. Strach z druhých. Z jejich jednání, reakcí. Strach o sebe a ze sebe, svých reakcí. Strach z následků. Strach o své zdraví, život, majetek. Strach o své blízké. Strach z toho, co bude následovat. Strach z nejistoty ...“ (Spurný 1996, s. 22)

K účinkům strachu Hošek a Hátlová uvádějí: *„Strach má vlastnost autokatalytickou, tj. sebezsilování strachu, které vede k zesílení účinků stupňováním představ negativních důsledků obávané události. Zesílené účinky strachu narušují především senzomotorické funkce sportovce. Sportovec je pohybově více či méně diskoordinován, přestává přiměřeně reagovat, jakoby neviděl, neslyšel, nemyslel apod., je pasivní, vyhýbá se samostatným akcím, ztrácí sebedůvěru i bojovnost ...“* (Slepička, Hošek, Hátlová, 2009, s. 71)

Citované účinky strachu se zde týkají sice sportovců, ale lze je vztahovat i k obránci v rámci sebeobraně výkonu.

Strach je důležitou emocí, jež vzniká jako reakce na hrozící nebezpečí nebo ohrožení. Jde o přirozený „produkt“ adrenalinu, který má jedince připravit na útěk, únik nebo obranu.

Stres a sebeobraně výkon

Každý konflikt je zátěžovou situací, jež vyvolává stres. Původní význam anglického slova stress je napětí, namáhání, tlak. Stres je soubor regulačních mechanismů nastupujících při ohrožení vnitřní homeostázy organismu. Stresor je z vnějšku působící faktor. Tím může být např. tělesná zátěž, chlad, horko, hlad nebo také ohrožení organismu útokem. Živý organismus odpovídá na každý pokus o vychýlení z klidového stavu a změnu vnitřního prostředí reakcí řady

systémů. Reakcí se rozumí okamžitá odpověď na zevní podnět, která je vždy stejná a je geneticky zakotvená. Častým opakováním stejného podnětu se však odpověď začíná měnit, její intenzita slábne, protože se organismus přizpůsobuje, vytváří se adaptace. Adaptací se rozumí schopnost živé hmoty přizpůsobit se stejnému nebo podobnému podnětu a zvýšit odolnost proti podnětu intenzivnějším. Celý soubor adaptačních mechanismů se nazývá adaptační syndrom. Nejčastěji se rozlišují tyto tři fáze adaptačního syndromu:

První fází je poplachová reakce. Při útoku začíná úlekm. Jde o bezprostřední reakci při prvním setkání se stresorem nebo při opakovaném setkání s intenzivnějším podnětem. V této fázi dochází k mobilizaci obranných prostředků organismu a k přípravě na hrozící zátěž. Reakce na stresor je označována jako „boj nebo útek“ (angl. fight or flight). Ve skutečnosti však existuje ještě jedna reakce a to je strnutí (angl. freeze). K té dochází tehdy, když je organismus přehlcen stimuly nebo vyhodnotí situaci jako neřešitelnou.

Druhou fází je adaptace. V případě úměrného a opakovaného vystavování se stresoru dochází k adaptaci na něj, což lze považovat za tréninkové působení. Dochází tak ke snižování stresového působení zátěže a příznaků stresu, což umožňuje podání vyššího výkonu.

Třetí možnou fází je destrukce. K té dochází tehdy, když je působení stresu takové, že obranné reakce organismu nejsou schopny potlačit působení stresoru a tak organismus selhává.

Míra zvládnání stresu je značně individuální, stejně tak jako reakce na ohrožení. Opakovaným tréninkem situací a postupným zvyšováním intenzity stresorů dochází k adaptaci, tzn. ke snižování úleku z ohrožení. Zde můžeme opět zdůraznit úlohu modelových situací v tréninku sebeobran, které nám do určité míry umožňují poznávat vlastní přirozené reakce v situacích ohrožení a usměrňovat tak vlastní výcvik sebeobran.

Fyzické a psychické projevy stresu v reakci na ohrožení.

V případě ohrožení se u každého objevuje sebezáchovná reakce. Ta je spuštěna činností mozkového centra (amygdala), které detekuje hrozbu. Během takového druhu stresu, jakým je násilná konfrontace, přebírá řízení sympatoadrenální osa. Nervový systém stimuluje činnost sympatiku, hormonální systém aktivuje činnost nadledvin, odkud se do krve vyplavuje adrenalin (z dřene)

a glukokortikoidy (z kůry), tzv. stresové hormony. V důsledku toho dochází ke zvýšení tepové frekvence, krevního tlaku a k zrychlenému povrchovému dýchání. Kůže bledne, protože krev opouští povrch kůže (v případě pořezání tak dochází ke zmenšení krvácení). Krev se stahuje z končetin, ale i z mozkové kůry a je čerpána do životně důležitých vnitřních orgánů. Aktivuje se však část mozku, odpovědná za emoce. Výsledkem je snížení naší „inteligence“, zhoršení racionálního uvažování a tedy i schopnosti rozhodovat se. Lidé reagují více emocionálně než racionálně. Tato skutečnost podporuje důvody proč využít instinktivní obranné reakce ve výcviku sebeobrany. Dalšími negativními projevy jsou zhoršené (selektivní) slyšení a tunelové vidění, čili zhoršené periferní vidění (zorné pole se zúží až o 30 %). Tím se stáváme zranitelnějšími např. při útocích ze strany. Součástí výcviku by tak měla být snaha narušit/rozbít tunelové vidění. Vliv adrenalinu (hormon vylučovaný dření nadledvin) v reakci těla na nebezpečí je pro naše potřeby zásadní. Mezi jeho účinky patří i pocity nervozity v břiše až nevolnosti, nutkání močit či vyprázdnit střeva. To jsou způsoby, jak naše tělo eliminuje přebytečnou zátěž. Umožňuje nám to pohybovat se rychleji a účinněji. Dalšími jeho efekty jsou pocení, třes až tuhnutí nohou, selhávání drobné motoriky a naopak zlepšení schopností motoriky hrubé.

Můžeme však pozorovat i pozitivními účinky adrenalinu. Ty spočívají v tom, že člověka posílí, zrychlí a učiní odolnějším vůči bolesti a šoku.

Určité profese (hasič, policista, voják, samozřejmě i příslušník VS) doprovází situace pravidelného ohrožení. Ti jsou pak schopnější vyrovnávat se s účinky adrenalinu. Opakovaná zátěž u nich vede k oslabení citlivosti a následně k adaptaci. Někteří jedinci jsou schopni čelit nebezpečí lépe, neboť předvídají a očekávají tyto pocity spojené s adrenalinem (budou přítomny vždy, neodezní; jsou důležité pro naše přežití).

Adrenalinovému stavu, nazývaného také reakcí na ohrožení, věnoval výzkum Bruce K. Siddle (USA). Zkoumal vliv sympatického nervového systému na vnímání, kognitivní zpracování informací a výkon lidského těla. Jeho studie dokazují jak stres a následně zvyšující se tepová frekvence ovlivňují výkon policistů, vojáků i obránců při sebeobraně situaci.

Následně uvádíme příklady jeho zjištění v oblasti vlivu adrenalinového stresu a následného zvýšení tepové frekvence (TF):

TF 115 ... zhoršení jemné motoriky (manipulace se zbraní, přesné pohyby prstů a rukou)

TF 145 ... zhoršení komplexní motoriky

TF 175 ... selhávání analýzy vjemů; selhávání kognitivních (poznávacích) procesů; tunelové vidění, selektivní slyšení; zvýšení reakčního času → iracionální jednání

V situaci ohrožení může TF vzrůst ze 70 na 220 tepů/min. během méně než sekundy, což může vyvolat stav nadměrné aktivace (ostražitosti) nebo také reakci strnutí (freeze) či snížení schopnosti rozhodovat se.

Dále zjistil, že ideální TF pro funkční bojovou reakci, kdy zůstávají zachovány hrubé motorické dovednosti, je 115 až 145 tepů/min. Tohoto stavu lze dosáhnout cíleným tréninkem, nejlépe za využití reálných modelových situací. Důsledkem takového tréninku je již zmíněná adaptace a snížení úleku z ohrožení. Pokud nám to situace dovolí (např. fyzickému napadení předchází verbální konflikt) měli bychom se snažit o kontrolu svého dýchání (zajistit hluboké dýchání), což hraje důležitou roli v korekci TF.

Znalost a chápání všech výše uvedených pojmů (konflikt, stres, reakce na ohrožení, ...) a související mentální (psychologická) příprava hrají ve výuce sebeobranu nezastupitelnou roli.

Pokud dojde k psychickému selhání obránce, zdatnost, technická a taktická vybavenost mu s největší pravděpodobností uspět v konfliktu nepomohou. Proto je také psychologická příprava v současnosti jednou z nejprogresivněji se rozvíjejících složek přípravy v sebeobraně a významně prolíná koncepcí výcviku většiny současných sebeobránných systémů. Příkladem mohou být již zmiňovaní Tony Blauer (S.P.E.A.R.), L. Morrison (Urban Combatives), Bruce K. Siddle, J. Wagner a dále třeba B. Kipp (FAST Defence). Pro ilustraci uvádím příklad toho, jak chápe podíl mentální přípravy na úspěšném řešení sebeobránné situace J. Wagner. Ten dokonce tvrdí, že 90 % boje je mentální záležitostí, pouze 10 % fyzickou.

Pokud chceme výcvik sebeobranu ve VS ČR co nejvíce zefektivnit, měly by nás tyto poznatky vést k nutnosti řešit možnosti psychologické přípravy v její výuce. Současné sebeobránné systémy využívají dvou různých přístupů. Prvním přístupem je přístup nepřímý (implicitní). Zde se nepoužívají žádné specifické metody psychologické přípravy a vychází se z předpokladu, že každé cvičení

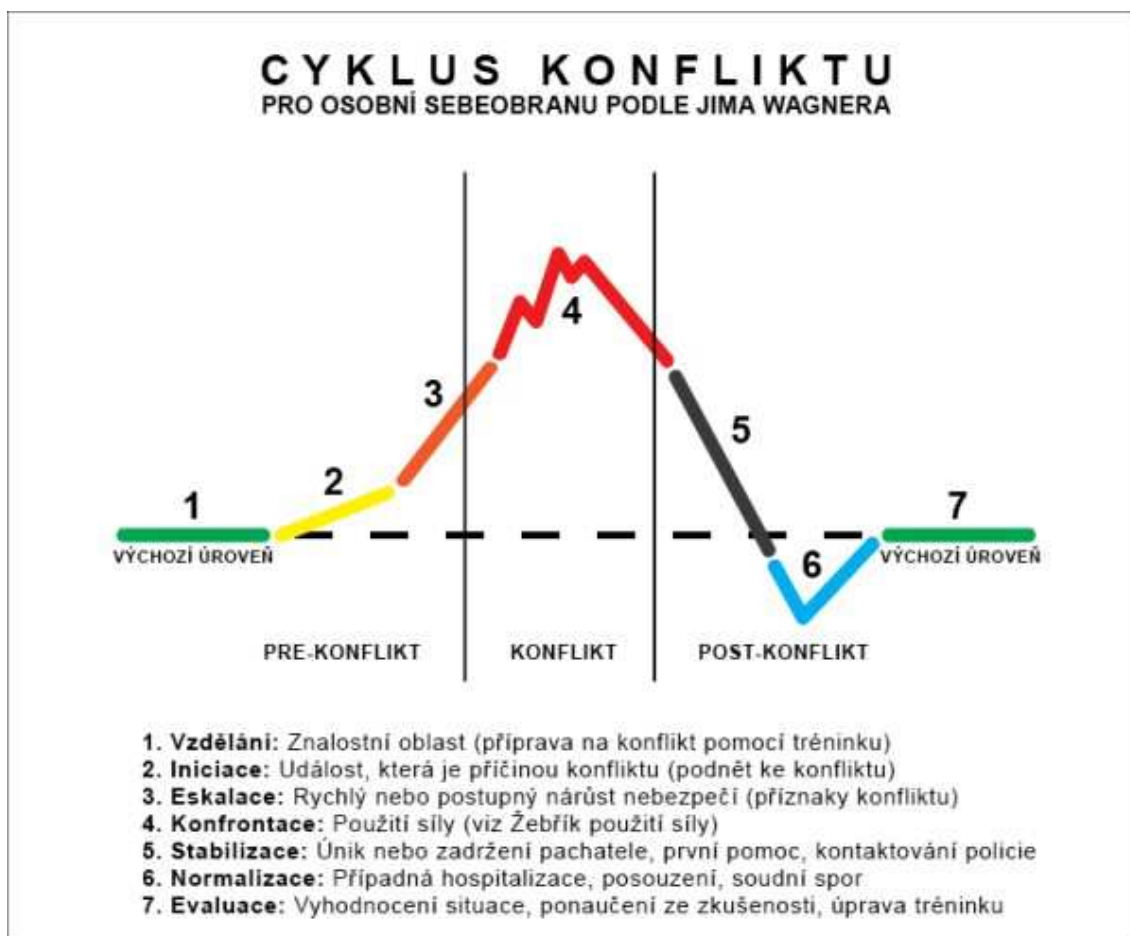
v sebeobraně obsahuje i psychologický aspekt a tudíž není nutné používat speciálních metod. V podstatě opakem přístupu nepřímého je přístup přímý (explicitní). Ten naopak využívá specifických metod pro psychologickou přípravu. Ta se tak stává záměrnou, stanovující si cíle a vyhodnocující dosažené výsledky. Obecně se tento (explicitní) přístup považuje za správnější.

V této kapitole jsme se dotkli úlohy a významu psychologické přípravy ve výcviku sebeobrany. Ta je jen jednou ze složek přípravy v sebeobraně. Zvýšená psychická i fyzická odolnost vůči stresu, sebevědomí, sebedůvěra, strategie jak zvládat stres, zcela jistě pomáhají zmírnit napětí, zvládnout či odvrátit fyzický střet. Je třeba uvést i další složky přípravy, jako je kondiční, technická, taktická či teoretická příprava. Tyto všechny se podílejí na sebeobranném výkonu a je třeba s nimi v přípravě nové koncepce počítat.

3.4.5.3 Cyklus konfliktu v sebeobraně

Konflikt má vždy nějakou příčinu, začátek, vývoj, konec a důsledky. Tento proces nazýváme cyklus konfliktu. Abychom mohli výuku sebeobrany postihnout komplexně, je nutné chápat a zvládat všechny fáze, kterými konflikt prochází. Tato nutnost se týká jak osobní, tak i profesní sebeobrany ve vztahu k nutné obraně, případně služebnímu zákroku. Pokud budeme hovořit o konfliktu a jeho cyklech, je na místě uvést jméno (již zmiňovaného) Jima Wagnera (USA), zakladatele sebeobranného systému Reality Based Personal Protection, instruktora se zkušenostmi z práce i výcviku v ozbrojených složkách a to včetně vězeňské služby. Na níže uvedeném obr. č. 15 je znázorněn cyklus konfliktu podle Wagnera.

Obr. č. 15 - Cyklus konfliktu podle Wagnera (Vít, Reguli, Chvátalová, 2012)

Přestože jsou zde popsány cykly konfliktu pro osobní sebeobranu, fáze, ve kterých se odehrává většina konfliktních situací, jsou platné i v oblasti profesní sebeobrany.

Barevná křivka zobrazuje průběh konfliktu v jeho třech fázích: pre-konflikt, konflikt, post-konflikt. V každé fázi konfliktu se odehrávají mikrofáze označené čísly. Číslo 1 označuje výchozí úroveň. Právě do této fáze patří vzdělávání, teoretická a praktická příprava na potenciální konflikt. V případě, že se vyskytne událost, která vede ke vzniku konfliktu, hovoříme o tzv. iniciaci. Záminkou může být cokoli, viz přehled nejčastějších situací (místo, činnost) při kterých došlo k napadení příslušníka. Jakmile dochází k prohloubení konfliktu, zvyšuje se četnost a intenzita výpadů, hovoříme o tzv. eskalaci. Při řešení konfliktu v této, ale i v předešlé mikrofázi zde hraje roli „taktický“, profesionální přístup k výkonu služby, nepodceňování bezpečnostních zásad, dobrá znalost osobnosti vězňů, pozorování jejich chování či zvládnutí krizové komunikace apod. Jde

o fázi, kdy konflikt začíná, a tudíž máme za určitých okolností čas a prostor konfliktu zabránit. V případě včasného rozpoznání hrozícího nebezpečí se lze na útok připravit nebo bez použití fyzického kontaktu preventivně využít určených zákonných (donucovacích) prostředků. Zde je třeba uvést, že zmiňované mikrofáze iniciace a především pak eskalace mohou být při náhlém, spontánním fyzickém útoku, kde nejsou patrné indicie následné agrese, výrazně potlačeny. Uváděnému vývoji konfliktu, včetně iniciace a eskalace, většinou předchází verbální konflikt či jiné (neverbální) projevy hrozby. Nositeli neverbálních informací jsou především držení těla, vzdálenost (tzv. proxemika), mimika, gestikulace, kontakty očí, případně tělesné doteky. Nutno dodat, že při interpretaci těchto projevů je třeba brát v úvahu i situační kontext.

V momentě, kdy nedochází k deeskalaci, nastává konfrontace, tzn. konflikt. Ten může probíhat na verbální či fyzické úrovni. Podle toho volí obránce svou reakci. Slovní konflikt lze řešit asertivní komunikací, fyzický útok použitím fyzické síly. Z hlediska fyzického útoku lze hovořit o nutné obraně, neboť útok přímo hrozí. V tomto případě, pokud to situace dovoluje, můžeme řešit hrozící nebezpečí preventivní protiakcí, v jiném případě obranou s následným protiútokem, jejichž cílem je zamezit útoku nebo ho odvrátit a útočníka následně zpacifikovat a kontrolovat.

Ukončením fáze konfliktu sebeobranná situace nekončí. Je třeba řešit důsledky konfliktu (zdravotní, právní, psychologické, administrativní, sociální a další). V post-konfliktní fázi následuje mikrofáze stabilizace. Uvedme příklad, kdy se příslušníkovi (obránci) podařilo odvrátit a překonat útok agresora a následně ho kontrolovat (v našem případě např. spoutat). Dále je však nutno vyřešit následky konfliktu. Dle *Zákona o Vězeňské službě a justiční stráží České republiky* (555/1992 Sb.; změna: 293/1993 Sb.) zde příslušníkovi vyvstávají povinnosti a oprávnění, tak jak je stanoveno v § 20 *Povinnosti příslušníka po použití donucovacího prostředku a střelné zbraně* (např. poskytnout první pomoc – a to i sám sobě, zajistit lékařské ošetření, sepsat záznam o použití donucovacího prostředku atd. Další mikrofází, ve které dozívají následky konfliktu, je normalizace. V ní může docházet k případnému vyrovnávání se s fyzickými a psychickými následky konfliktu a bývají řešeny i jeho právní následky. V důsledku jeho opětovného posuzování může docházet k opětovnému prožívání a vyplavování negativních vzpomínek a to zvláště v případě, kdy se obránce

neubrání. Je to i fáze aktivace psychických obranných mechanismů ke zmírnění následků konfliktu. Mezi ně patří např. racionalizace, bagatelizace, vytěsnění, kompenzace, projekce, obviňování atd.

Po doznění následků konfliktu dochází k návratu na výchozí úroveň. Tuto mikrofázi můžeme chápat jako evaluaci (vyhodnocení a poučení).

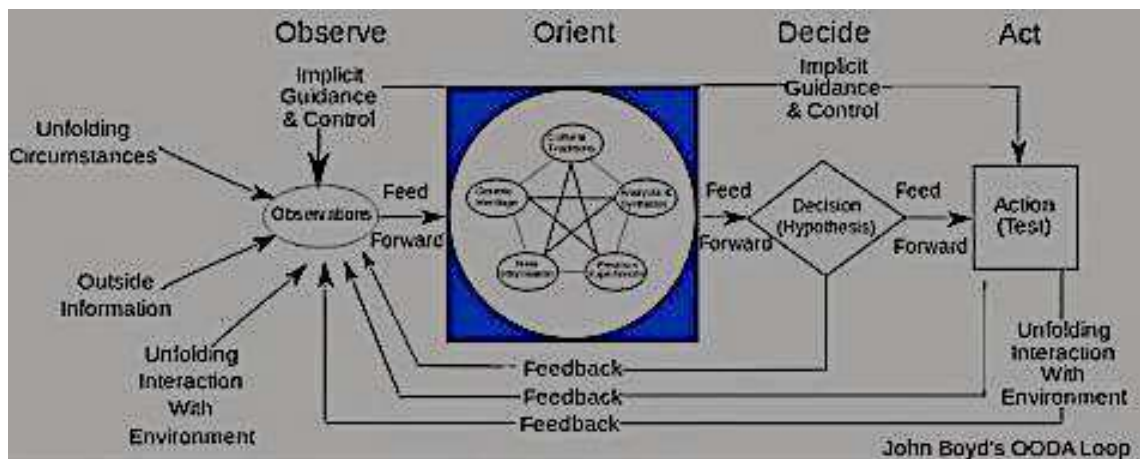
3.4.5.4 Rozhodovací proces a reakční čas v sebeobraně

Současné teorie v sebeobraně nahlízejí na reakční čas jako na rozhodovací proces pod specifickým psychickým zatížením (stresem), jež probíhá v několika na sebe navazujících fázích. Zřejmě nejznámější teorií rozhodovacích procesů v sebeobraně je tzv. cyklus O.O.D.A. Jde o zkratku vytvořenou z počátečních anglických slov observe (pozorovat), orient (orientovat se), decide (rozhodnout), act (konat). Autorem této teorie je plukovník amerického letectva John Boyd (1927-1997), který ji vytvořil pro potřeby rozhodování v bojových operacích Leteckých sil Spojených států. Tento cyklus se skládá ze čtyř fází. Tou první je Observe (pozorovat). Tuto fázi můžeme charakterizovat jako percepční či vjemovou. V podstatě nám říká, abychom sledovali své okolí, všímali si toho, co se kolem nás děje. Pokud tak nebudeme činit, může se stát, že případné nebezpečí nevidíme (můžeme ho tak i přivolat). K pozorování využíváme svých smyslů, především zraku, sluchu i dotyku. Nejrychleji reagujeme na podněty dotykové, pak až sluchové (8-10 m/s) a zrakové (10-40 m/s). Samozřejmě, že pod vlivem stresu se naše vnímání zhoršuje (viz podkapitola 3.4.5.2 *Vybrané psychologické aspekty; stres a sebeobranný výkon*) a může tak dojít k chybnému či nepřesnému vnímání situace. Dále následuje fáze Orient (zorientování se). Zde probíhá vyhodnocování a zpracovávání toho, co pozorujeme, případně vnímáme jako nebezpečí. Jedná se o fázi analýzy a evaluace. Dalším časovým úsekem je Decide (rozhodnutí). Je to fáze formulace a výběru strategie řešení situace. Rozhodnutí mohou ovlivnit např. naše zkušenosti s jednáním v podobné situaci. Jestliže však takový vzorec jednání nemáme, prodlužuje se doba této fáze, zvyšuje se možnost chybného rozhodnutí a zároveň i míra stresového zatížení. V takovýchto případech je potlačeno racionální uvažování a dochází k iracionálnímu jednání, kdy může dojít k vyvolání instinktivních obranných reakcí. Zde pak rozhodovací proces selhává. Poslední fází cyklu O.O.D.A. je Act (konání/jednání). V podstatě jde o provedení pohybu, jehož kvalita bude ovlivněna mírou stresu. Jak již bylo

řečeno, ztrácíme jemnou motoriku, kombinované dovednosti a většinou jsme schopni pouze hrubé motoriky se schopnostmi jako např. držet, tlačit nebo táhnout.

Cyklus O.O.D.A. je jakousi uzavřenou smyčkou, kdy se jedinec v případě úspěchu i neúspěchu vrací na začátek smyčky a jeho další rozhodovací proces opět prochází uvedeným cyklem. Princip cyklu O.O.D.A. ukazuje i obr. č. 16.

Obr. č. 16 - Cyklus O. O. D. A.

Zdroj:

<http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/3/3a/OODA.Boyd.svg/2000px-OODA.Boyd.svg.png>)

Je třeba uvést, že kvalita rozhodovacího procesu je ovlivněna celou řadou faktorů, s kterými je třeba počítat. Jen tak lze správně porozumět příčinám případného selhání rozhodovacího procesu, které vedou jak k prodloužení reakční doby, tak i ke špatným rozhodnutím.

Kvalitu rozhodovacího procesu a reakční čas ovlivňuje i charakter dané krizové situace. V případech přepadů ze zálohy, tedy v situacích náhlého nečekaného útoku, kdy „oběť“ o útočnickovi neví až do momentu zahájení jeho útočné akce, nemůžeme o rozhodovacím procesu či reakčním čase ani hovořit. Při takto („dobře“) připravovaném a provedeném napadení nemá „oběť“, de facto, žádnou možnost odvrátit útočnickovu prvotní akci. Nemusí tak dojít ani k vyvolání instinktivních obranných reakcí. Vina však může být i na straně „obránce“, u kterého selhala fáze pozorování (Observe). Dalším způsobem napadení je tzv. situacní přepad. V tomto případě „oběť“ o útočnickovi ví, ale nevnímá ho jako potenciální nebezpečí. Selhává zde tedy fáze „zorientování se“ (Orient). Kontext

situace „oběti“ nedává (či je takto nevnímá) žádné indicie o chystaném útoku. Zde již nějaká, i když minimální, šance na sebeobrannou akci je (např. využití instinktivních obranných reakcí). Dalším definovaným termínem v teorii sebeobrany je střetný boj. Zde se jedná o situaci, kterou obránce vyhodnotí jako takovou, kdy se bude nucen bránit. Zde má šanci vybrat „správnou“ strategii řešení – fáze „rozhodování“ (Decide).

V případě sebeobranné akce, kdy se člověk rozhoduje v situaci ohrožení života anebo zdraví, musíme brát na zřetel i výraznou psychickou zátěž (viz kapitola 3.4.5.2 *Vybrané psychologické aspekty; stres a sebeobranný výkon*). Rozhodovací proces pak negativně ovlivňují různé emoce, jako např. výše uváděný strach.

„ ... silné strachy (afekty) mají ochromující účinky na diferenciatní schopnost sportovce a postihují katastrofálně výběrové a tvořivé řešení situace, tj. v podstatě aktivní adaptaci.“ (Slepička, Hošek, Hátlová , 2009, s. 71)

V souvislosti s rozhodovacím procesem a reakčním časem je třeba zmínit tzv. Hickův zákon (pojmenován po britském psychologovi Williamu Edmund Hickovi). Ten definuje čas, který osoba potřebuje k výběrovému rozhodnutí. Nejdříve byl zjišťován reakční čas na jednoduchou reakci (jeden podnět a jedna reakce = vidím světlo – zmáčknou tlačítko). Později se hledala odpověď na to, jak se změní reakční čas při reakci výběrové. Zde Hickův zákon říká, že přidáme-li druhý podnět do rozhodovacího procesu, čas výběrové reakce se prodlouží o 58 %. Sebeobranu však nelze chápat jako „pouhé“ řešení útoku, ale měli bychom ji vidět jako komplexní situaci, ve které působí vícero podnětů různé významnosti a provázanosti. V tomto případě se reakční doba prodlužuje o 31 %.

Zákon zkoumá kognitivní (rozpoznávací) schopnost výběru jako reakci na určitý stimul. Bylo dokázáno, že reakční čas na stimul je delší, pokud existuje větší počet variant reakcí.

Všechny výše uvedené skutečnosti bychom měli do přípravy nové podoby výcviku adekvátně aplikovat. Doporučení z hlediska výše uvedených poznatků uvádíme ve výsledkové části (kapitola 4.5.4 *Aplikace poznatků o rozhodovacím procesu a reakčním čase v profesní sebeobraně*).

4 Výsledková část

Výsledková část je analýzou poznatků definovaných v teoretické části (v kapitole 3.4. *Teoretický popis a rozbor výchozích faktorů určujících tvorbu nové koncepce profesní sebeobrany*). Rozbor uvedených faktorů je uvažován jako podklad pro tvorbu koncepce sebeobrany ve VS ČR.

4.1 Faktor 1 – Analýza právních a zákonných aspektů

V teoretické části uvedené okolnosti vylučující protiprávnost činu (*Krajní nouze (§ 28), Nutná obrana (§ 29), Oprávněné použití zbraně (§ 32)*) i *Zákon o Vězeňské službě a justiční stráží České republiky (555/1992 Sb.)* jsou legislativami, do jejichž znění/obsahu nemůžeme z naší pozice zasahovat. Přesto jejich správný výklad a pochopení má vliv na pojetí výcviku sebeobrany ve všech jeho aspektech. Tvoří již zmiňovaný legislativní rámec profesní sebeobrany a do značné míry je i činitelem určujícím podmínky, obsah (zaměření) výcviku. V následujících podkapitolách se budeme zabývat analýzou vybraných pojmů definovaných v nutné obraně a analýzou použití donucovacích prostředků v sebeobraně.

4.1.1 Vybrané pojmy definované v nutné obraně

Tato podkapitola je věnována rozboru jednotlivých pojmů užitých v § 29 *Nutná obrana* a to ve vztahu k nově navrhované koncepci výcviku sebeobrany ve VS ČR. Analýza vybraných pojmů nám ukazuje naše možnosti v zákonných postupech při odvracení útoku a ovlivňuje i zmiňovanou metodiku a obsah výcviku.

Pojem „přímo hrozící útok“

Útok jako takový můžeme chápat jako úmyslné protiprávní jednání člověka (útočníka nebo útočnicků) nebo i člověkem poštvané zvíře (např. pes jako nástroj). Je-li útočnicků více, může obrana směřovat proti kterémukoliv z nich, nejen proti hlavnímu útočníkovi. Podstatou sebeobrany je právě odvracení útoku.

Pro posouzení přímo hrozícího útoku je zásadní krácení vzdálenosti útočником směrem k obránci (pak je nejlépe zahájit protiakci). Pokud útočnik dává vnějšími projevy najevo, že útok bude bezprostředně následovat, není nutno čekat, až útok nastane a útočnik přímo zaútočí (nestačí však pouhá výhrůžná gestikulace či plané vyhrožování – obrana nesmí být předčasná).

Obránce je v okamžiku zahájení obrany značně limitován schopností předvídat vývoj situace (anticipace), reakční schopností a rozhodovacím procesem (viz *Faktor 5 – Nové trendy v teorii a pojetí výuky sebeobrany*).

Každá reakce je vždy pomalejší než akce.

Je zapotřebí si uvědomit, že některé právní a etické aspekty kolidují s efektivností sebeobrany. Speciální otázkou je i „preventivní nutná obrana“. Zde se jedná o přípravu na odvrácení útoku. Judikatura zcela jednoznačně připouští, že připraví-li se někdo na hrozící útok, nelze vyloučit závěr, že se jedná o nutnou obranu. Tato informace je důležitá především ve fázi pre-konfliktu, z hlediska strategického chování a jednání, kdy nebezpečí vidím či předpokládám. V případě nemožnosti vyhnout se fyzickému střetu jde např. o možnost, pokud to situace umožňuje, připravit si k řešení konfliktu prostředek, který má obránce po ruce nebo ho bezprostředně napadne (u příslušníka donucovací prostředek v mezích služebního zákroku, alternativní předmět obrany v mezích nutné obrany). Tato skutečnost by se měla odrazit i ve výcviku (taktika v sebeobraně, modelové situace).

Pojem „trvajícím útokem“

O jednání v nutné obraně nepůjde tam, kde útok již skončil a jednání napadeného vůči útočnikovi vykazuje znaky oplácení. Tzn., že sebeobranná akce by neměla být přerušovaná. Ve vlastním výcviku sebeobrany tzn. nacvičovat sebeobrannou akci v celém sledu na sebe navazujících, nepřerušovaných pohybů, které by v případě profesní sebeobrany měly být zakončeny, v ideálním případě, znehybněním útočníka na zemi a jeho spoutáním. Tato skutečnost podtrhuje důležitost aplikace modelových situací.

Pojem „přiměřenost obrany“

Zde jde možná o nejdiskutabilnější pojem definované nutné obrany.

Na jedné straně jde o vysoce emocionálně zátěžovou situaci, při které je extrémně těžké usuzovat racionálně a jednat podle teoretických pouček a na straně druhé tu stojí právní řád. Hranice mezi legální sebeobranou a překročením zákona je často velmi tenká. Je však třeba si uvědomit, že následek způsobený útočnickovi obranným zásahem může být závažnější než ten, který hrozil napadenému (pokud by tomu tak nebylo, pak by útok nebyl odražen a obrana by byla zbytečná). Pouze útočník musí nést odpovědnost za svůj čin.

Aplikace podmínek nutné obrany předpokládá, že tato nesmí být „zcela zjevně nepřiměřená“. Přitom je třeba konstatovat, že nutná obrana musí být nepřiměřená, aby byla účinná, nicméně nesmí být zcela zjevně nepřiměřená. Jedná se o měřítko subjektivní. Bylo opakovaně judikováno, že je nutno se dívat na věc z hlediska toho, jak obránce sám vnímal situaci, nikoliv jak se jeví osobám nezúčastněným, které situaci následně posuzují. („po bitvě je každý generálem“).

Přiměřenost nebo nepřiměřenost obrany se vztahuje ke způsobu útoku (útok vedený údery, kopy, se zbraní, dosah zbraně, intenzita použitých útočných technik, směr a rytmus útoku, počet útočníků apod.)

Už při vlastním výcviku je nutné volit takové principy a postupy, aby k výše uvedené kolizi mezi řešením vysoce emocionální zátěžové situace, jakou napadení bezpochyby je a legálností sebeobrané akce (služebního zákroku), nedošlo.

4.1.2 Analýza použití donucovacích prostředků v sebeobraně

Zákon o vězeňské a justiční strážní České republiky (555/1992 Sb.) nám mimo jiné stanoví možnosti v použití donucovacích prostředků.

Z výše (v teoretické části) uvedených donucovacích prostředků lze pro přímou sebeobranou akci, v rámci nutné obrany (služebního zákroku), využít především hmaty, chvaty, údery a kopy sebeobran. Při náhlém, nečekaném napadení (situaci např. nepředchází verbální konflikt) je příslušník téměř vždy nucen odrazit prvotní útok právě pomocí nich, tedy s pomocí svého těla. Tento fakt nám potvrzuje i uvedená statistika a rozbor napadení příslušníků. V tvorbě

nově navrhované koncepce výuky profesní sebeobrany bude prvotně řešena především obrana bez použití technických prostředků.

Technické donucovací prostředky však nelze z obrany (služebního zákroku), tedy z komplexního výcviku sebeobrany, zcela oddělovat. V potaz bychom měli brát již jen to, že tyto technické prostředky jsou součástí výzbroje příslušníka, kterou nosí v průběhu služby neustále u sebe (umístěny na služebním opasku). Výběr adekvátních donucovacích prostředků souvisí s jejich možností okamžitého použití v rámci sebeobrané akce. Z technických prostředků to je slzotvorný, elektrický nebo jiný obdobně dočasně zneschopňující prostředek, dále obušek nebo jiný úderný prostředek, úder střelnou zbraní, hrozba střelnou zbraní, varovný výstřel.

Pozn.: Některé z dalších donucovacích prostředků mají charakter především preventivně ochranný (např. pouta, poutací popruhy, pouta s poutacím opaskem), případně zamezující maření účelu výkonu trestu obviněných a odsouzených (např. vodní stříkač, zásahová výbuška, expanzní zbraně).

To, jaký z donucovacích prostředků může mít příslušník během služby u sebe, souvisí s funkcí, kterou vykonává (např. dozorce nenosí střelnou zbraň ani obušek, pouze slzotvorný prostředek, pouta a předváděcí řetízky). Při výcviku je pak třeba tuto skutečnost respektovat a provádět nácvik sebeobrané situace i se stanovenými donucovacími prostředky.

Z hlediska zaměřenosti této práce nebudeme řešit problematiku použití donucovacích prostředků, i když jejich využití u ozbrojené složky v rámci služebního zákroku je neoddiskutovatelné. Má však svá legislativní, obsahová, metodická, technická a taktická specifika. Naší snahou ale je, aby nově navrhované principy sebeobrany bez použití donucovacích prostředků byly aplikovatelné i v rámci jejich použití.

Nesmíme zde zapomenout ani na povinnosti příslušníka po použití donucovacího prostředku (střelné zbraně). Jestliže při použití donucovacího prostředku nebo střelné zbraně dojde ke zranění osoby, je příslušník povinen, jakmile to okolnosti dovolí, poskytnout jí první pomoc, zajistit její lékařské ošetření a sepsat o použití donucovacího prostředku záznam (post-konfliktní fáze). I tato povinnost ukazuje nutnost nácviku sebeobrané akce jako celku ve všech jeho fázích a potvrzuje nám nutnost využívat modelových situací, kde se prolínají znalosti a dovednosti z více oborů (předmětů).

4.1.3 Shrnutí a doporučení - Faktor 1

Tento činitel se podílí se na pojetí utváření strategicko-taktické přípravy a ovlivňuje i některé další analyzované činitele. Jeho správný výklad a pochopení má vliv na pojetí výcviku profesní sebeobrany ve všech jeho aspektech. Tvoří již zmíněný legislativní rámec a do značné míry je i činitelem určujícím podmínky výcviku.

Analýza vybraných pojmů definovaných v nutné obraně nám ukazuje naše možnosti v zákonných postupech při odvracení útoku a ovlivňuje i metodiku a obsah výcviku. Také jasně stanoví volbu takových sebeobránných principů a postupů, které maximálně zabrání kolizi mezi řešením vysoce emocionální zátěžové situace, jakou napadení bezpochyby je a legálností sebeobránné akce (služebního zákroku).

Rozborem použití donucovacích prostředků v sebeobraně docházíme k závěru, že při náhlém, nečekaném napadení (situaci např. nepředchází verbální konflikt) je příslušník téměř vždy nucen odrazit prvotní útok především hmaty, chvaty, údery a kopy sebeobrany. (Tento fakt nám potvrzuje i uvedená statistika a rozbor napadení příslušníků.) V tvorbě nově navrhované koncepce výuky profesní sebeobrany bude prvotně řešena především obrana bez použití technických prostředků, i když technické donucovací prostředky nelze z obrany (služebního zákroku), tedy z komplexního výcviku sebeobrany, zcela oddělovat. V potaz bychom měli brát již jen to, že tyto technické prostředky jsou součástí výbroje příslušníka, kterou nosí v průběhu služby neustále u sebe (umístěny na služebním opasku) a výběr adekvátních donucovacích prostředků souvisí s jejich možností okamžitého použití v rámci sebeobránné akce. Při výcviku je pak třeba tuto skutečnost respektovat a provádět nácvik sebeobránné situace i se stanovenými donucovacími prostředky. Naší snahou je, aby nově navrhované principy sebeobrany bez použití donucovacích prostředků byly aplikovatelné i v rámci jejich použití.

Analýza použití donucovacích prostředků v sebeobraně nás upozorňuje i na povinnosti příslušníka po použití donucovacího prostředku, tedy na nutnost nácviku sebeobránné akce jako celku ve všech jeho fázích a potvrzuje nám tak potřebu využívat modelových situací, kde se prolínají znalosti a dovednosti z více oborů (předmětů).

4.2 Faktor 2 - Analýza současné koncepce výuky profesní sebeobranu ve VS ČR

Na jedné straně jsou to zmiňované požadavky na kompetence příslušníků, na straně druhé je to ne zcela vyhovující stav jejich připravenosti k řešení krizových situací při napadení. Současné pojetí výcviku sebeobranu ve VS ČR vychází a do určité míry pouze kopíruje zastaralé modely výuky profesní sebeobranu v ozbrojených složkách. (Například u Policie ČR v této oblasti již navíc došlo a stále dochází k restrukturalizaci, naproti tomu ve vězeňské službě již několik let k progresi nedochází.)

V analýze této výsledkové části bude proveden rozbor vybraných činitelů toho faktoru a zároveň budou naznačeny i možnosti (návrhy) k případným změnám v koncepci výuky sebeobranu ve VS ČR.

4.2.1 Analýza a navrhované změny vybraných činitelů ve výuce profesní sebeobranu v AVS ČR

Analýza tematického plánu služebního předmětu Základy sebeobranu

Analyzovat, hodnotit a upravovat výše uvedený (v teoretické části) tematický plán předmětu *Základy sebeobranu* z hlediska obsahu výuky, používaných vyučovacích metod, forem a prostředků, bude nejvhodnější/lze až po ukončení rozboru všech ostatních faktorů. Jejich rozbor a výsledky mohou poukázat na případné nedostatky v pojetí výuky. Výsledky těchto analýz budou zohledněny a využity k úpravě stávajícího systému výuky sebeobranu v ZOP A (i ve specializačních kurzech) a to tak, aby byly splněny požadavky na úroveň připravenosti příslušníka do vlastního výkonu služby.

Analýza antropogenních činitelů výuky

Jak již bylo v teoretické části uvedeno, v systému výuky (sebeobranu) je třeba zohledňovat počet příslušníků ve skupině i to, že se jedná o skupinu různého pohlaví, věku, typů osobností, služební funkce, odlišné úrovně pohybových schopností a dovedností, zkušeností i motivace.

Pokud má být výuka za takového stavu efektivní, musí zcela jasně splňovat určité zásady: jednoduchost, maximální univerzálnost, aplikovatelnost a účinnost, a to spíše než technik, tak sebeobranných principů a dále by měla být i dostatečně motivující. Tyto uváděné podmínky by tak měla koncepce zcela jistě splňovat.

Jak již bylo řečeno, samotné stanovení nového systému výuky nestačí. Výše uvedené požadavky na zabezpečení takovéto výuky kladou na učitele sebeobrany vysoké nároky. Na základě poměrně vysokého průměrného počtu příslušníků ve třídě (24) navíc takto heterogenní skupiny by bylo např. vhodné rozdělit třídu na dvě části. Vzhledem k tomu, že současné prostorové a personální podmínky neumožňují případnou současnou výuku sebeobrany obou částí, tedy není možné ani využití dvou instruktorů sebeobrany pro výuku v jedné třídě, nabízí se možnost paralelní výuky skupin/částí (cca po 12 studentech/příslušnících) v kombinaci s jiným předmětem, např. s předmětem *Praktická příprava*. Zde se jedná o nácvik poutání, prohlídek, vyvádění a předvádění vězněných osob apod. a nároky na výuku, respektive učitele/instruktora, jsou obdobné jako u výuky sebeobrany. Výhodou je navíc to, že výuka probíhá v jiných prostorách s jinak profesně zaměřenými učiteli.

Samozřejmostí by mělo být to, aby byl dán učiteli sebeobrany dostatečný prostor nejen na zvyšování jeho kvalifikace a sebevzdělávání, ale i na dostatečnou psychickou a fyzickou regeneraci, což se tak za současného stavu neděje.

Analýza hodinová dotace; délky trvání výukové jednotky

Před dokončením kompletní analýzy můžeme poukázat na možnosti zvýšení hodinové dotace. Celková hodinová dotace předmětu *Základy sebeobrany* (v ZOP A) je 40 hodin. Navýšení počtu hodin by zcela určitě přispělo k důkladnějšímu a tedy i kvalitnějšímu výcviku a tak i lepší připravenosti studentů - příslušníků. Výrazná změna současného učebního plánu ZOP A, z hlediska délky přípravy a tedy i hodinové dotace předmětu, není v dohledné době reálná. S významným nárůstem počtu hodin tak nelze počítat. Z pohledu výukových témat předmětu *Základy sebeobrany* se nám však nabízí logický a tudíž i obhájitelný prostor k přesunu a zařazení výcviku práce s teleskopickým obuškem do předmětu *Praktická příprava*. Ta v sobě zahrnuje mimo jiné i výcvik použití donucovacích prostředků, kam teleskopický obušek také patří. V případě tohoto

přesunu, při zachování celkové hodinové dotace 40 hodin, bychom vyšetřili nezanedbatelných 10 hodin.

V současném tematickém plánu jsou 4 hodiny věnovány tělesné (kondiční) přípravě. Jedná se však především o seznámení se se základy tělesné přípravy a metodikou rozvoje jednotlivých pohybových schopností. Vzhledem k takto nízkému počtu hodin věnované tělesné přípravě, při tak již nízké celkové dotaci hodin *Základů sebeobrany*, nemá začlenění těchto hodin do výuky své racionální opodstatnění. Navíc míra určité kondice příslušníků v ZOP A je již dána splněním vstupních kondičních testů, konaných v rámci přijímacího řízení uchazečů – budoucích příslušníků VS ČR před nástupem do *Základní odborné přípravy A*. Upuštěním od tohoto tématu (tělesná příprava) by byly vyšetřeny 4 hodiny, jež by mohly být věnovány samotné výuce sebeobrany. Úroveň pohybových schopností je samozřejmě významným aspektem úspěšnosti v sebeobraně akci. Bohužel v ZOP ani v samotných věznicích není během výuky/výkonu služby vymezen čas pro zvyšování jejich úrovně. Pouze v rámci služební a profesní přípravy probíhají 1x ročně testy tělesné zdatnosti. Zde však není řešeno co s příslušníkem, který i opakovaně testy zdatnosti nesplní. Není tedy v tomto směru nijak motivován (jak dokazují i výsledky ankety) a v podstatě je jen na něm, jestli ve svém volném čase bude svoji kondici rozvíjet. Určitě by v tomto směru stálo za to zvážit způsob motivace příslušníků k jejímu rozvoji.

(V některých věznicích bývá, pouze příslušníkům provádějícím eskorty, během služby vyčleněn prostor, většinou cca 1 hodinu, pro tělesnou přípravu; to však jen tehdy, nebrání-li jim v tom zájem služby, což v praxi může znamenat 0 – 5x týdně.)

Současnou délku jedné vyučovací jednotky *Základů sebeobrany*, tj. 90 minut, považujeme za vyhovující. V případě potřeby máme možnost prodloužit její trvání, např. spojením dvou, případně i více vyučovacích jednotek do jednoho bloku.

Analýza učebního plánu ZOP A

Změnu by si nevyžadovalo pouze prodloužení délky přípravy v ZOP A, ale i současná předmětová skladba. Např. chybí, a to i z pohledu této práce, syntetizující přístup v pojetí výuky v ZOP, tudíž i zavedení integrujícího zaměstnání (předmětu), jež by prověřilo znalosti, schopnosti a dovednosti napříč

vyučovanými obory. Integrované zaměstnání by mělo být založeno na vytváření modelových okolností, které by reflektovaly časté problémové případy vězeňské praxe a prolínaly by z hlediska řešení krizových situací většinu současných předmětů (např. služební příprava, psychologie, právo, praktická příprava, základy sebeobran). Zařazení takového předmětu by si zřejmě vyžádalo celkové navýšení počtu hodin ZOP, přesto, v rámci zvýšení kvality přípravy příslušníků, by tato úvaha (návrh) stála za zvážení. Případně by mohlo být obdobné téma zařazeno do nabídky rozšiřujících a specializačních kurzů. Takovéto integrující pojetí postrádá i komisionální závěrečná zkouška, která dostatečně nepropojuje znalosti a vědomosti s dovednostmi napříč uváděnou předmětovou skladbou. Je třeba počítat s tím, že zavedení integrujícího zaměstnání by také představovalo zvýšené nároky na učitele, jeho další sebevzdělávání, na vzájemnou kooperaci vyučujících, propojenost učebních osnov či tematických plánů jednotlivých předmětů, zařazených do integrace.

Návrh změn ve výuce sebeobran ve specializačních kurzech (školení instruktorů sebeobran)

Stávající dvoutýdenní model školení instruktorů, kdy je podmínkou úspěšného absolvování jejich aktivní účast v kurzech sebeobran I a II, by mohl být zachován. V každém týdnu to představuje 32 hodin výuky. Z hlediska didaktiky a efektivnosti výuky by bylo lepší rozdělit přípravu instruktorů do více kurzů (3 až 4). Je však třeba respektovat požadavek věznic na uvolňování příslušníků pro rozšiřující a specializační kurzy. V současnosti bývá pro celý týdenní kurz určen pouze jeden učitel-instruktor (z AVS), který výcvik vede. Vzhledem k vysokým nárokům na jeho osobu by bylo vhodné určit jako vedoucí kurzu dva učitele-instruktory, při zachovaném průměrném počtu 18 účastníků kurzu.

U již proškolených instruktorů sebeobran (již absolvovali kurz sebeobran I a II) by mělo dojít k seznámení se s novou koncepcí výuky profesní sebeobran ve VS ČR a k následnému „doškolení“, a to především v oblasti plánovaných obsahových a metodických změn.

V současném pojetí vzdělávání instruktorů sebeobran chybí možnost pro další opakování, upevňování, zdokonalování, rozšiřování znalostí a dovedností i vzájemnou výměnu zkušeností (vyplývá i z výsledků dotazníkového šetření).

Další vzdělávání instruktorů by tak mohlo probíhat v rámci tzv. specializačních tematických seminářů. Ročně by se mohlo jednat o 2 až 3 semináře a podmínkou pro udržení certifikace *Instruktor sebeobraný ve VS ČR* by byla povinnost zúčastnit se alespoň jednoho v roce, dle vlastního výběru. Vzhledem k personálním důvodům, ale i z hlediska didaktického, považujeme za optimální semináře dvoudenní a to i s možností přizvání jak interních, tak i externích lektorů (specialistů - dle zaměření semináře).

Především z hlediska rozsahu přípravy budoucích instruktorů sebeobraný by se jevil jako ideální např. model kurzu *Instruktor sebeobraný* s licenci instruktora sebeobraný II. třídy. Rozsah tohoto kurzu je 150 hodin (50 hodin teorie a 100 hodin praxe). Bohužel zde vyvstává řada otázek, např.: Bylo by absolvování výše uvedeného kurzu (mimo rezort vězeňství) podmínkou aspirace na pozici instruktora sebeobraný v organizační jednotce, když tato pozice nepředstavuje pro příslušníka-instruktora sebeobraný žádné výhody? Bylo by vedení VS, potažmo OJ, ochotno přistoupit v případě zajištění uvedeného školení v rámci rezortu vězeňství na takovýto rozsah (limitující personální možnosti ve vztahu ke školeným, ale i školícím instruktorům) školení? ...atd. Přesto však i tuto variantu lze předložit k návrhu plánovaných změn ve výcviku sebeobraný ve VS ČR.

4.2.2 Navrhované změny v NGR o Služební a profesní přípravě

V rámci připravované novelizace nařízení *NGŘ 67/2009 o Služební a profesní přípravě příslušníků a občanských zaměstnanců VSČR* máme možnost podílet se na tvorbě a následném předkládání pozměňovacích návrhů (v oblasti našeho zaměření) jež budou předloženy vedení VS ČR k případnému schválení a zakomponování do jeho nové podoby.

Příprava nové koncepce profesní sebeobraný se tedy děje s oficiálním pověřením ze strany vedení VS ČR a umožňuje mi tak, i když omezeně, podání pozměňovacích návrhů k připravované novelizaci *NGŘ 67/2009 o Služební a profesní přípravě příslušníků a občanských zaměstnanců VSČR*. Tyto návrhy budou následně předloženy k případnému schválení a zakomponování do nové podoby nařízení. Zmiňovaná omezení vycházejí především ze současného personálního stavu (chybějící nebo neobsazená tabulková místa, tzn. podstav

příslušníků), z opětovného růstu počtu vězňených osob s následkem přeplněnosti věznic i z nedostatku financí. Tato skutečnost nám např. nedává možnost pro navýšení počtu hodin *Sebeobrany a použití DP* v profesní a služební přípravě ani možnost vytvořit tabulkové místo „Instruktor výcviku“/ „Bojové přípravy“, kde by se mohl vybraný příslušník věnovat pouze výcviku sebeobrany, kondiční a střelecké přípravě, jak je tomu např. u Policie ČR. Je nepochybné, že by se v tomto případě kvalita výcviku a tudíž i připravenost příslušníků v sebeobraně zvýšila.

Navrhované změny v NGR o Služební a profesní přípravě

Níže je citován článek 3, tématu S3 uvedeného nařízení, v němž je nahrazený/neplatný text přeškrtnut a navrhované změny zapsány kurzívou a tučně. V takto upravené bude generálnímu ředitelství předložen k posouzení.

Článek 3, téma S3

(5) *„Výcviku sebeobrany a použití DP se příslušníci zúčastňují v rozsahu stanoveném Plánem služební přípravy pro jednotlivé učební skupiny, případně podskupiny - viz Příloha 4 - Plán školení a hodnocení služební přípravy ve vazebních věznicích, věznicích a ústavech pro výkon zabezpečovací detence.“*

(6) *„K ověření stavu připravenosti příslušníků k použití sebeobranných technik a DP se jedenkrát ročně organizují prověrky sebeobrany a použití DP, které provádějí a hodnotí vycvičení instruktoři,² **kteří absolvovali systém školení instruktorů sebeobrany pořádaných Akademií vězeňské služby.***

(7) *„Prověrky postihují základní prvky nebo kombinace těchto prvků z používání DP a sebeobrany.“*

(8) *„~~Prověřování sebeobranných technik a použití donucovacích prostředků:~~ **„Procvičovaná a prověřovaná témata sebeobranných dovedností a použití donucovacích prostředků:“***

*a) ~~obrana proti strkání nebo úchopům za oděv,~~ **„obrana proti strkání, držení a rdoušení“**,*

² V návaznosti na komplexní analýzu budou vytvořeny výukové okruhy (obsahová a metodická doporučení – „manuál“). Tyto okruhy budou začleněny do osnov Základní odborné přípravy A, specializačních kurzů i do výcviku sebeobrany a použití donucovacích prostředků v organizačních jednotkách (věznicích). S těmito okruhy budou instruktoři sebeobrany v rámci systému školení seznámeni a proškoleni (v AVS).

- b) obrana proti úderům a kopům,
- c) ~~obrana proti útokům krátkou bodnou zbraní~~, „**obrana proti útokům bodnosečnou zbraní**“,
- d) ³ „**obrana proti strhům, přehozům, porazům a techniky boje na zemi**“,
- e) *zárok proti pasivnímu odporu stojící, sedící nebo ležící osoby,*
- f) *znehynění s přiložením pout a prohledáním,*
- g) *odvedení pachatele,*
- h) *použití obušku,*
- i) *použití obušku s příčnou rukojetí,*
- j) *použití a manipulace se slzotvornými prostředky.*“

(9) „Výcvik použití obušku s příčnou rukojetí provádět odpovídajícím způsobem vzhledem ke skutečnosti, že tento donucovací prostředek se při služebním zákroku pod jednotným velením (v jiných případech jím příslušník není vyzbrojen) použije k vykrytí úderů a kopů, k bodání nebo při předvádění k nasazení předváděcí páky. Jako obušek jej lze použít pouze zcela výjimečně v případě ohrožení života a zdraví zakročujícího příslušníka nebo jiných zúčastněných osob.“

„Výcvik s obuškem s příčnou rukojetí provádějí pouze vazební vězňové a vězňové vybavené tímto donucovacím prostředkem podle vnitřního předpisu2).“

(10) „V rámci prověrek ze sebeobrany a použití DP se hodnotí:

- a) *zda technika splnila svůj účel (odvrácení útoku, zneškodnění, znehynění pro možnost přiložení pout) vhodnost techniky, rychlost, plynulost, jistota, přiměřenost,*
- b) *znalost použití DP.*“

(11) „Dodržování bezpečnostních opatření při výcviku a prověrkách technik sebeobrany provádět obdobně v souladu s Čl. 2 této přílohy.“

(12) „Rozsah sebeobranných technik a použití DP, které musí splnit každý příslušník podle toho, do které učební skupiny, případně podskupiny je zařazen, stanoví ředitel organizační jednotky v Plánu služební a profesní přípravy na kalendářní rok.“ „**Výběr prověřovaných sebeobranných dovedností a použití DP je shodný s výběrem procvičovaných témat v daném kalendářním roce.**“

³ rozšíření obsahu procvičovaných a prověřovaných témat (na základě statistiky napadení a specifik penitenciárního prostředí – nebezpečné zakázané předměty).

Lze poznamenat, že v rámci současného stanoveného rozsahu přípravy *Sebeobrana a použití donucovacích prostředků (Téma S3)*, což představuje 8 vyučovacích hodin v kalendářním roce, bývají procvičována a přezkušována všechna témata ($a \div j$). Není ve schopnostech instruktora ani příslušníků dostatečně všechna témata nacvičit a prověřit. Vzhledem k tomu, že není šance zasáhnout do počtu hodin, navrhuje k zvážení následující možnosti:

- Rozdělit přezkušovaná témata do dvou výukových okruhů; první okruh by zahrnovala témata *a), b), d), e)* a případně navrhovaná *obrana proti strhům, přehozům, porazům*, druhý okruh pak téma *c), f), g), h), i), j)*; takto navržené okruhy by mohli být procvičovány a prověřovány v dvouleté periodě; první okruh jeden rok, následující rok okruh druhý, atd.
- Další řešení představuje volba co nejjednoduššího, maximálně univerzálního a efektivního pojetí výuky sebeobrany; domníváme se, že tyto požadavky reflektuje jak využití modelových situací, tak aplikace instinktivních obranných reakcí ve výuce sebeobrany.
- Další možnost představuje již zmiňovaná motivovanost příslušníků k sebezdvělávání, v našem případě v oblasti sebeobrany a fyzické přípravy.

4.2.3 Anketa – Výcvik sebeobrany v organizačních jednotkách

Abychom získali objektivnější informace především o stavu služební přípravy *Sebeobrana a použití donucovacích prostředků* v organizačních jednotkách, bylo zvoleno šetření prostřednictvím ankety (vzor ankety: *Příloha 5 - Výcvik sebeobrany v organizačních jednotkách*).

Charakteristika souboru

Cílovou skupinou respondentů byli vedoucí oddělení – bojaři, potažmo instruktoři sebeobrany (v některých bojař zastává zároveň pozici instruktora sebeobrany) ze všech jednotlivých organizačních jednotek – věznic v ČR (tj. 35 věznic). Dotázáno bylo tedy 35 respondentů (v našem případě mužů – bojařů/instruktorů sebeobrany; na výše uvedených pozicích v současnosti není

žádná žena) ve věkové skladbě od 24 do 56 let. Na anketu odpovědělo 30 dotazovaných.

Charakteristika ankety

Pro každou věznicí byla určena jedna anketa. Byla anonymní a obsahovala sedmnáct otázek. Byla zadána v písemné formě a předložena osobně s informacemi o jejím účelu a instrukcemi k vyplnění. Vyplnění ankety vyžadovalo cca 10 minut.

U otázek 3), 5), 6), 9), 10), 12), 13), 17) respondenti vybírali ze čtyřstupňové škálové řady; vždy jednu možnost ze čtyř nabízených.

U otázky 4) dotazovaní vybírali ze dvou možností (ano/ne).

U otázek 11), 14), 15), 16) respondenti vybírali ze třístupňové škálové řady; vždy jednu možnost ze tří nabízených.

Otázky 1), 2), 7), 8) vyžadovaly (uzavřenou) slovní odpověď.

Charakteristika dotazovaných okruhů/témat:

První dvě otázky se týkaly především zkušeností instruktora v oblasti sebeobrany.

Otázky 3) až 9) se vztahovaly hlavně k systému a obsahu výuky.

Otázka 10) řešila motivační faktory příslušníka k výcviku.

Otázky 12) až 15) byly zaměřeny na materiálně-technické podmínky přípravy.

Otázka 16) zjišťovala míru využití modelových situací ve výcviku.

Otázka 17) se vztahovala k možnostem jejich vzdělávání na pozici instruktora sebeobrany v rámci VS ČR.

Prezentace získaných dat a jejich analýza

Následně budou prezentovány, dle potřeby této práce i analyzovány, získané údaje dle jednotlivých otázek:

1) „Jak dlouho vedete výcvik sebeobrany ve vaší organizační jednotce (roky)?“

Vyhodnocení:

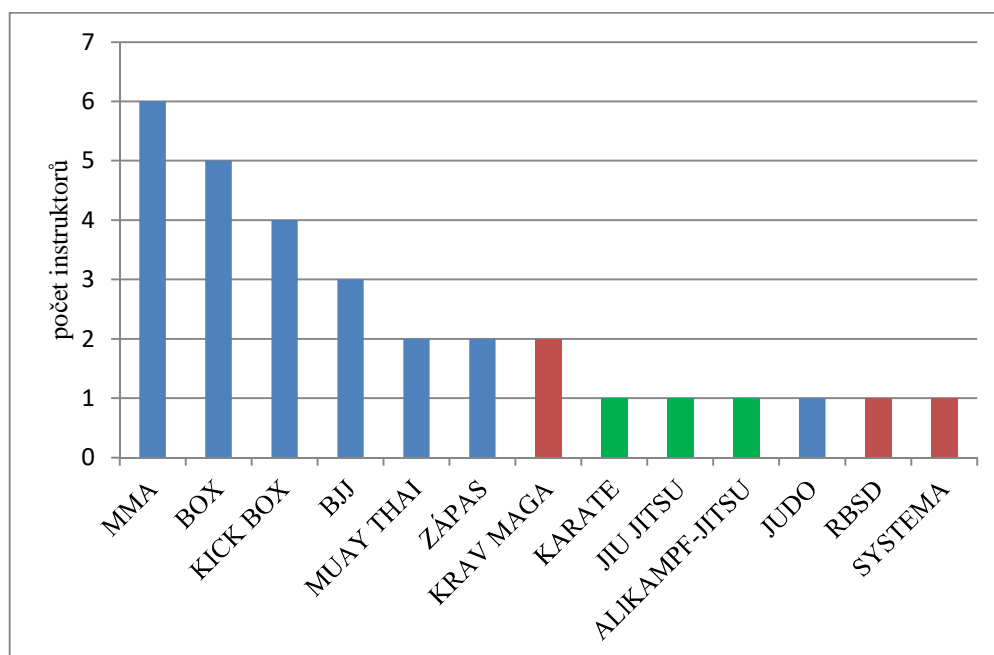
Průměrná délka vedení výcviku *Sebeobrány a použití DP* u dotazovaných instruktorů sebeobrány činí: 6 ± 3 let.

2) „*Jakému bojovému sportu/umění/sebeobránnému systému se věnujete? (uved'te jen jeden, dominující)*“

Vyhodnocení:

Jak je z grafu č. 1 patrné, většina instruktorů sebeobrány se věnuje především bojovým sportům a bojovým uměním (26, tj. 87 %). Pouze uváděné sebeobránné/sebeobránnému systému (4, tj. 13 %).

Graf č. 1 - Přehled vykonávaných úpolů

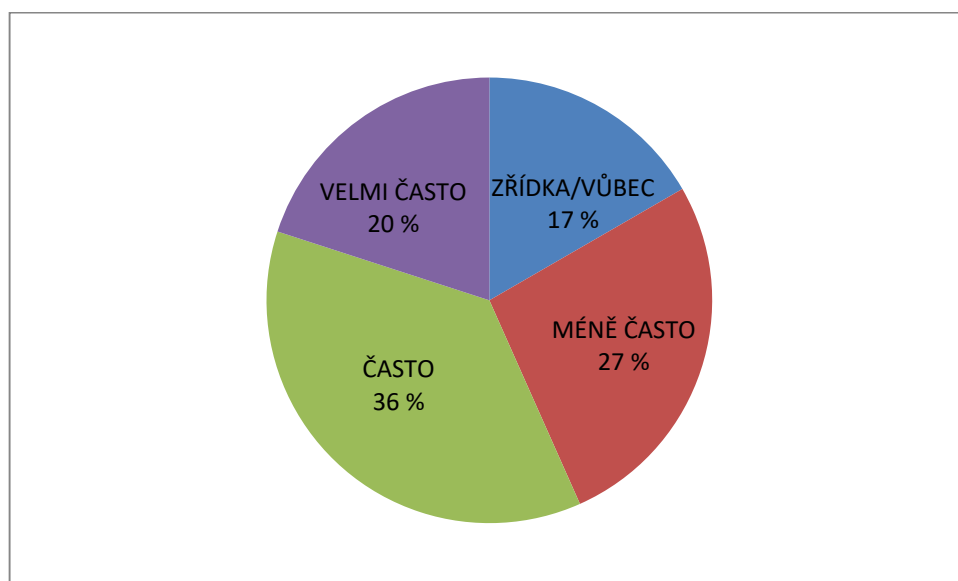

3) „*V jaké míře využíváte techniky z výše uvedeného bojového sportu/umění/systému ve výcviku sebeobrány v organizační jednotce?*“

Vyhodnocení:

Většina respondentů využívá ve výcviku sebeobrány znalostí a dovedností z výše uvedeného bojového sportu/umění/sebeobránného systému, tj. odpovědi „ČASTO“ (36 %) a „VELMI ČASTO“ (20 %). U zbývajících dotazovaných (44 %) je jejich využití ve výuce menší „MÉNĚ ČASTO“ A „ZŘÍDKA/VŮBEC“ - viz graf č. 2

Graf č. 2 - Míra využití technik z vykonávaných úpolů v sebeobraně

Analýza:

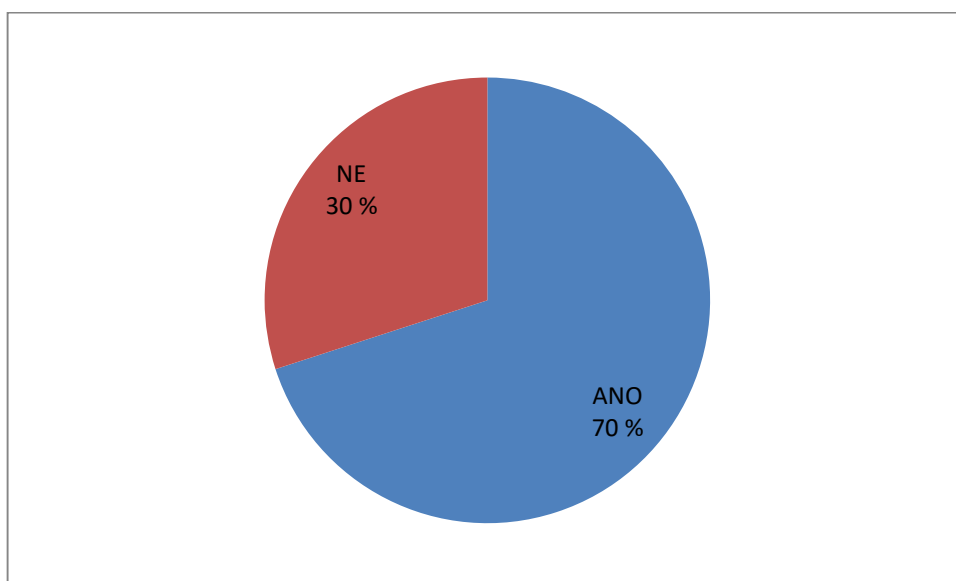
Uvedené údaje jen potvrzují roztržitost/nejednotnost výuky sebeobraně ve VS, kdy většina instruktorů využívá více jak z 50 % především principů (znaností, dovedností) ze „svého“ bojového sportu/umění/sebeobránného systému. Chybí zde výrazný společný, sjednocující metodický a obsahový základ, vyučovaný napříč celým systémem výuky sebeobraně ve VS ČR.

4) „Máte během výkonu služby prostor (mimo 8 hod. určených pro výcvik a přezkušování) pro přípravu k výcviku sebeobraně?“

Vyhodnocení:

Většina instruktorů sebeobraně (70 %) má během výkonu služby prostor pro přípravu na vedení výuky sebeobraně v organizační jednotce, 30 % z dotazovaných však tuto možnost nemá – viz graf č. 3.

Graf č. 3 - Možnost přípravy k výcviku sebeobranu ve službě

Analýza:

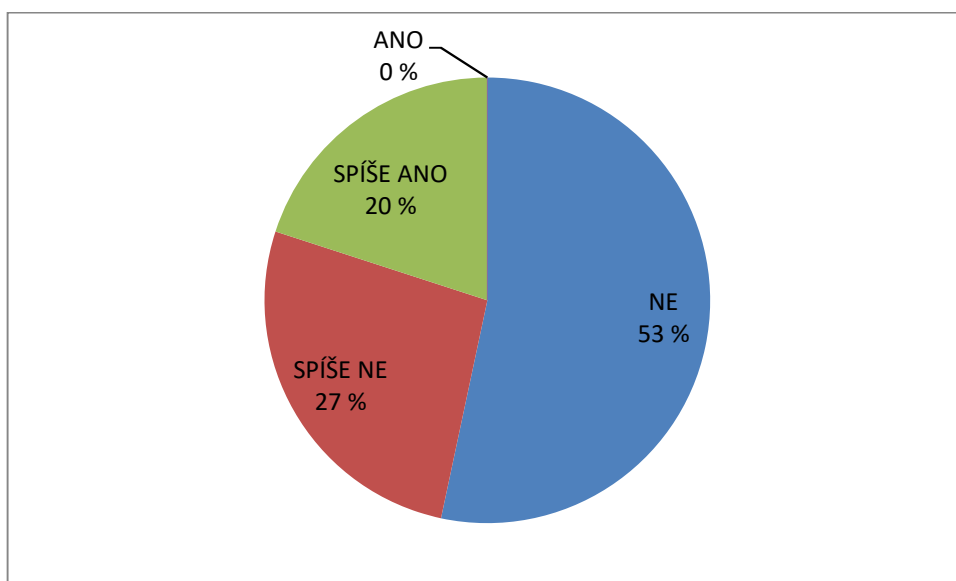
Jak výsledky ukazují, značná část z dotazovaných (30 %) nemá možnost se během výkonu služby připravovat na vedení výuky sebeobranu v organizační jednotce. Jako řešení se nám např. nabízí možnost vytvoření služební funkce *Instruktor bojové přípravy*, jejíž náplní by mohl být výcvik sebeobranu a donucovacích prostředků, střelecká příprava, kondiční příprava apod., jak je tomu např. u Policie ČR. Takováto služební specializace by zcela určitě přispěla ke kvalitnější služební přípravě příslušníků i k hodnotnější přípravě a vzdělávání samotných instruktorů sebeobranu.

5) „Jste schopni dostatečně procvičit a prozkoušet všechna stanovená témata v roce?“

Vyhodnocení:

Jak ukazuje graf č. 4, žádný z dotazovaných neuvádí možnost zcela dostatečně procvičit a prozkoušet všechna stanovená témata v roce. 20 % respondentů uvádí „SPÍŠE ANO“, 27 % „SPÍŠE NE“ a většina dotazovaných (53 %) „NE“.

Graf č. 4 - Míra dostatečného procvičení a přezkoušení stanovených témat

Analýza:

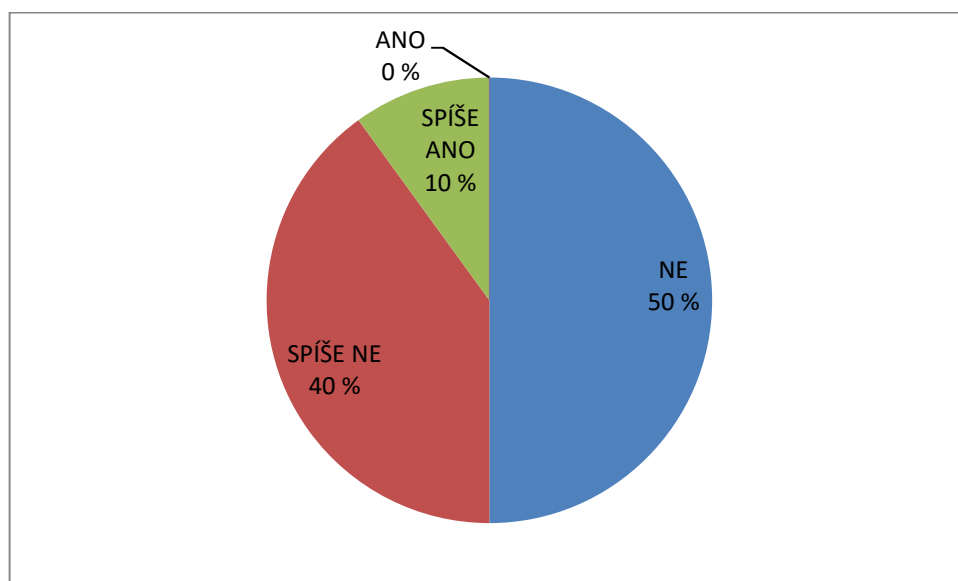
Naprostá většina instruktorů sebeobrany (80 % uvedlo „NE/SPÍŠE NE“) není schopna dostatečně procvičit a prozkoušet všechna stanovená témata (viz kapitola 3.4.2.2 *Profesní sebeobrana v organizačních jednotkách*). Toto zjištění podporuje výše uváděný návrh rozdělit přezkušovaná témata do dvou výukových okruhů, dále nové, jednoduché, maximálně univerzální a efektivní pojetí výuky sebeobrany a v neposlední řadě i snaha motivovat příslušníky k sebezdvělávání.

6) „Jsou podle vás příslušníci v organizační jednotce současným systémem výcviku sebeobrany dostatečně připraveni řešit krizové sebeobrané situace?“

Vyhodnocení:

Jak ukazuje graf č. 5, 50 % dotazovaných uvádí svůj názor, že příslušníci nejsou současným systémem výcviku sebeobrany dostatečně připraveni řešit krizové sebeobrané situace, 40 % uvádí, že „SPÍŠE NEJSOU“ připraveni, „SPÍŠE ANO“ uvádí 10 % dotazovaných. Žádný z respondentů neuvádí odpověď „ANO“, jsou připraveni.

Graf č. 5 - Stávající úroveň připravenosti příslušníků řešit sebeobrannou situaci

Analýza:

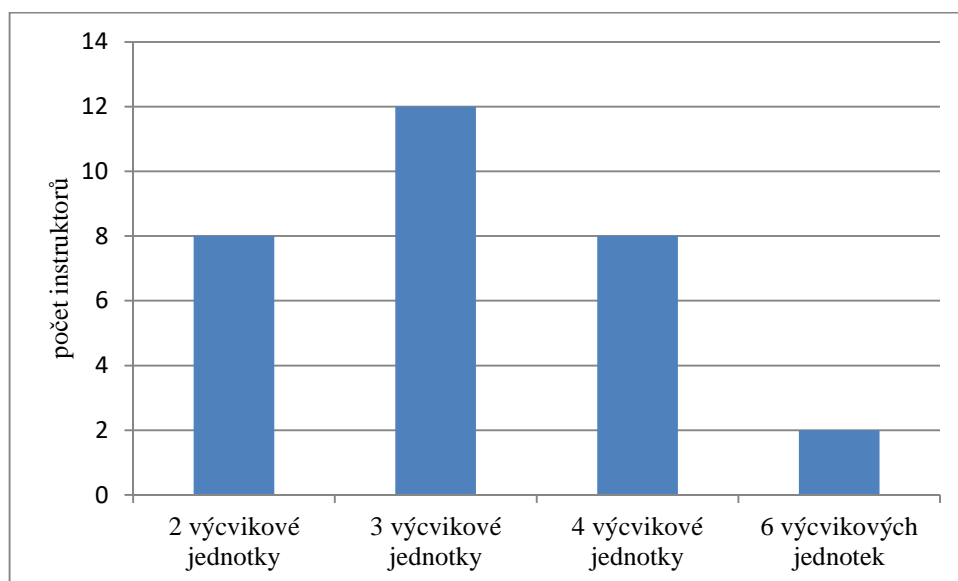
Z 90 % procent uváděná negativní odpověď jen potvrzuje potřebu vytvoření nové koncepce výcviku sebeobrany ve VS ČR.

7)“ Do kolika výcvikových jednotek (včetně přezkoušení) máte rozdělen výcvik? (v rámci celkových 8 hod.)?“

Vyhodnocení:

Jak vyplývá z grafu č. 6, v 8 případech (organizačních jednotkách) bývá výcvik *Sebeobrany a použití DP* rozdělen do dvou a čtyř výcvikových jednotek (v kalendářním roce), ve 12 případech, čili nejčastěji, do tří výcvikových jednotek a ve 2 organizačních jednotkách pak do šesti výcvikových jednotek.

Graf č. 6 - Počty výcvikových jednotek sebeobran v kalendářním roce

Analýza:

Prezentovaný výsledek poukazuje na současný stav nejednotnosti a tudíž i nekoncepčnosti systému služební přípravy v organizačních jednotkách.

8) „Jak početné skupiny vedete?“

Vyhodnocení:

Vyhodnocení odpovědí na tuto otázku ukazuje tabulka č. 4.

Tab. č. 4 - Počet příslušníků ve skupině

Počet příslušníků ve skupině	10 a méně	11 až 20	21 až 30	31 a více
Četnost odpovědí	4	9	12	5
Vyjádřeno v %	13 %	30 %	40 %	17 %

Analýza:

Výsledky uvedené v tabulce č. 4 ukazují poměrně značný rozsah v počtech příslušníků ve skupině při výcviku sebeobran v organizační jednotce. Odráží se zde různé, konkrétními věznicemi stanovené, systémy přípravy, ale i personální možnosti (obsazenost tabulkových míst) příslušných věznic.

Pozn.: Dle vlastní zkušenosti i na základě vyjádření instruktorů sebeobran lze považovat za ještě vyhovující (zvládnutelný pro jednoho instruktora) počet do

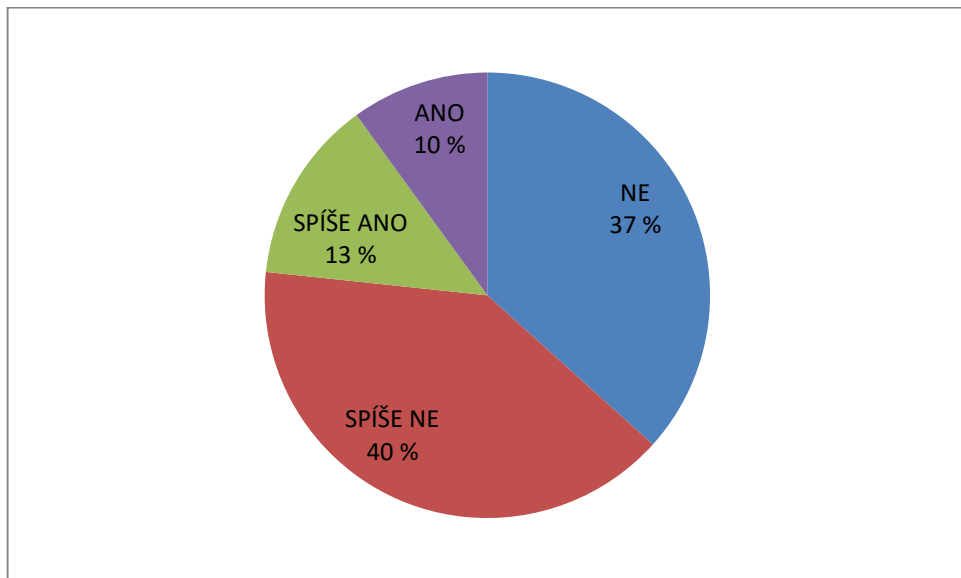
30 příslušníků, za optimální cca 20 příslušníků ve skupině. Jistou roli zde hraje i možnost dělit příslušníky do skupin podle jejich funkce zařazení, viz otázka č. 9.

9) „Jsou tyto skupiny rozděleny podle funkce příslušníků?“

Vyhodnocení:

Jak z grafu č. 7 vyplývá, ve většině věznic nelze (37 %) nebo spíše nelze (40 %) dělit příslušníky do výcvikových skupin podle jejich funkce zařazení. Kladné odpovědi, tedy „SPÍŠE ANO“ , „ANO“, uvádí 13 %, respektive 10 % dotazovaných.

Graf č. 7 - Rozdělení výcvikových skupin podle vykonávané funkce

Analýza:

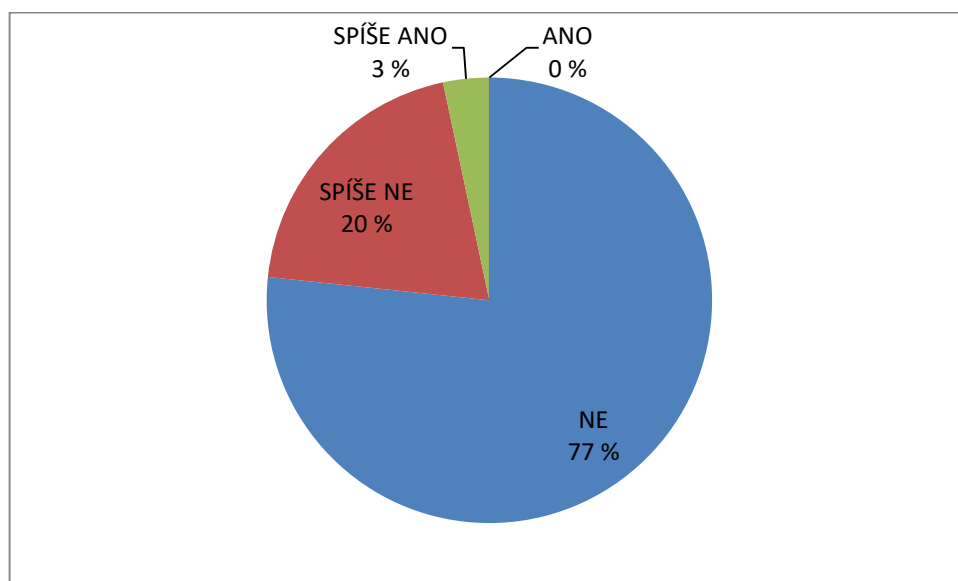
Výsledky ukazují převážně záporné odpovědi (77 %), tedy ve většině případů nelze dělit příslušníky do výcvikových skupin dle jejich funkce. Je to určitě negativum, neboť stejné zařazení určuje stejná/podobná služební specifika a tudíž možnost konkretizovat či zaměřovat výcvik na příznačné problémy, resp. rizika a to nejen v sebeobraně, ale i v případě nácviku použití donucovacích prostředků, které mají příslušníci přiřazeny dle jejich funkce.

10) „Jsou ve vaší organizační jednotce příslušníci motivováni (pozitivně/negativně) k výcviku sebeobrany, případně ke zvyšování fyzické kondice?“

Výsledky:

Jak ukazuje graf č. 8, 97 % („NE“ ... 77 %, „SPÍŠE NE“ ... 20 %) dotazovaných uvádí, že příslušníci nejsou žádným způsobem motivováni (pozitivně/negativně) k výcviku sebeobrany (případně ke zvyšování fyzické kondice). Pouze 3 % respondentů uvádí částečnou motivaci („SPÍŠE ANO“), nikdo z dotazovaných neuvádí odpověď „ANO“, jsou motivováni.

Graf č. 8 - Motivace příslušníků k výcviku sebeobran

Analýza:

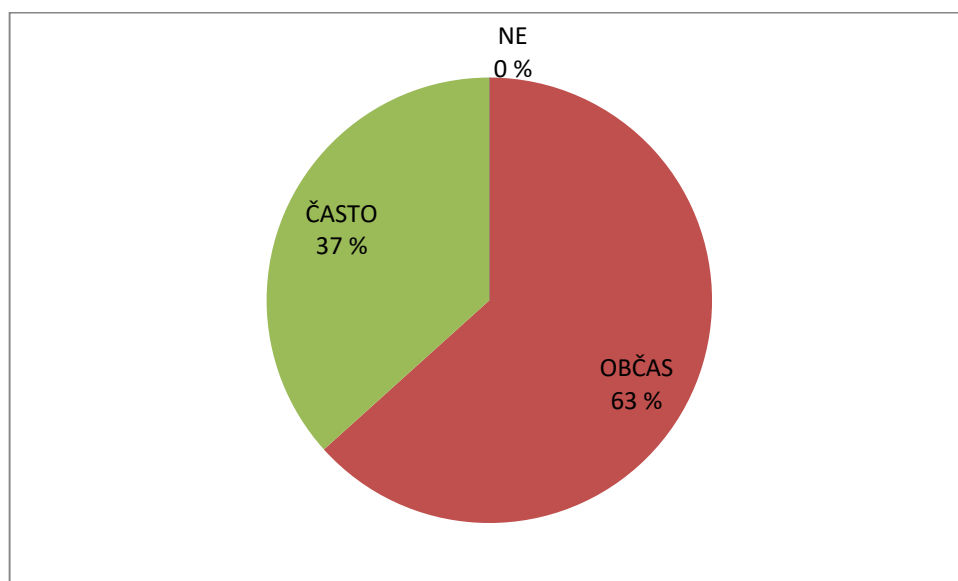
Jak bylo již zmíněno, žádné nařízení neřeší další postup v případě, že příslušník nesplnil daná kritéria tématu služební přípravy *Sebeobrana a použití DP*. Není v tomto směru tedy nijak motivován (pozitivně/negativně). V praxi se neseťkáváme s případy finanční ani jiné formy zvýhodnění/znevýhodnění, tudíž zde nevidíme reálné možnosti jak příslušníky v tomto směru motivovat. Alternativou by snad mohlo být např. zařazení příslušníků, kteří při přezkušování neuspěli, do doškolovacích kurzů, které by se staly součástí rozšiřujících a specializačních kurzů v AVS (zde však opět narážíme na personální možnosti věznic, ale i AVS).

11) „Používáte při výcviku pomůcky (lapy, bloky, pytle, chrániče, rukavice, ochranné obleky apod.)?“

Vyhodnocení:

Graf č. 9 ukazuje, že se ve všech věznicích využívají ve výcviku sebeobran pomůcky pro tento účel určené. V 63 % „OBČAS“, v 37 % „ČASTO“.

Graf č. 9 - Využití pomůcek ve výcviku sebeobrany

Analýza:

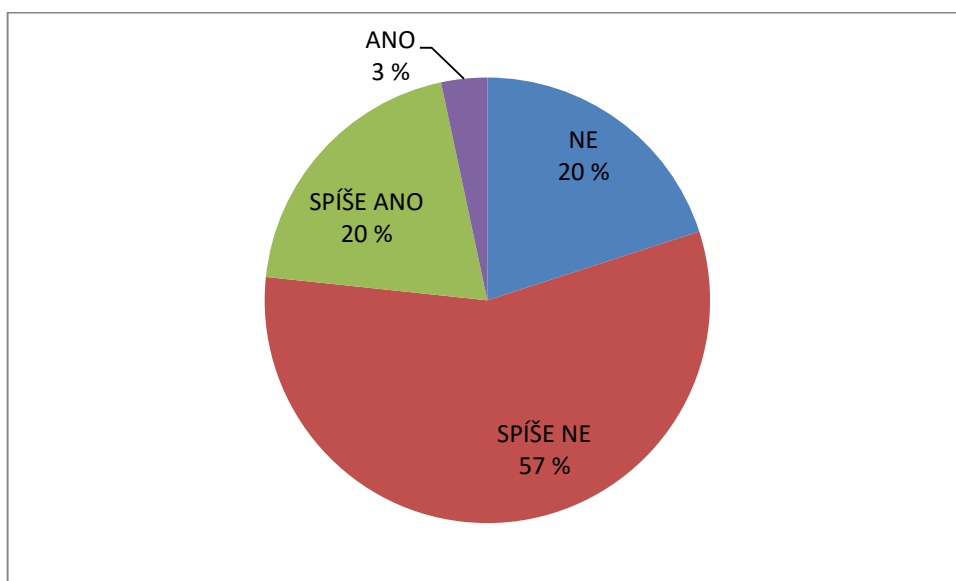
Z výsledku vyplývá, že všichni z dotazovaných využívají při výuce sebeobrany pomůcky. Jedná se o pozitivní zjištění. Otázkou však zůstává jejich kvalitativní a kvantitativní stav ve vztahu k efektivitě jejich využití ve výcviku.

12) „Je vaše vybavení těmito pomůckami dostačující?“

Vyhodnocení:

Většina odpovědí (NE 20 %; SPÍŠE NE 57 %) ukazuje na převažující nedostatečnou vybavenost pomůckami sloužícími k výuce sebeobrany. Částečnou, či úplnou dostatečnost vybavenosti uvádí jen 23 % respondentů - viz graf č. 10.

Graf č. 10 - Míra dostatečné vybavenosti pomůckami pro výcvik sebeobrany

Analýza:

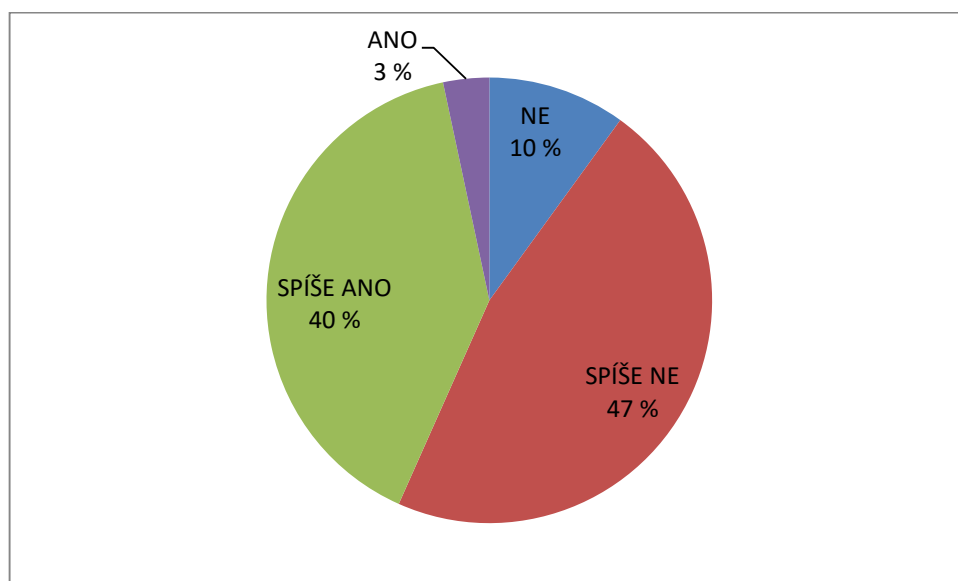
Jak ukazují výsledky odpovědí, ve většině věznic chybí pomůcky pro adekvátní zajištění výuky sebeobrany. Nemusí se jednat pouze o jejich kvantitativní, ale i kvalitativní nedostatek.

13) „Jsou vaše prostorové podmínky pro výcvik dostačující?“

Vyhodnocení:

Odpověď na tuto otázku se značně polarizuje. Pozitivní odpovědi (tj. „ANO“/ „ SPÍŠE ANO“) představují 43 %, negativní odpovědi („NE“/ „SPÍŠE NE“) 57 % - viz graf č. 11.

Graf č. 11 - Stav dostatečných prostorových podmínek k výcviku

Analýza:

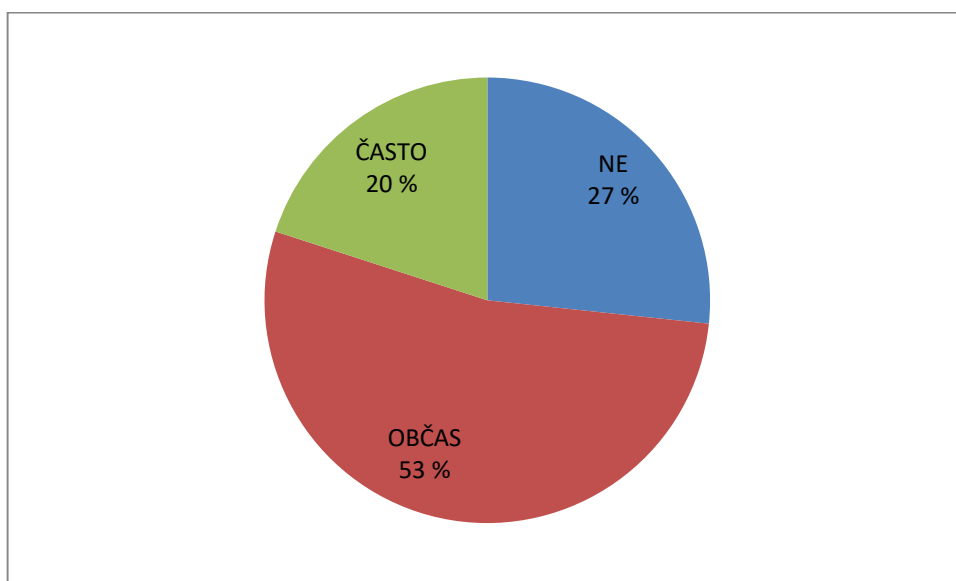
Prezentovaný výsledek dokazuje výraznou odlišnost prostorových podmínek jednotlivých věznic pro výcvik.

14) „Využíváte při výcviku i reálné prostory (cvičné cely, chodby, schodiště apod.)?“

Vyhodnocení:

Jak graf č. 12 ukazuje, ve 20 % věznic se k výcviku sebeobrany využívají „ČASTO“ i reálné prostory, v 53 % se využívají „OBČAS“ a ve 27 % nejsou využívány vůbec.

Graf č. 12 - Míra využití reálných prostor k výcviku

Analýza:

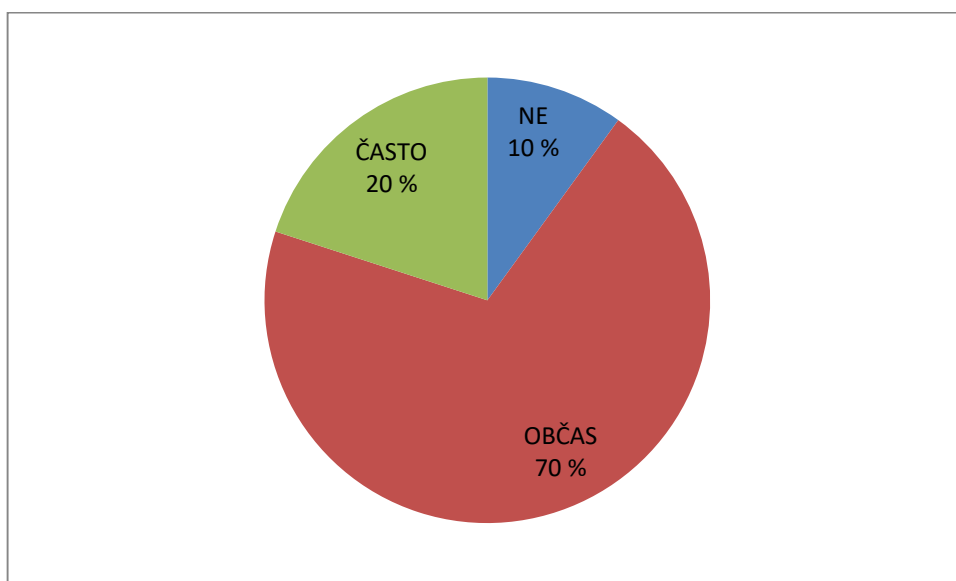
Je pozitivním zjištěním, že jsou ve většině věznic k výuce sebeobranu využívány i reálné prostory. Možnost jejich využití zcela jistě závisí na prostorových a finančních podmínkách (vybudování odpovídajících cvičných prostor si vyžaduje jisté náklady), na vůli vedení konkrétní věznice tato výcviková místa zajistit, ale i na samotných instruktorech, jejich schopnostech a ochotě výuku sebeobranu realizovat i v těchto prostorech.

15) „Zařazujete do přípravy i výcvik sebeobranu ve stanovené výstroji a výzbroji?“

Vyhodnocení:

Výsledky uvedené v grafu č. 13 ukazují, že se ve 20 % věznic ve výcviku sebeobranu „ČASTO“ zařazuje cvičení ve stanovené výstroji a výzbroji, v 70 % z nich „OBČAS“ a pouze v 10 % organizačních jednotek výcvik probíhá bez vybavení stanovenou výstrojí a výzbrojí.

Graf č. 13 - Zařazení výcviku sebeobrany ve stanovené výstroji a výzbroji

Analýza:

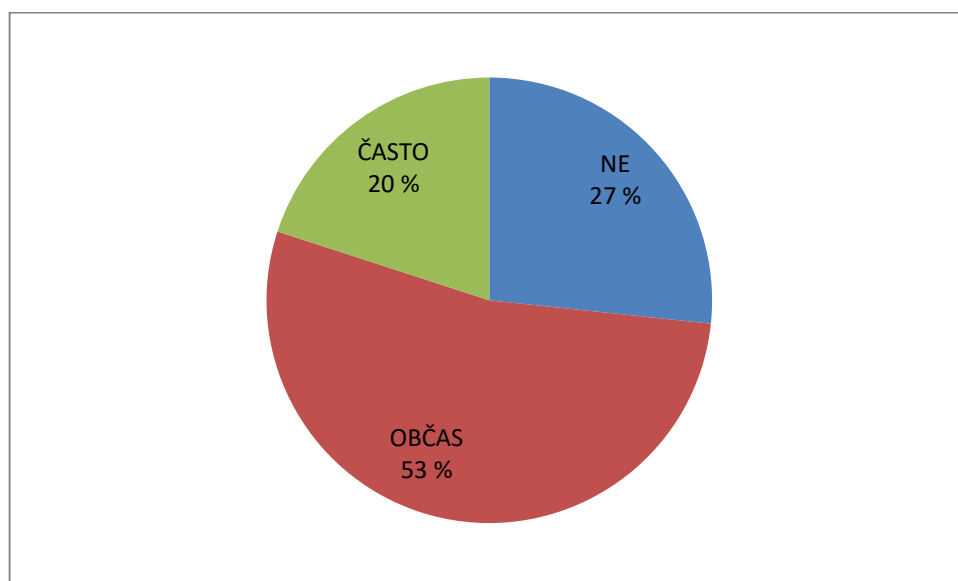
Z grafu vyplývá, že až na výjimky probíhá výcvik sebeobrany i ve stanovené výstroji a výzbroji. Blíže je tato problematika řešena v kapitole 3.4.3 *Faktor 3 – Specifika penitenciárního prostředí (Specifika výstrojová a výzbrojová)*. Výcvik ve cvičných reálných prostorech, se stanovenou výstrojí a výzbrojí je mimo jiné i podmínkou pro uskutečnění reálných modelových situací.

16) „Využíváte ve výcviku reálné modelové situace (tzn. snaha o vytvoření realitě se blížící situace, např. včetně komunikace; „reálného provedení útoku“ – dostatečná razance, rychlost, bez uvedení konkrétního způsobu útoku; vytvoření stresové zátěže; v reálném prostředí; se stanovenou výstrojí a výzbrojí; ...)?“

Vyhodnocení:

Reálných modelových situací využívá ve výcviku sebeobrany 73 % dotazovaných. Z toho 53 % „OBČAS“, 20 % „ČASTO“. 27 % respondentů uvádí, že modelové situace nevyužívají – viz graf č. 14.

Graf č. 14 - Míra využití reálných modelových situací ve výcviku sebeobrany

Analýza:

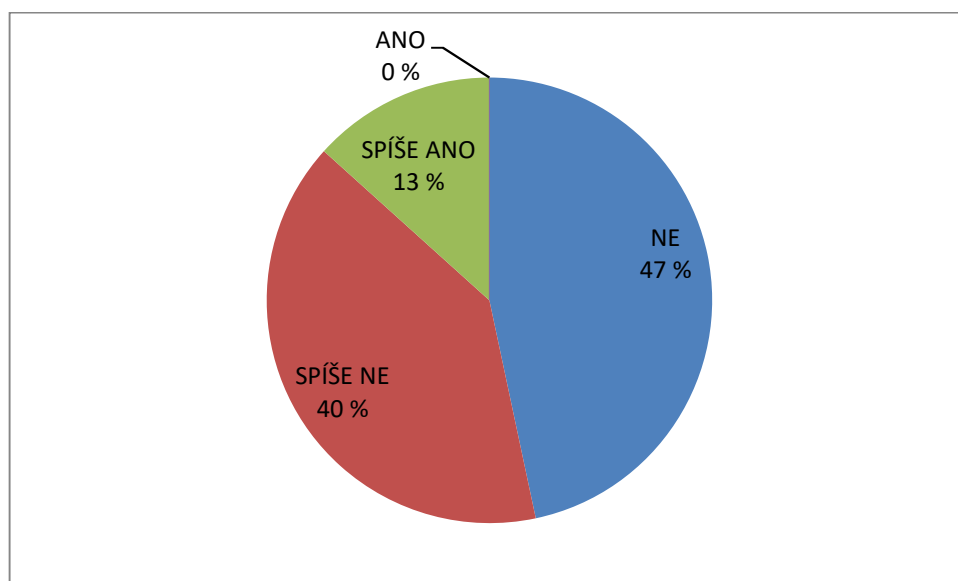
Zajímavé je zjištění, že procentuální výsledky odpovědí, uvedených v grafu č. 14, se zcela shodují s výsledky odpovědí na otázku číslo 14 („Využíváte při výcviku i reálné prostory (cvičné cely, chodby, schodiště apod.“?) – graf č. 12. Tato shoda naznačuje nutnost situovat reálné modelové situace do reálného prostředí.

17) „Považujete přípravu instruktorů sebeobrany (VS ČR) v rámci rozšiřujících a zdokonalovacích kurzů za dostatečnou?“

Vyhodnocení:

Jak ukazuje graf č. 15, 47 % respondentů označuje současnou přípravu instruktorů za nevyhovující („NE“), 40 % za spíše nevyhovující („SPÍŠE NE“), pouze 13 % ji uvádí za spíše dostatečnou („SPÍŠE ANO“) a nikdo z dotazovaných ji nepovažuje za zcela vyhovující („ANO“).

Graf č. 15 - Hodnocení dostatečnosti stávající přípravy instruktorů sebeobran

Analýza:

Odpovědi vyjádřené v grafu č. 15 vypovídají o nutnosti provedení změn v systému přípravy instruktorů sebeobran ve specializačních kurzech, připravovaných Akademií VS.

Shrnutí:

Předpokládáme, že výše uvedené výsledky a analýzy budou využity při tvorbě nové koncepce sebeobran ve VS ČR a to především v obsahových a systémových změnách výuky sebeobran v organizačních jednotkách, ve změnách materiálně – technických podmínek přípravy i v možnostech a kvalitě dalšího vzdělávání instruktorů sebeobran, jež zajišťuje AVS ČR.

4.2.4 Shrnutí a doporučení - Faktor 2

Na základě analýzy a navrhovaných změn vybraných činitelů ve výuce profesní sebeobran v AVS ČR z pohledu antropogenních činitelů výuky lze konstatovat, že při respektování daného stavu příslušníků ve vyučované skupině (tedy určeného počtu, různého pohlaví, věku, typů osobností, služební funkce, odlišné úrovně pohybových schopností a dovedností, zkušeností i motivace) a snaze o maximální efektivnost výuky, musí tato zcela jasně splňovat určité zásady: jednoduchost, maximální univerzálnost, aplikovatelnost a účinnost, a to spíše než technik, tak sebeobraných principů a měla být i dostatečně motivující.

Dále by mělo být počítáno s tím, aby byl vyučujícím sebeobrany dán výraznější prostor nejen na zvyšování jejich kvalifikace a sebevzdělávání, ale i na dostatečnou psychickou a fyzickou regeneraci.

Z hlediska analýzy hodinové dotace předmětu *Základy sebeobrany* (v ZOP A) není předpoklad navýšení současného počtu hodin (40), ale nabízí se obhájitelný prostor k přesunu a zařazení výcviku práce s teleskopickým obuškem do předmětu *Praktická příprava* (tzn. 10 hodin ve prospěch výuky sebeobrany), kde je prováděn nácvik práce a manipulace s donucovacími prostředky.

Významným aspektem úspěšnosti v sebeobraně akci je i úroveň pohybových schopností. V současném tematickém plánu předmětu *Základy sebeobrany* (ZOP A) jsou tělesné (kondiční) přípravě pouze 4 hodiny (jedná se především o seznámení se se způsoby a metodikou rozvoje pohybových schopností). Vzhledem k zanedbatelnému počtu hodin věnované tělesné přípravě zvážit upuštění od tohoto tématu. Vyšetřené 4 hodiny věnovat samotné výuce sebeobrany. Hledat způsoby motivace příslušníků k samostatnému rozvoji kondice např. finanční motivací, kdy by se při určování výše odměn (osobního ohodnocení) příslušníků mohlo přihlížet mj. i k výsledkům testů tělesné zdatnosti.

Současnou délku jedné vyučovací jednotky *Základů sebeobrany*, tj. 90 minut, můžeme považovat za vyhovující (v případě potřeby je možnost prodloužit její trvání, např. spojením dvou, případně i více vyučovacích jednotek do jednoho bloku).

Analýza učebního plánu ZOP A nám naznačuje potřebu zavedení integrujícího zaměstnání (předmětu), jež by prověřilo znalosti, schopnosti a dovednosti napříč vyučovanými obory. Mohl by tak být zajištěn syntetizující přístup v pojetí výuky v ZOP jež by prověřil studenta-příslušníka napříč vyučovanými obory. Integrované zaměstnání by mělo být založeno na vytváření modelových okolností, které by reflektovaly časté problémové případy vězeňské praxe a prolínaly by z hlediska řešení krizových situací většinu současných předmětů (např. základy sebeobrany, služební příprava, psychologie, právo, praktická příprava). Zařazení takového předmětu by si zřejmě vyžádalo celkové navýšení počtu hodin ZOP, přesto, v rámci zvýšení kvality přípravy příslušníků, by tato úvaha (návrh) stála za zvážení. Je třeba počítat s tím, že zavedení integrujícího zaměstnání by také představovalo zvýšené nároky na učitele, jeho

další sebevzdělávání, na vzájemnou kooperaci vyučujících, propojenost učebních osnov či tematických plánů jednotlivých předmětů, zařazených do integrace.

Z hlediska návrhu změn ve výuce sebeobranu ve specializačních kurzech (školení instruktorů sebeobranu) by mohl být stávající dvoutýdenní model (sebeobrana I, II) školení instruktorů zachován. V souvislosti se zajištěním možnosti dalšího vzdělávání, opakování, upevňování, zdokonalování, rozšiřování znalostí a dovedností i vzájemnou výměnu zkušeností, by navazovaly tzv. specializační tematické semináře. Ročně by se jednalo o 2 až 3 dvoudenní semináře s možností přizvání jak interních, tak i externích lektorů (specialistů - dle zaměření semináře). Podmínkou pro udržení certifikace *Instruktor sebeobranu ve VS ČR* by byla povinnost zúčastnit se alespoň jednoho v roce, dle vlastního výběru.

U již proškolených instruktorů sebeobranu (již absolvovali kurz sebeobranu I a II) by mělo dojít k seznámení se s novou koncepcí výuky profesní sebeobranu ve VS ČR a k následnému „doškolení“, a to především v oblasti plánovaných obsahových a metodických změn. Především z hlediska rozsahu zvážit možnost přípravy budoucích instruktorů sebeobranu v kurzu *Instruktor sebeobranu* s licenci instruktora sebeobranu II. třídy.

Z pohledu navrhovaných změn v NGR o Služební a profesní přípravě, kdy byla možnost částečně zasáhnout do jejího znění, byly navrženy úpravy, týkající se pozice AVS ve vzdělávání instruktorů sebeobranu a také rozšíření o vyučovaná a prověřovaná témata na „obranu proti strkání, držení a rdoušení“, „obranu proti útokům bodnosečnou zbraní, „obranu proti strhům, přehozům, porazům a techniky boje na zemi“.

Důležitou součástí analýzy současné koncepce výuky profesní sebeobranu ve VS ČR a především pak zhodnocení stavu výcviku sebeobranu v organizačních jednotkách představují výsledky ankety (viz kapitola 4.2.3 *Anketa – Výcvik sebeobranu v organizačních jednotkách*). Následně uvádíme výsledky analýzy tohoto šetření pro přípravu a tvorbu nové koncepce:

- byla potvrzena samotná potřeba vytvoření nové koncepce výcviku sebeobran ve VS ČR
- uváděná roztržitost/nejednotnost výuky sebeobran ve VS ukazuje na potřebu vytvoření výrazného společného, sjednocujícího metodického a obsahového základu napříč celým systémem výuky sebeobran ve VS ČR
- vzhledem k současným omezeným možnostem v přípravě na vedení výuky sebeobran v organizační jednotce vytvořit služební funkci *Instruktor bojové přípravy*, jejíž náplní by mohl být výcvik sebeobran a donucovacích prostředků, střelecká příprava, kondiční příprava apod., jak je tomu např. u Policie ČR (tato služební specializace by zcela určitě přispěla ke kvalitnější služební přípravě příslušníků i k hodnotnější přípravě a vzdělávání samotných instruktorů sebeobran)
- v důsledku omezeného časového prostoru na dostatečné procvičení a prozkoušení všech stanovených témat rozdělit výcvik do dvou výukových okruhů; snaha motivovat příslušníky k sebevzdělávání
- zoptimalizovat počty příslušníků ve výcvikových skupinách se snahou dělit příslušníky do výcvikových skupin dle jejich funkce, čímž by byla respektována stejná/podobná služební specifika a tudíž možnost konkretizovat či zaměřovat výcvik na příznačné problémy
- vzhledem k absenci motivace při nesplnění daných kritérií tématu Sebeobrana a použití DP hledat formy pozitivní/negativní motivace příslušníků k pojetí služební přípravy; zajistit dostatek požadovaných /odpovídajících pomůcek pro výuky sebeobran
- vytvořit, pokud možno ve všech organizačních jednotkách, adekvátní podmínky pro dostatečný výcvik sebeobran v reálných prostorách (vybudování/zajištění odpovídajících cvičných prostor), ve stanovené výstroji a výzbroji; výcvik ve cvičných reálných prostorách, se stanovenou výstrojí a výzbrojí je mimo jiné i podmínkou pro uskutečnění reálných modelových situací
- nutnost provést změny v systému přípravy instruktorů sebeobran ve specializačních kurzech, připravovaných Akademií VS (navrhované změny uvedeny výše)

Předpokládáme tedy, že výše uvedené výsledky analýzy budou využity při tvorbě nové koncepce sebeobrany ve VS ČR a to především v obsahových a systémových změnách výuky sebeobrany v organizačních jednotkách, ve změnách materiálně – technických podmínek přípravy i v možnostech a kvalitě dalšího vzdělávání instruktorů sebeobrany, jež zajišťuje AVS ČR.

4.3 Faktor 3 - Analýza specifík penitenciárního prostředí

4.3.1 Zhodnocení psychologických specifík

V návaznosti na teoretickou část lze uvést, že důležitou roli v tomto faktoru hraje prevence a to nejen ve smyslu být připraven a odvrátit fyzický útok, ale i ve smyslu profesionálního výkonu služby, nepodceňování systému bezpečnostních zásad, dobrá znalost osobnosti vězňů a pozorování jejich chování, zvládání krizové komunikace atd. Zde by jistě svou pozitivní roli sehrála možnost dalšího vzdělávání příslušníků v specializačních kurzech (v AVS ČR), v tomto případě zaměřených především na oblast penitenciární psychologie.

Dále je třeba si uvědomit, že přehnaný důraz na bezpečnost, spojený s přikrostití jednání příslušníka (personálu věznice), může vést k růstu napětí. Proto je nutné zvláště dbát na to, aby byl pečlivě vyvážen poměr mezi dodržováním zásad bezpečnosti a vytvářením napětí mezi personálem a vězni. Je nutné počítat i se zvláštním hodnotovým a normativním systémem vězňů, kteří mají často zcela jiný názor na to, co je spravedlivé, než má společnost.

V některých případech je bohužel nutno konstatovat, že konflikt nemusel vyvrcholit až fyzickým napadením příslušníka (zaměstnance), kdyby tento postupoval „takticky“.

Význam má zde i vzájemné předávání si adekvátních informací o vězňených osobách mezi příslušníky a zaměstnanci, kteří jsou v přímém styku s vězňenými osobami. Příslušníci, kteří plní úkoly bezpečnostní povahy, nemají prostor pro diskusi či polemiku s vězňem jako například vychovatel, pedagog nebo psycholog.

Všechny tyto zásady a doporučení by měly být součástí služební a profesní přípravy, tedy i profesní sebeobrany (hl. v pre-konfliktní fázi).

4.3.2 Zhodnocení zdravotních specifik

Při hodnocení zdravotních rizik ve vztahu k možnému fyzickému napadení ze strany vězněné osoby zde není řešena újma na zdraví příslušníka či případné fatálnější důsledky, vyplývající ze způsobu/charakteru útoku. Řešena jsou hlavně specifika vězeňského prostředí, tedy především poměrně vysoké riziko možné infekční nákazy. Jak vyplývá z teoretické části charakteristiky zdravotních specifik, jedinou technickou ochranou, která by měla eliminovat případné infekční riziko v kontaktu s vězněnou osobou je používání hygienických rukavic (součást výstroje příslušníka). Tyto však představují pouze určitou ochranu hlavně při výkonu běžných služebních úkonů (např. osobní prohlídky), za jejichž účelem si příslušník rukavice nasazuje, nikoliv však při fyzickém napadení ze strany vězněné osoby. Navíc, jak již bylo řečeno, charakter útoku bývá i takový, že jejich použití může být bezpředmětné. Jako příklad můžeme uvést napadení spojená s pokousáním příslušníka na různých částech těla – viz statistika napadení příslušníků.

Tak, jak bylo uvedeno, neexistuje způsob obrany, který by za všech okolností riziko infekce zcela eliminoval. Pokud se tedy vyskytne možnost na útok se připravit, mělo by tak být učiněno. Součástí nácviku sebeobránných dovedností příslušníka by se mělo stát i umět si včas, pokud to situace dovolí, připravit si ke své obraně prostředky (např. donucovací prostředky), které buď útočníka od činu odradí, nebo alespoň zminimalizují možnost přímého fyzického kontaktu, samozřejmě to vše v souladu s právními aspekty.

Do prevence infekčních zdravotních rizik pak také patří využívání bezplatného očkování proti vybraným infekčním nemocím, které je příslušníkům VS ČR nabízeno.

4.3.3 Rozbor stavebně-technických specifik

Uváděná skutečnost především stísněnosti a dalších zvláštností vězeňských, ale i justičních prostor či zdravotnických zařízení (v případě zdravotních eskort) by měla být brána na zřetel při výběru vhodných, do takového prostředí zařaditelných sebeobránných principů spořicích prostorem. S tímto souvisí i adekvátní výcvik v práci s donucovacími prostředky. Snahou by mělo být maximálně využít těchto zdánlivě nepříznivých podmínek ve svůj

prospěch (stěny, klatry, schodiště, případně i vybavení cel, kanceláří apod.). Vlastní nácvik by měl probíhat také v obdobných prostorách, s možností využití tzv. cvičných cel, kanceláří, schodišť atd. (viz anketa).

Stavebně technická specifika by se měla promítnout i v taktické přípravě. Např. ve vztahu k pokrytí kamerovým zajištěním, případně k rozmístění (umístění) tísňových hlásičů. Zde je třeba uvést, že kompletní pokrytí střežených objektů kamerovým systémem není možné a to nejen finančně, ale např. i z důvodů etických. Ani tísňové hlásiče případnou vlastní okamžitou fyzickou sebeobrannou akci neřeší, ale v případě stupňujícího se verbálního konfliktu či jiných projevů možné následné agrese má jejich použití smysl. Jak dokazují příklady zakázaných nebezpečných předmětů – výrobků vězňů, uvedených v Příloze 6 - *Zakázané nebezpečné předměty – výrobky vězňů*, odůvodněnost zařazení *obranu proti útokům krátkou bodnou zbraní*, v našem pozměňovacím návrhu rozšířenou na obranu proti *útokům bodnosečnou zbraní*, do výcviku a prověřování sebeobranných technik a použití donucovacích prostředků, má tak zcela jistě své opodstatnění.

4.3.4 Rozbor výstrojových a výzbrojových specifik

Stanovený služební stejnokroj, ve srovnání se sportovním oblečením, ve kterém z převážné většiny nácvik sebeobrany probíhá, představuje určitá omezení (stříh, použitý materiál; nutno dodat že v těchto aspektech u stávající uniformy značně nevyhovující) a to především v možném rozsahu pohybů.

Stejně jako služební stejnokroj, tak i služební opasek s donucovacími prostředky, pokud pomineme možnost jejich využití v služebním zákroku, představuje omezení v pohybu i určitou hmotnostní zátěž.

Veškeré uvedené skutečnosti bychom měli respektovat při výběru vhodných sebeobranných provedení. Dalším doporučením je, aby určitá část výcviku (kompletní výcvik v předepsané výstroji a výzbroji nelze realizovat také z důvodu jejich možného poškození nebo zničení), především pak modelové situace, probíhala ve stanovené výstroji a výzbroji.

4.3.5 Shrnutí a doporučení - Faktor 3

Oblast psychologických zvláštností ukazuje na potřebu, především v pre-konfliktní fázi, věnovat prostor vzdělávání příslušníků v oblasti aplikované

penitenciární psychologie se snahou o dobrou znalost osobnosti vězňů, zvládnání krizové komunikace apod. Tato edukace by mohla být součástí služební a profesní přípravy příslušníků či vzdělávání příslušníků ve specializačních kurzech (v AVS). Další doporučení představuje možnost vytvořit ve věznicích prostor pro vzájemné si (především ústní) předávání informací o vězněných osobách mezi příslušníky a zaměstnanci, kteří jsou v přímém styku s vězněnými osobami.

V oblasti zdravotních specifík a rizik provedená analýza ukazuje na nutnost nácviku sebeobránných dovedností příslušníka ve smyslu umět si včas, pokud to situace dovolí, připravit ke své obraně prostředky (např. donucovací prostředky), které buď útočníka od činu odradí, nebo alespoň zminimalizují možnost přímého fyzického kontaktu, samozřejmě to vše v souladu s právními aspekty. Minimalizaci zdravotních rizik představuje do určité míry i lepší vybavenost příslušníků ochrannými pomůckami, možnost být dostatečně informován o konkrétních infekčních rizicích v kontaktu s dotyčnou vězněnou osobou (zde však budeme narážet postoje zastánců lidských práv) i využívání bezplatného očkování proti vybraným infekčním nemocím, které je příslušníkům VS ČR nabízeno.

Stavebně-technická specifika ukazují na nutnost aplikace takových sebeobránných principů, které spoří s prostorem a umožňují využít těchto zdánlivě nepříznivých podmínek ve svůj prospěch (stěny, katry, schodiště, případně i vybavení cel, kanceláří apod.). Tzn. potvrzení oprávněnosti provádět výcvik i v reálných, nejlépe cvičných prostorách. Dále sem patří i znalost pokrytí kamerovým zajištěním, případně rozmístění (umístění) tísňových hlásičů. Jak dokazují příklady zakázaných nebezpečných předmětů – výrobků vězňů, uvedených v Příloze 6 - *Zakázané nebezpečné předměty – výrobky vězňů*, je třeba, z hlediska obsahu, do výuky zařadit i obranu proti bodnosečné zbrani.

Je třeba brát na zřetel i to, že profesní sebeobrana (služební zákrok) znamená odvracení útoku ve stanoveném služebním stejnokroji a výzbroji. To s sebou přináší svá specifika v určitých omezeních výstroje (střih, použitý materiál, hmotnostní zátěž v podobě donucovacích prostředků), ale i klady v možnostech přiměřeného použití donucovacích prostředků při sebeobránné akci. Veškeré uvedené skutečnosti bychom měli respektovat při výběru vhodných sebeobránných provedení. Dalším doporučením je, aby určitá část výcviku (kompletní výcvik v předepsané výzbroji a výzbroji nelze realizovat také z důvodu

jejich možného poškození nebo zničení), především pak modelové situace, probíhala ve stanovené výstroji a výzbroji.

4.4 Faktor 4 – Statistika a analýza napadení příslušníků VS ČR

4.4.1 Statistika napadení příslušníků VS ČR v letech 2011 až 2015 (září)

V této podkapitole bude proveden podrobný přehled a statistika napadení příslušníků VS ČR v letech 2011 až 2015 (září). Podkladem pro níže uvedený přehled, který je obsahem tabulky č. 5 - *Napadení příslušníků VS ČR (2011 – 2015 září)*, byly údaje, vytvářené stálou službou VS ČR, viz kapitola 3.4.5 *Faktor 4 – Mimořádné události ve VS ČR (napadení příslušníků)*, která má za povinnost zpracovávat a ukládat statistiky všech mimořádných událostí. Zde je třeba uvést, že nám byly zpřístupněny pouze mimořádné události do roku 2011.

Tab. č. 5 - Napadení příslušníků VS ČR (2011 – 2015 září)

Rok	Počet fyzických napadení z toho: počet napadení ve vazbě počet napadení cizincem	Počet zranění příslušníka vyžadující odborné ošetření	Způsob útoku	Zranění příslušníka dle způsob útoku - pásmo směřovaného útoku	Pásmo směřovaného útoku	Předcházel verbální konflikt či jiné projevy agrese	Počet útočníků	Využití sebeobrané techniky a DP
2011	21 (z toho 2x příslušnice napadené mužem) 5 3	6x	úder pěstí/dlaní 10x	4x hlava	8x do obličeje, 2x na trup	5x ano	vždy 1 (1x mentálně retardovaný)	17x hmaty, chvaty 3x úder a kopy 3x obušek 1x slzotvorný prostředek 9x pouta
			úder předmětem 5x (hl. židle, stěp, popelník) - hlava, trup	1x hlava, 1x trup	hlava, trup	3x ano		
			strkání 2x		trup	1x ano		
			naražení 1x		trup			
			škrčení 1x		krk			
úder loktem 2x		hlava-obličej						
2012	33 (z toho 5x napadena příslušnice - 4x ženou, 1x mužem) 3 2	11x	úder pěstí/dlaní 19 x	8x hlava	hlava 14x, trup 4x, krk 1x	5x ano	vždy 1 (6x útočnicem žena)	25x hmaty, chvaty 3x úder a kopy 2x obušek 1x slzotvorný prostředek 13x pouta
			úder hlavou 1x	1x hlava	hlava/obličej			
			kop 5x	1x dolní končetina	hlava, dol. končetina, trup	1x ano		
			úder předmětem 3x (židle, kýbl, berle)	1x dolní končetina	obličej, dol. končetina, trup	2x ano		
			držení/úchop 4x (za ruce, vlasy, oděv)		ruce, vlasy, oděv	1x ano		
			strkání 1x		trup	2x ano		
			strh/poraz 2x		krk, trup	1x ano		
2013	30 (z toho 1x napadena příslušnice ženou) 7 2	13x	úder pěstí/dlaní 11x	4x hlava, 1x trup	hlava-5x, trup-4x	4x ano	v jednom případě napadení dvěma útočnicemi, jinak vždy 1 (2x útočnicem žena, 1x mladistvý)	21 x hmaty, chvaty 7x úder a kopy 3x obušek 2x slzotvorný prostředek 13x pouta
			úder hlavou 1x		obličej			
			kop 4x	1x dol. končetina, 1x trup	trup, dolní končetina			
			úder/hod předmětem 4x (židle, stolek, tužka)	1x hlava	trup, hlava			
			držení/úchop 8x (za oděv, krk, horní končetina)	2x horní končetina, 1x krk	trup, krk, horní končetina	4x ano		
			strkání 4x		trup			
			kousnutí 2x	1x horní, 1x dolní končet.	horní, dolní končetina	1x ano		
2014	20 0 2	8x	úder pěstí/dlaní 12x	5x hlava	hlava - 10x, trup - 2x	6x ano	vždy 1 (1x útočnicem žena, 1x mladistvý)	15x hmaty, chvaty 2x úder a kopy 2x obušek 2x slzotvorný prostředek 9x pouta
			úder hlavou 1x	1x hlava	hlava	1x ano		
			kop 3x		hlava, trup, dol. končetina			
			úder/hod předmětem 2x (násada, hadice)	1x trup, 1x hlava	trup, hlava	2x ano		
			držení/úchop 3x (za oděv, krk, trup)		trup, krk	1x ano		
strh/poraz 3x		trup, krk						
2015/do 9. měsíce	21 7 1	9x	úder pěstí/dlaní 12x	5x hlava, 1x trup	hlava - 9x, trup - 3x	4x ano	vždy 1 (1x útočnicem žena)	19x hmaty a chvaty 2x úder, kopy 1x obušek 2x slzotvorný prostředek 13x pouta
			úder/hod předmětem 3x (židle, tyč)		trup, hlava			
			držení/úchop 4x (za oděv, krk, trup)	1x trup	trup	2x ano		
			škrčení 1x		krk			
			strh 2x	1x trup	trup			
strkání 1x	1x trup	trup						

4.4.2 Interpretace a vyhodnocení zjištěných dat

Celkový počet fyzických napadení příslušníků VSČR v letech 2011 až 2015 (do září): 125

- z toho počet napadení ze strany obviněných (výkon vazby): 22
- z toho počet napadení cizincem: 10
- z toho počet napadení se zraněním příslušníka: 47 (tzn., že více jak třetina napadení (37,6 %) skončila poraněním příslušníka)

Pořadí nejčastějších způsobů útoku:

1. úder pěstí/dlaní (hl. hlava)
2. držení/úchop (hl. oděv, krk, hor. končetina)
3. úder/hod předmětem (hl. židle)
4. kop
5. strkání/naražení/stržení/poraz
6. úder hlavou (do obličeje)
7. škrcení/úder loktem/kousnutí

Pozn.: *některá napadení měla charakter kombinací uvedených způsobů útoku; při některých činnostech je v kontaktu s vězněnou osobou většinou 1 příslušník (např. předvádění vězně), v jiných případech dva či více příslušníků (např. prohlídky, eskorty).*

Nejčastějším pásmem směřovaného útoku je hlava. Ta je i nejčastějším místem zranění příslušníka.

Samotnému fyzickému napadení předcházela verbální konflikt či jiné projevy agrese ve 46 případech, což představuje cca 37 % z celkového počtu napadení.

Náhlý, spontánní (afektovaný) útok, nesoucí známky impulzivního jednání, převažoval v 79 případech, což představuje cca 63 % napadení.

Z celkového počtu napadení byl v jednom případě útok veden dvěma útočníky-muži, v 10 ti případech útočila žena (mimořádné události-napadení příslušníků za sledované období z jediné ženské věznice v ČR ve Světlé nad Sázavou), 2x mladistvý a 1x mentálně retardovaný muž. V ostatních případech byl útok veden vždy jedním útočníkem-mužem.

Mimo uvedenou tabulku č. 5 uvádíme přehled nejčastějších situací (místo, činnost) při kterých došlo, ve sledovaném období, k napadení příslušníka:

1. cela – úklid, ničení zařízení cely, kontrola/prohlídka cely, vyvádění z cely
2. chodba/oddíl/schodiště – předvádění vězně
3. zdravotní středisko – ošetření, výdej léků, zdravotní prohlídka
4. soud – jednací síň – vyvedení z jednací síně, vynesení rozsudku - odkládací cela
5. kancelář (dozorců/vychovatelů) – řešení kázeňských přestupků
6. eskorta/eskortní vozidlo – výstup/nástup do eskortního vozidla
7. jídelna – výdej stravy
8. prohlídky – osobní/technické
9. kulturní místnost – konflikt vězňů
10. vycházkový dvůr – vycházky

Pro doplnění tohoto přehledu, na základě mnohaletých zkušeností příslušníků, jsou uvedeny i další příklady rizikových situací:

- dálková eskorta - za jízdy, během eskorty, vězněm vyžádaný vstup příslušníka (člena eskortní skupiny) do mříží odděleného prostoru eskortního vozidla, za účelem překontrolovat přiložení pout, která vězni údajně způsobují bolest-velmi časté, většinou neoprávněné; přesto je příslušník povinen správné přiložení pout zkontrolovat; vstupuje však do prostoru, kde bývá přepravována více jak desítka vězňů ...
- budova soudu – předvádění vězně z odkládací místnosti do jednací síně; pohyb po chodbě, kde se pohybují nejen civilní nezúčastněné osoby, ale např. i příbuzní obviněného, či poškozené strany ...

Pro ilustraci ne vždy profesionálního přístupu příslušníků k výkonu služby, z hlediska bezpečného chování, můžeme uvést i další konkrétní příklady:

- odkládací cela před ordinací vězeňského lékaře; příslušník, ve stanovené výstroji a výzbroji stojící zády opřený o mříže („katr“); v odkládací cele pět vězněných osob ...

- kontrola a předávání obsahu balíku vězněné osobě; mezi vězněm a příslušníkem stolec s balíkem, na stole položený nůž, který příslušník použil k rozbalení ...⁴

4.4.3 Analýza napadení příslušníků VS ČR

Ještě před níže uvedenou analýzou je třeba konstatovat, uvedená statistika napadení je pro nás velmi podstatným zdrojem informací.

Z výše uvedených dat vyplývá, že by ve výuce sebeobrany (v Akademii VS i v organizačních jednotkách) měl být kladen důraz na nácvik obrany:

- proti útoku pěstí/dlaní/loktem/hlavou na hlavu
- proti držení/úchopu/strkání/porazu a škracení
- proti úderu předmětem
- proti kopu
- proti kombinacím uvedených útoků

Tímto se nevylučují jiné způsoby útoku a tedy i nácvik obrany proti nim.

Součástí výcviku by měla být obrana proti jednomu i více útočníkům (především na základě mimořádných událostí - napadení z let před r. 2011).

Z hlediska převažujícího spontánního útoku z krátké vzdálenosti (téměř ze 2/3) bude třeba začlenit takový způsob obrany, který maximálně potlačí rozhodovací proces, tedy bude vycházet z instinktivních obranných reakcí. Vzhledem k široké škále různých způsobů útoku bude nutné volit obranu maximálně univerzální za dodržení principů jednoduchosti a aplikovatelnosti.

Nezanedbatelnou část (více jak 1/3) tvořily takové způsoby útoku, kdy samotnému fyzickému napadení předcházela verbální konflikt či jiné projevy agrese. Tato skutečnost nám ukazuje nutnost do výcviku začlenit a nacvičovat mnohdy opomíjenou fázi pre-konfliktní.

Z popisu jednotlivých napadení vyplývá, že útoky nemají charakter předem plánovaného, připravovaného a adresného útoku na život a zdraví příslušníka. Je to však pouze naše domněnka. Tu ale např. podporuje skutečnost,

⁴ *Poznámka k uvedené statistice: přístupné byly mimořádné události od r. 2011; je třeba uvést, že v předchozích letech se objevily i napadení příslušníků s následnými těžkými úrazy i smrtí; způsob evidence, zpracování mimořádných situací (včetně napadení) a práce s informacemi (možnost zveřejnění apod.) nám neumožňuje provést hlubší a podrobnější rozbor.*

že při útocích nebyly použity záměrně připravené/vyrobené útočné předměty, jako v letech před námi analyzovaném období.

Interpretace, vyhodnocení a analýza zjištěných dat pro nás může být významným zdrojem informací především z hlediska obsahové zaměřenosti výcviku. Dále umožňuje vytipovat kritické situace, které nám poslouží při tvorbě scénářů modelových situací v co nejreálnější podobě.

4.4.4 Shrnutí a doporučení - Faktor 4

Z uvedených dat vyplývá, že by ve výuce sebeobrany (v Akademii VS i v organizačních jednotkách) měl být kladen důraz na nácvik obrany proti útoku pěstí/dlaní/loktem/hlavou na hlavu, proti držení/úchopu/strkání/porazu a rdoušení, proti úderu předmětem, proti kopu i proti kombinacím uvedených útoků (především spontánních útoků z krátké vzdálenosti). Tímto se nevylučují jiné způsoby útoku a tedy i nácvik obrany proti nim. Součástí výcviku by měla být obrana proti jednomu i více útočníkům.

Z výše uvedeného jasně vyplývá, že bude třeba začlenit takový způsob obrany, který bude maximálně univerzální, za dodržení principů jednoduchosti a aplikovatelnosti. Zároveň co nejvíce potlačující rozhodovací proces, tedy vycházející z instinktivních obranných reakcí.

Nezanedbatelnou část tvoří takové způsoby útoku, kdy samotnému fyzickému napadení předchází verbální konflikt či jiné projevy agrese. Tato skutečnost nám ukazuje nutnost do výcviku začlenit krizovou komunikaci (fáze pre-konfliktní).

Interpretace, vyhodnocení a analýza zjištěných dat tak pro nás může být významným zdrojem informací především z hlediska obsahové zaměřenosti výcviku. Dále umožňuje vytipovat kritické situace, které nám poslouží při tvorbě scénářů modelových situací v co nejreálnější podobě.

4.5 Faktor 5 – Analýza nových trendů v teorii a pojetí výuky sebeobranu ve vztahu k tvorbě koncepce výcviku profesní sebeobranu ve VS ČR

4.5.1 Rozbor vybraných prvků v oblasti metodiky a obsahu výuky profesní sebeobranu

4.5.1.1 Analýza aktivizujících metod ve výcviku profesní sebeobranu

Na základě charakteristiky vybraných prvků v oblasti metodiky a obsahu výuky sebeobranu (viz kap. 3.4.5.1 *Charakteristika vybraných prvků v oblasti metodiky a obsahu výuky sebeobranu*) se jeví využití aktivizujících metod výuky ve výcviku sebeobranu jako vysoce efektivní. Následně se pokusíme tyto metody výcviku zanalyzovat a postihnout možnosti jejich potencionálního využití ve výcviku sebeobranu ve VS ČR.

Zahrnutí situačních metod do nácviku sebeobranu/služebních zákroků by bylo vhodné např. v řešení specifických problémů ve vztahu k právním aspektům, jako jsou *Okolnosti vylučujících protiprávnost* nebo *Zákon o Vězeňské službě a justiční strážní České republiky*.

Vzhledem k minimální hodinové dotaci předmětu *Základy sebeobranu* (v ZOP) by se dalo využít této metody při řešení výše uváděných právních aspektů v předmětu *Právo*, v nejlepším případě pak v integrujícím předmětu. Taktéž v organizačních jednotkách, v rámci profesní a služební přípravy, se naskytuje možnost zařadit takový výcvik do *Posilování právního vědomí* (viz *Příloha 2 - Tematický plán služební a profesní přípravy ve Vězeňské službě*).

Význam využití modelové situace jako důležité metody ve výuce sebeobranu je patrný i v možnostech zefektivnění výuky sebeobranu, což je v podmínkách nedostatečného časového prostoru pro výcvik důležitým faktorem. Dále jejich smysl spočívá v co největším přiblížení se reálným situacím, neboť je zde respektováno jak řešení konfliktu ve všech jeho cyklech, tak i uznání aspektů psychologických a fyziologických, např. ve vztahu stresu a jeho vlivu na sebeobranný výkon.

Praktické komplexní modelové situace, zvláště pak komplexní bojové modelové situace představují jakýsi vrchol v náročnosti řešení modelových situací. Bez zavedení integrované výuky nevidíme jejich využití v ZOP A příslušníků jako reálné. Aplikace integrované výuky v ZOP A je tak podmínkou pro úspěšnou realizaci komplexních modelových situací. Patřit by měly i do výcviku instruktorů sebeobrany a do výcviku sebeobrany a donucovacích prostředků příslušníků v organizačních jednotkách (zvláště pak zásahových hlídek a příslušníků eskort), kteří již mají víceletou zkušenost ve výkonu služby. Zde mají mimo jiné i svůj význam v zamezení (narušení) tzv. „profesní slepoty“ či zaběhlých stereotypů, které mohou představovat i určitá bezpečnostní rizika.

Z hlediska analýzy tvorby a aplikace praktických modelových situací by mělo být v návrhu nové koncepce výuky sebeobrany počítáno i s odpovídající materiální základnou. Ta bude vyžadovat určité, někdy i značnější, náklady na její pořízení/vybudování, údržbu a mimo jiné bude i organizačně a personálně náročná. Je však třeba si uvědomit, že zkvalitnění a zefektivnění výuky sebeobrany (to se týká samozřejmě i jiných oblastí přípravy a vzdělávání personálu VS) bez těchto investic nebude možné. Současně se v jednotlivých organizačních jednotkách materiálně technické zabezpečení, ve vztahu k naší problematice, dosti liší a bylo by žádoucí, aby se odpovídající podmínky pro výcvik, pokud možno, co nejvíce sjednotily. Navíc, jak vyplývá z ankety, v naprosté většině věznic je vybavenost pomůckami pro výuku sebeobrany nedostačující.

Z pohledu rozboru organizace a realizace praktické modelové situace, pak při vlastní tvorbě co možno nejreálnějších scénářů, můžeme využít všech v této práci provedených analýz (právní aspekty, napadení příslušníků, specifika penitenciárního prostředí,...).

Jak tvorba scénáře, přístup figurantů (i dalších členů týmu), ale i vyhodnocení modelové situace (zpětná vazba), si vyžadují důkladnou týmovou přípravu, výcvik a především zkušenosti s tvorbou a realizací modelových situací. I s tímto je třeba při přípravě nové koncepce sebeobrany počítat. Proto by stálo za úvahu, především v počátku, čerpat ze zkušeností VPŠ a SPŠ MV a začínat nejdříve od jednodušších forem, například od dílčích modelových situací.

4.5.1.2 Možnosti využití instinktivních obranných reakcí ve výuce profesní sebeobrany

Pokud shrneme uvedené poznatky o psychologických aspektech sebeobraně situace, fyzických a psychických projevech stresu v reakci na ohrožení, dále pak fakta z oblasti rozhodovacího procesu a reakčního času v sebeobraně, a pakliže usilujeme o včasnou adekvátní reakci a jednoduché, univerzální řešení, můžeme konstatovat, že využití instinktivních obranných reakcí ve výcviku sebeobrany ve VS ČR má zcela jistě své místo.

Jak již bylo uvedeno „stísněné“, podmínky vězeňského prostředí, nutné těsné kontakty při služebních úkonech, jako poutání, osobní prohlídky apod. jen podporují potřebu se využitím instinktivních obranných reakcí zabývat.

Pokud budeme hodnotit možnosti využití v teoretické části uváděných instinktivních obranných reflexů („odtlačení nebezpečí“ a „štit“) ve výcviku sebeobrany ve VS ČR a tedy respektovat specifika vězeňského prostředí (stísněné prostory, dosažitelnost donucovacích prostředků při aplikaci instinktivní obranné reakce apod.), výsledky statistiky napadení příslušníků vězněnými osobami (např. nejčastější způsob a směr útoku), ale i další uváděné faktory (možnosti učebního plánu, hodinových dotací, činitelů výuky atd.), jeví se, především princip „štitu“, jako metodicky vhodný a reálně použitelný princip, umožňující univerzální aplikovatelnost a respektující individuální možnosti obránce v následných sebeobraných postupech (ve služebním zákroku). Domníváme se tedy, že si tento prvek najde zcela jistě své místo ve výcviku sebeobrany ve Vězeňské službě.

4.5.2 Zhodnocení psychologických aspektů ve vztahu k přípravě nové koncepce profesní sebeobrany

Při hodnocení našich možností v aplikaci cílené psychologické přípravy ve výcviku sebeobrany ve VS ČR, tedy v AVS i v organizačních jednotkách je nutno konstatovat, že se zde nenachází dostatečný prostor pro realizaci explicitního přístupu psychologické přípravy. Toto tvrzení dokazují především výsledky analýzy výše uváděného *Faktoru 2 - Analýza současná koncepce výuky sebeobrany ve VS ČR* a to hlavně nedostatečná hodinová dotace vyčleněná pro výcvik sebeobrany, ale třeba i absence psychologické přípravy jako součásti služební a profesní přípravy. Možnosti v realizaci/aplikaci cílenějších prvků psychologické přípravy lze spatřit především ve využití modelových situací

v sebeobraně. Zde nám vhodně nastavený a připravený scénář, do určité míry, umožní aplikovat alespoň určité metody mentální přípravy. V souvislosti s ní je třeba zmínit i trénink v oblasti zvyšování tolerance vůči bolesti a schopnosti odolávat obavám a strachu z bolesti. Zařazování cvičení obsahující charakter takovéto zátěže do výcviku, ve všech jeho liniích, by nemělo činit výraznější problém a mělo by být jeho samozřejmou součástí.

V závislosti na charakteristice vybraných psychologických aspektů a především pak na poznatcích o fyzických a psychických projevech stresu v reakci na ohrožení, popsanych v teoretické části (viz kap. 3.4.5.2 *Vybrané psychologické aspekty; stres a sebeobranný výkon*) vyplývá, že pod velkým psychickým tlakem jsme schopni pouze jednoduchých pohybů. Vystávají tak významné důvody volby takových „technik“/principů v sebeobraně, které výše uvedené projevy respektují, tzn. založených na hrubé motorice, jednoduché v provedení a maximálně univerzální. Výsledkem psychického tlaku je i snížení naší „inteligence“, zhoršení racionálního uvažování a tedy i schopnosti rozhodovat se. Lidé reagují více emocionálně než racionálně. Tato skutečnost jen podporuje důvody proč využít uváděné instinktivní obranné reakce ve výcviku sebeobrany.

4.5.3 Aplikace poznatků o cyklech konfliktu v profesní sebeobraně

Při analýze poznatků o cyklech konfliktu v sebeobraně (kap. 3.4.5.3 *Cyklus konfliktu v sebeobraně*) jednoznačně docházíme k výsledku, že sebeobrannou akcí, potažmo služební zákrok, je nutné chápat a také nacvičovat ve všech jeho fázích (pre-konflikt, konflikt, post-konflikt). K této skutečnosti nás mimo jiné nutí i zákonné povinnosti (*Zákon o Vězeňské službě a justiční strážní České republiky (555/1992 Sb.; změna: 293/1993 Sb.); § 20 Povinnosti příslušníka po použití donucovacího prostředku a střelné zbraně*), kam patří např. poskytnutí první pomoci, zajištění lékařského ošetření, sepsání záznamu o použití donucovacího prostředku, nahlášení události nadřízenému apod.). Tyto povinnosti nám tak opět potvrzují snahy o využití modelových situací v komplexním výcviku sebeobrany, kde se prolínají znalosti a dovednosti z více oborů. Znalost uvedených fází konfliktu je předpokladem pro zdárnou tvorbu jejich scénářů a následnou realizaci.

Dalším aspektem znalostí cyklů konfliktu je evaluace, čili vyhodnocení toho, co se stalo, proč se to stalo a co udělat proto, aby se to neopakovalo. Je otázkou, zda vůbec k této fázi ve vězeňské praxi dochází. Z hlediska jedince, příslušníka, jehož se konflikt týkal, můžeme předpokládat, že se zamyslel nad svou zkušeností a případně se z ní poučil. Z pozice systémových opatření, vyplývajících z napadení příslušníků, se v tomto směru žádné významnější kroky neuskutečňují. I v tomto ohledu by mohla být tato práce přínosem.

Uvedené cykly jednoznačně ukazují, že koncept sebeobraný musí reflektovat komplexnost problému a připravovat příslušníky ve více oblastech než jen ve fyzické. Představa o tom, že sebeobrana je pouze soustava chvatů nebo bojových technik, sloužících k obraně, je již dávno překonaná.

4.5.4 Aplikace poznatků o rozhodovacím procesu a reakčním čase v profesní sebeobraně

Jak je uváděno v teoretické části (viz kap. 3.4.5.4 *Rozhodovací proces a reakční čas v sebeobraně*), kvalita rozhodovacího procesu v sebeobraně je ovlivněna celou řadou faktorů, s kterými je třeba počítat. Jen tak můžeme správně porozumět příčinám případného selhání rozhodovacího procesu, vedoucím k prodloužení reakční doby, případně i ke špatným rozhodnutím. Ve vztahu ke služebnímu výkonu příslušníka to může být jeho aktuální psychický a fyzický stav. Směnný provoz služeb v kombinaci s podstavem příslušníků zcela jistě způsobuje únavu. Svůj vliv zde mohou mít i pracovní a osobní problémy, či kvalita výcviku příslušníka a jeho zkušenosti (negativně se projevuje současná značná fluktuace příslušníků VS ČR). Dalším, již výše zmiňovaným problémem je tzv. profesní slepota, kdy selhává fáze „Orient“ a příslušník hrozící nebezpečí jako hrozbu vůbec nevnímá nebo ji tak nevyhodnotí. Všechny tyto i další důvody by měly ovlivnit systém přípravy (služební, profesní), ale i péče o příslušníka ve vztahu k jeho psychické/duševní i fyzické hygieně.

Pokud budeme hodnotit problematiku reakčního času, v návaznosti na poznatky Hickova zákona, dospějeme k názoru, že pokud chceme, aby byla reakce na útok provedena včas, musíme volit maximálně jednoduché a univerzální řešení. Tato skutečnost podporuje naši snahu o zařazení principů založených na instinktivních obranných reakcích i snahu o komplexnost výuky sebeobraný prostřednictvím využití modelových situací.

4.5.5 Shrnutí a doporučení - Faktor 5

Pokud budeme vycházet z analýzy aktivizujících metod ve výcviku profesní sebeobrany, můžeme využít např. situačních metod ve výuce sebeobrany/služebních zákroků v řešení specifických problémů ve vztahu k právním aspektům, jako jsou *Okolnosti vylučujících protiprávnost* nebo *Zákon o Vězeňské službě a justiční strážní České republiky*. V základní odborné přípravě A, vzhledem k nízké hodinové dotaci předmětu *Základy sebeobrany*, by se dalo využít této metody při řešení výše uváděných právních aspektů v předmětu Právo, v nejlepším případě pak v integrujícím předmětu. Taktéž v organizačních jednotkách, v rámci profesní a služební přípravy, se naskytuje možnost zařadit takový výcvik do Posilování právního vědomí.

Svůj značný význam může mít využití modelové situace jako důležité metody ve výuce sebeobrany. Její možnosti spočívají v zefektivnění výuky sebeobrany, což je v podmínkách nedostatečného časového prostoru pro výcvik důležitým faktorem. Dále pak v co největším přiblížení se reálným situacím, neboť je zde respektováno jak řešení konfliktu ve všech jeho cyklech, tak i uznání aspektů psychologických a fyziologických.

Využití praktických komplexních modelových situací v ZOP A nevidíme, bez zavedení integrované výuky do vzdělávání v ZOP A, jako reálné. Patřit by však měly do výcviku instruktorů sebeobrany (specializační kurzy) a do výcviku sebeobrany a donucovacích prostředků příslušníků v organizačních jednotkách (zvláště pak zásahových hlídek a příslušníků eskort), kteří již mají víceletou zkušenost ve výkonu služby.

V souvislosti s tvorbou a aplikací praktických modelových situací by mělo být v návrhu nové koncepce výuky sebeobrany počítáno i s odpovídající materiální základnou. Ta bude vyžadovat určité, někdy i značnější, náklady na její pořízení/vybudování, údržbu a mimo jiné bude i organizačně a personálně náročná. Bylo by také žádoucí, aby se odpovídající podmínky pro výcvik, pokud možno ve všech organizačních jednotkách, co nejvíce sjednotily.

Při vlastní tvorbě co možno nejrealnějších scénářů praktických modelových situací můžeme využít všech v této práci provedených analýz (právní aspekty, napadení příslušníků, specifika penitenciárního prostředí,...). Jak tvorba scénáře, přístup figurantů (i dalších členů týmu), ale i vyhodnocení modelové

situace (zpětná vazba) si budou vyžadovat důkladnou týmovou přípravu, výcvik a především zkušenosti s tvorbou a realizací modelových situací. I s tímto je třeba při přípravě nové koncepce sebeobrany počítat. Proto by stálo za úvahu, především v počátku, čerpat ze zkušeností VPŠ a SPŠ MV a začínat nejdříve od jednodušších forem, například od dílčích modelových situací.

Jaké jsou pak možnosti využití instinktivních obranných reakcí ve výuce profesní sebeobrany? Uvedené poznatky o psychologických aspektech sebeobraně situace, fyzických a psychických projevech stresu v reakci na ohrožení, dále pak fakta z oblasti rozhodovacího procesu a reakčního času v sebeobraně, taktéž i požadavek včasné adekvátní reakce, jednoduchého a univerzální řešení, to vše podporuje alternativu využití instinktivních obranných reakcí ve výcviku sebeobrany ve VS ČR.

Z uváděných instinktivních obranných reflexů („odtláčení nebezpečí“ a „štit“) se pak především princip „štitu“ jeví jako metodicky vhodný a reálně použitelný princip, umožňující univerzální aplikovatelnost a respektující individuální možnosti obránce v následných sebeobraných postupech (ve služebním zákroku). Zavedení tohoto principu do výcviku podporuje i to, že respektuje specifika vězeňského prostředí (stísněné prostory, dosažitelnost donucovacích prostředků při aplikaci instinktivní obranné reakce apod.), výsledky statistiky napadení příslušníků vězňenými osobami (např. nejčastější způsob a směr útoku), ale i další uváděné faktory (možnosti učebního plánu, hodinových dotací, činitelů výuky atd.)

Z hlediska psychologických aspektů ve vztahu k přípravě nové koncepce profesní sebeobrany se, bohužel, nenachází dostatečný prostor pro realizaci explicitního přístupu psychologické přípravy. Možnosti v realizaci/aplikaci cílenějších prvků psychologické přípravy lze spatřit především ve využití modelových situací v sebeobraně. Zde nám vhodně nastavený a připravený scénář, do určité míry, umožní aplikovat alespoň určité metody mentální přípravy. V souvislosti s ní je třeba zmínit i trénink v oblasti zvyšování tolerance vůči bolesti a schopnosti odolávat obavám a strachu z bolesti. Zařazování cvičení obsahující charakter takovéto zátěže do výcviku, ve všech jeho liniích, by nemělo činit výraznější problém a mělo by být jeho samozřejmou součástí.

Především v závislosti na poznacích o fyzických a psychických projevech stresu v reakci na ohrožení vyplývá, že pod velkým psychickým tlakem jsme

schopni pouze jednoduchých pohybů. Vyvstávají tak významné důvody volby takových „technik“/principů v sebeobraně, které výše uvedené projevy respektují, tzn. založených na hrubé motorice, jednoduché v provedení a maximálně univerzální. Tato skutečnost jen podporuje důvody proč využít uváděné instinktivní obranné reakce ve výcviku sebeobraně.

Při analýze poznatků o cyklech konfliktu v sebeobraně jednoznačně docházíme k výsledku, že sebeobrannou akci, potažmo služební zákrok, je nutné chápat a také nacvičovat ve všech jeho fázích (pre-konflikt, konflikt, post-konflikt). K této skutečnosti nás mimo jiné nutí i zákonné povinnosti (např. poskytnutí první pomoci, zajištění lékařského ošetření, sepsání záznamu o použití donucovacího prostředku, nahlášení události nadřízenému apod.). Tyto povinnosti nám tak opět potvrzují snahy o využití modelových situací v komplexním výcviku sebeobraně, kde se prolínají znalosti a dovednosti z více oborů. Znalost uvedených fází konfliktu je předpokladem pro zdárnou tvorbu jejich scénářů a následnou realizaci.

Dalším aspektem poznatků o cyklech konfliktu je evaluace, čili vyhodnocení toho, co se stalo, proč se to stalo a co udělat proto, aby se to neopakovalo. Z pozice systémových opatření, vyplývajících z napadení příslušníků, se v tomto směru žádné významnější kroky neuskutečňují. I v tomto ohledu by mohla být tato práce přínosem.

Uvedené cykly jednoznačně ukazují, že koncept sebeobraně musí reflektovat komplexnost problému a připravovat příslušníky ve více oblastech než jen ve fyzické.

Z hlediska aplikace poznatků o rozhodovacím procesu a reakčním čase v profesní sebeobraně musíme počítat s řadou dalších faktorů, které výkon příslušníka v sebeobranné situaci (služebním zákroku) ovlivňují. Je to např. jeho aktuální psychický a fyzický stav, pracovní a osobní problémy, či kvalita výcviku příslušníka a jeho zkušenosti (negativně se projevuje současná značná fluktuace příslušníků VS ČR). Dalším, již výše zmiňovaným problémem je tzv. profesní slepota, kdy selhává fáze „Orient“ a příslušník hrozící nebezpečí jako hrozbu vůbec nevnímá nebo ji tak nevyhodnotí. Všechny tyto i další důvody by měly ovlivnit systém přípravy (služební, profesní), ale i péče o příslušníka ve vztahu k jeho psychické/duševní i fyzické hygieně.

Pokud budeme hodnotit problematiku reakčního času, v návaznosti na poznatky Hickova zákona, dospějeme k názoru, že pokud chceme, aby byla reakce na útok provedena včas, musíme volit maximálně jednoduché a univerzální řešení. Tato skutečnost podporuje naši snahu o zařazení principů založených na instinktivních obranných reakcích i snahu o komplexnost výuky sebeobranu prostřednictvím využití modelových situací.

5 Závěr

Jak je uvedeno v úvodu této práce, za hlavní cíl si autor klade vybrat či postihnout a zároveň definovat a charakterizovat ty faktory, které považuje za nejvíce určující a ovlivňující přípravu tvorby koncepce profesní sebeobranu příslušníků VS ČR. Jedná se o tyto činitele:

- faktor právních a zákonných aspektů
- faktor představující současné pojetí výuky profesní sebeobranu ve VS ČR
- faktor specifik penitenciárního prostředí
- faktor statistiky a analýzy napadení příslušníků VS ČR
- faktor nových trendů v teorii a pojetí výuky sebeobranu (ve vztahu k tvorbě koncepce výuky profesní sebeobranu ve VS ČR)

Výsledková část je pak analýzou vybraných faktorů. Na základě jejich rozboru jsou poukázána či nabízena řešení a možnosti, jež by byly zdrojem pro tvorbu nového systému a především pak obsahu a metodiky.

Prvním úkolem bylo vybrat, pojmenovat a definovat ty faktory, které jsou námi považovány za nejvíce určující a ovlivňující přípravu tvorby koncepce profesní sebeobranu příslušníků VS ČR, což tvoří obsah teoretické části práce. Dalším úkolem, který je řešen ve výsledkové části, bylo následně tyto faktory analyzovat.

V závěru je třeba říci, že tato práce je z více hledisek specifická. Specifičnost spočívá nejen z pohledu jedinečnosti penitenciárního prostředí, ale i z hlediska toho, že dosud nebyla provedena žádná studie ani nebyly definovány či analyzovány faktory, které by měly určovat a ovlivňovat podobu koncepce sebeobranu ve VS ČR. V důsledku toho tak nelze provést ani srovnání této práce. Myslíme si však, že provedený výběr faktorů, jejich charakteristika a analýza i výše uvedené návrhy a požadavky představují možnou cestu, jak za uvedených podmínek a možností dosáhnout ve výcviku profesní sebeobranu ve VS ČR progresu a zvýšené efektivity. Práce se tak může stát dobrým základem pro následnou tvorbu nového systému, obsahu a metodiky výuky profesní sebeobranu ve VS ČR. Možnosti jejího využití se navíc stávají velmi reálnými. V roce 2016 nám byla vedením VS ČR přislíbena možnost vytvoření a určení pětičlenné

pracovní skupiny (z řad bojařů a instruktorů sebeobrany), která by se měla podílet na tvorbě nové metodiky a obsahu výukových témat profesní sebeobrany (a donucovacích prostředků), kde by se mohly zhodnotit výsledky této práce.

Seznam použitých zdrojů

Použitá literatura:

1. ČEPELÁK, J. Penitenciární psychologie. Praha: Vysoká škola Sboru národní bezpečnosti, katedra penologie, 1982.
2. ČÍRTKOVÁ, L. Policejní psychologie. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-931-3
3. ČÍRTKOVÁ, L. *Forenzní psychologie*. Plzeň: Vykladatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o, 2004. ISBN 80-86473-86-4
4. DRAHOVZAL, J., KILIÁN, O., KOHOUTEK, R. Didaktika odborných předmětů. Brno: Paido, 1997. ISBN 80-85931-35-4
5. FOJTÍK, I. *Sebeobrana*. Praha: Univerzita Karlova, 1981
6. FIRST, R., BLAHUT, A. *Sebeobranné modelové situace*. Praha: Vydavatelství PA ČR, 1998. ISBN 80-85981-88-2
7. JANČÍK, M. *Základy nutné obrany a krajní nouze – materiál k přednášce*. Brno, 2012
8. KONEČNÝ, A. *Slovník sebeobrany*. Olomouc: Votobia, 2000. ISBN 80-7198-446-9
9. KŘIVOHLAVÝ, J. *Jak zvládat stress*. Praha: Grada, Avicenum, 1994. ISBN 80-7169-121-6
10. KŘIVOHLAVÝ, J. *Konflikty mezi lidmi*. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-642-X
11. MAŇÁK, J. *Nárys didaktiky*. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 1999
12. MAŇÁK, J., ŠVEC, V. *Výukové metody*. Brno: Paido, 2003. ISBN 80-7315-039-5
13. MILLER, R. *Meditations on Violence : A Comparison of Martial Arts Training & Real World Violence*. Boston : YMAA Publication Center, 2008
14. MUŽÍK, J. *Androdidaktika*. Praha: ASPI Publishing, 2004. ISBN 80-7357-045-9

15. NÁCHODSKÝ, Z. *Nebojte se bránit*. Praha: ARMEX PUBLISHING, 2006. ISBN 80-86795-43-8
16. NÁCHODSKÝ, Z. *Učebnice sebeobrany pro každého*. Praha: FUTURA, 1992. ISBN 80-85523-01-09
17. NETÍK, K. a kol. *Mladistvý pachatel násilné trestné činnosti. K problematice deviantní životní cesty*. Praha, VÚK, 1987
18. NETÍK, K., NETÍKOVÁ, D. *Vybrané kapitoly z forenzní psychologie pro právníky*. Praha, Univerzita Karlova, 1991
19. NOVÁK, M. *Sebeobrana a vybrané instinktivní obranné reakce*, Rigorózní práce. Brno: Masarykova univerzita, 2010. Vedoucí rigorózní práce Z. Reguli
20. NOVÁK, M. *Využití modelových situací v rámci základní odborné přípravy policistů*, Diplomová práce. Brno: Masarykova univerzita, 2009. Vedoucí diplomové práce Z. Reguli
21. NOVÁK, J., ŠPIČKA, I. *Úvod do taktiky sebeobrany*. Praha: Olympia, 1973
22. REGULI, Z. *Úpolové sporty (distanční studijní text)*. Brno: Masarykova univerzita, 2005. ISBN 80-210-3700-8.
23. RYAN, R. *Understandig he Time/Distance Variable*, Black Belt Magazine, 2005
24. SKALKOVÁ, J. *Obecná didaktika*. Praha: Grada Publishing, a. s., 2007. ISBN 978-80-2471821-7
25. SLEPIČKA, P., HOŠEK, V., HÁTLOVÁ, B. *Psychologie sportu*. Praha: Karolinum, 2009, ISBN 978-80-246-1602-5
26. SOCHŮREK, J. *Kapitoly z penologie I. díl*. Liberec: TU Liberec, 2008. ISBN 978-80-7372-203-6
27. SOCHŮREK, J. *Kapitoly z penologie II. díl*. Liberec: TU Liberec, 2008. ISBN 978-80-7372-205-0.
28. SOCHŮREK, J. *Kapitoly z penologie III. díl*. Liberec: TU Liberec, 2008. ISBN 978-80-7372-204-3.
29. SOCHŮREK, J. *Úvod do viktimologie pro pracovníky vězeňství – učební text pro potřebu IV VS ČR*. Stráž pod Ralskem, 2003
30. SOCHŮREK, J. *Vybraná témata z forenzní psychologie pro pracovníky*

věžeňství – učební text pro potřebu IV VS ČR. Stráž pod Ralskem, 2003

31. SPURNÝ, J. *Psychologie násilí*. Praha: Eurounion, 1996. 134 ISBN 80–85858–40–4
32. ŠPIČKA, I., NOVÁK, J. *Kapitoly o sebeobraně*. Praha: Naše vojsko, 1971
33. ŠPIČKA, I., NOVÁK, J. *Moderní sebeobrana*. Praha: Naše vojsko, 1969
34. VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 1999
35. VÍT, M. *Teoretické aspekty sebeobrany dětí a mládeže v kontextu vědního oboru kinantropologie*, habilitační práce. Brno, 2014
36. VÍT, M., REGULI, Z., CHVÁTALOVÁ, J. *Základy osobní sebeobrany*. Brno: Masarykova univerzita, 2012. ISBN 978-80-210-5784-5
37. YANILOV, E. *Krav maga umění čelit ozbrojenému útočníkovi*. Praha: Naše Vojsko, 2003. ISBN 80-206-0689-0

Zákony a právní předpisy:

38. *NGŘ 26/2014 o mimořádných událostech ve VS ČR*
39. *NGŘ 67/2009 Služební a profesní příprava příslušníků a občanských zaměstnanců VS ČR*
40. *Trestní zákoník č. 40/2009 Sb.*
41. *Zákon České národní rady o Vězeňské službě a justiční stráží České republiky (555/1992 Sb.)*

Elektronické zdroje:

42. BLAUER, T., 2000 *Talks With Black Belt About the SPEAR*, *Black Belt Magazine*, [online], [vid. 14. 11. 2011], Dostupné z: <http://www.blackbeltmag.com/archives/690>
43. RYAN, R., 2002 *The Shield. The Ultimate Form Of Defense is Designed for Worst-Cese Scenario*, *Black Belt Magazine*, [online], [vid. 28. 4. 2013], Dostupné z: <http://www.blackbeltmag.com/archives/15>
44. VÍT, M., 2011. *Základy osobní sebeobrany*. [online]. [vid. 14. 4. 2016]. Dostupné z: <http://www.fsps.muni.cz/inovace-SEBS-ASEBS/elearning/sebeobrana/informace>

45. VÍT, M., 2011. *Základy osobní sebeobrany*. [online]. [vid. 14. 4. 2016].
Dostupné z:
<http://www.fsps.muni.cz/inovace-SEBS-ASEBS/elearning/sebeobrana/charakteristika>
46. *www.blauerspear.com* [online]. [vid. 23. 2. 2016]. Dostupné z:
<http://www.blauerspear.com>
47. *www.blitzdefence.com* [online]. [vid. 6. 10. 2015]. Dostupné z:
http://www.blitzdefence.com/englisch/home_e.htm
48. *www.crazymonkeydefense.com* [online]. [vid. 23. 2. 2016]. Dostupné z:
<http://www.crazymonkeydefense.com/>
49. *www.fastdefense.com* [online]. [vid. 11. 2. 2016]. Dostupné z:
<https://fastdefenseglobal.org/>
50. *www.isrmatrix.com* [online]. [vid. 14. 5. 2016]. Dostupné z:
<http://isrmatrix.org/index.php?page=about>
51. *www.jimwagnerrealitybased.com* [online]. [vid. 10. 5. 2016]. Dostupné z:
<http://www.jimwagnerrealitybased.com/newsarchives.html>
52. *www.urbancombatives.com* [online]. [vid. 4. 11. 2015]. Dostupné z:
<http://urbancombatives.com>

Seznam obrázků

Obr. č. 1 - Rozdělení sebeobrany (Reguli, 2005).....	13
Obr. č. 2 - Základní organizační schéma VS ČR	16
Obr. č. 3 - Rozmístění věznic, vazebních věznic detenčních ústavů v České republice	17
Obr. č. 4 - Model ZOP A.....	19
Obr. č. 5 - RED MAN	57
Obr. č. 6 - HIGH GEAR.....	57
Obr. č. 7 - Reakce publika na letící basebalovou pálku I.....	61
Obr. č. 8 - Reakce publika na letící basebalovou pálku II.....	62
Obr. č. 9 - Instinktivní reakce na úder - S.P.E.A.R.	62
Obr. č. 10 - Obranný štít - R. Ryan	64
Obr. č. 11 - Obranný štít - zem.....	65
Obr. č. 12 - Obranný štít - Lee Morrison (Urban Combatives).....	65
Obr. č. 13 - Obranný štít - J. D. Serrano, A. Norman (Keysi Fighting Method).....	66
Obr. č. 14 - Obranný štít - L. Gutierrez (ISR MATRIX)	67
Obr. č. 15 - Cyklus konfliktu podle Wagnera (Vít, Reguli, Chvátalová, 2012).....	74
Obr. č. 16 - Cyklus O. O. D. A.....	77

Obr. č. 17 - Bodné a řezné zbraně (dýka, tesák, bajonet).....	146
Obr. č. 18 - Bodné a řezné zbraně I (nože).....	146
Obr. č. 19 - Bodné a řezné zbraně II (nože)	147
Obr. č. 20 - Boxer, nunchaku - z nožiček od peřínáku; obušek- z násady od koštěte, kapesníku, tkalounu z povlečení a el. izolační pásky	147
Obr. č. 21 - Makety a funkční střelná zbraň („3“).....	147
Obr. č. 22 - Nabroušené příborové nože	148
Obr. č. 23 - Nunchaku vyrobené z násady na koště	148
Obr. č. 24 - Nunchaku vyrobené z násady na lopatu.....	148
Obr. č. 25 - Předměty upravené jako zbraň.....	149
Obr. č. 26 - Příborové nože a hliníková lžice upravené jako zbraň	149
Obr. č. 27 - Různě upravené nože	149
Obr. č. 28 - Sečné zbraně (mačeta, sekera, srp); kladivo	150
Obr. č. 29 - Železná maska, shuriken-vrhací hvězdice, prak -jako zbraň i jako prostředek pro vystřelování motáků z věznice	150

Seznam grafů

Graf č. 1 - Přehled vykonávaných úpolů	93
Graf č. 2 - Míra využití technik z vykonávaných úpolů v sebeobraně.....	94
Graf č. 3 - Možnost přípravy k výcviku sebeobrany ve službě.....	95
Graf č. 4 - Míra dostatečného procvičení a přezkoušení stanovených témat	96
Graf č. 5 - Stávající úroveň připravenosti příslušníků řešit sebeobrannou situaci	97
Graf č. 6 - Počty výcvikových jednotek sebeobrany v kalendářním roce	98
Graf č. 7 - Rozdělení výcvikových skupin podle vykonávané funkce	100
Graf č. 8 - Motivace příslušníků k výcviku sebeobrany.....	101
Graf č. 9 - Využití pomůcek ve výcviku sebeobrany	102
Graf č. 10 - Míra dostatečné vybavenosti pomůckami pro výcvik sebeobrany	103
Graf č. 11 - Stav dostatečných prostorových podmínek k výcviku.....	104
Graf č. 12 - Míra využití reálných prostor k výcviku.....	105
Graf č. 13 - Zařazení výcviku sebeobrany ve stanovené výstroji a výzbroji	106
Graf č. 14 - Míra využití reálných modelových situací ve výcviku sebeobrany.....	107
Graf č. 15 - Hodnocení dostatečnosti stávající přípravy instruktorů sebeobrany	108

Seznam tabulek

Tab. č. 1 - Model ZOP A.....	19
Tab. č. 2 - Učební plán výuky v ZOP A.....	28
Tab. č. 3 - Tematický plán předmětu Základy sebeobrany	29
Tab. č. 4 - Počet příslušníků ve skupině.....	98
Tab. č. 5 - Napadení příslušníků VS ČR (2011 – 2015 září)	117
Tab. č. 6 - Stavby vězňených osob (k 18. září 2015)	139
Tab. č. 7 - Ubytovací kapacity (k 18. září 2015).....	139
Tab. č. 8 - Podíl cizinců ve výkonu trestu a výkonu vazby (k 18. září 2015).....	139
Tab. č. 9- Rozdělení počtu odsouzených podle typu věznice (k 18. září 2015).....	140
Tab. č. 10 - Počty doživotně odsouzených mužů a žen (k 18. září 2015).....	140

Seznam příloh

Příloha 1 - Základní statistická data	139
Příloha 2 - Tematický plán služební a profesní přípravy ve Vězeňské službě.....	141
Příloha 3 - Rozdělení zaměstnanců VS do učebních skupin a podskupin.....	142
Příloha 4 - Plán školení a hodnocení služební přípravy ve vazebních věznicích, věznicích a ústavech pro výkon zabezpečovací detence.....	143
Příloha 5 - Anketa - výcvik sebeobrany v organizačních jednotkách	144
Příloha 6 - Zakázané nebezpečné předměty – výrobky vězňů	146

Přílohy

Příloha 1 - Základní statistická data

Tab. č. 6 - Stavby vězněných osob (k 18. září 2015)

Vězněné osoby		
	muži	ženy
dospělí	18 934	1 349
mladiství	104	7
chovanci*	49	5
celkem	20 448	

* zabezpečovací detence

Tab. č. 7 - Ubytovací kapacity (k 18. září 2015)

	kapacita	skutečnost	naplněnost
výkon vazby	2 507	1 945	77,58 %
výkon trestu	17 921	18 449	102,95 %
detence	130	54	41,54 %
celkem	20 558	20 448	99,46 %

Tab. č. 8 - Podíl cizinců ve výkonu trestu a výkonu vazby (k 18. září 2015)

Cizinci	
cizinci ve výkonu vazby	489
cizinci ve výkonu trestu	1 135
Celkem	1 624

Tab. č. 9 - Rozdělení počtu odsouzených podle typu věznice (k 18. září 2015)

Odsouzení v typech věznic		
Typ věznice	Počet odsouzených	
	celkem	z toho cizinci
dohled (A)	502	18
dozor (B)	7 229	450
ostraha (C)	9 580	547
zvýšená ostraha (D)	1 051	120
mladiství	87	0

Tab. č. 10 - Počty doživotně odsouzených mužů a žen (k 18. září 2015)

Doživotně odsouzení	
Muži	45
Ženy	3
Celkem	48

Příloha 2 - Tematický plán služební a profesní přípravy ve Vězeňské službě

- **A) Téma služební přípravy:**
- Téma S 1 - Střelecká příprava a ostré školní střelby
- Téma S 2 - Tělesná příprava
- Téma S 3 - Sebeobrana a použití donucovacích prostředků
- Téma S 4 - Taktika a provedení služebního zákroku pod jednotným velením
- Téma S 5 - Znalosti právních a vnitřních předpisů upravujících výkon služby
- Téma S 6 - Činnost VISS při vzniku krizových a mimořádných situací
- Téma S 7 - Taktika a provedení eskort nebezpečných osob
- Téma S 8 - Pořadová příprava do doby vykonání služební zkoušky

- **B) Téma profesní přípravy:**
- Téma P 1 - Bezpečnost práce
- Téma P 2 - Protipožární příprava
- Téma P 3 - Zdravotnická příprava
- Téma P 4 - Komunikace s vězňenými a civilními osobami
- Téma P 5 - Znalosti právních a vnitřních předpisů upravujících výkon práce
- Téma P 6 - Problematika organizovaného zločinu
- Téma P 7 - Posilování právního vědomí, např. korupce, nedovolené styky, problematika ochrany informací,
- Téma P 8 - Drogová problematika
- Téma P 9 - Výchova k lidským právům a profesní etika
- Téma P 10 - Obecné zásady při vzniku krizových stavů a mimořádných událostí, povinnosti zaměstnance při realizaci Plánu vyzkoušení a svozu
- Téma P 11 - Činnost zaměstnance při zajištění místa trestného činu
- Téma P 12 - Činnost Krizového štábu Vězeňské služby České republiky nebo činnost Pracoviště krizového řízení
- Téma P 13 - Vzdělávání v oblastech ochrany životního prostředí ve Vězeňské službě
- Téma P 14 - Strategie boje proti extremismu

Příloha 3 - Rozdělení zaměstnanců VS do učebních skupin a podskupin

(4) Pro účely výcviku a školení služební a profesní přípravy se zaměstnanci Vězeňské služby rozdělují do následujících učebních skupin a podskupin:

a) na generálním ředitelství:

učební skupina č. 1 - generální ředitel, náměstci generálního ředitele, vrchní ředitelé, ředitelé odborů, bezpečnostní ředitel, ředitel kabinetu a vnějších vztahů,

učební skupina č. 2 - ostatní příslušníci,

učební skupina č. 3 - ostatní občanští zaměstnanci,

b) v organizačních jednotkách:

učební skupina č. 1 - ředitel, zástupci ředitele, vedoucí oddělení a jejich zástupci, oblastní velitel JS, vedoucí samostatných referátů, vedoucí lékaři,

učební skupina č. 2 - příslušníci zařazení v oddělení vězeňské a justiční stráže; učební skupina se dále člení na podskupiny:

* č. 2A - příslušníci vězeňské stráže,

* č. 2B - příslušníci justiční stráže,

* č. 2C - příslušníci určení k provádění eskort nebezpečných osob

učební skupina č. 3 - učební skupina se dále člení na podskupiny:

* č. 3A - příslušníci oddělení výkonu vazby, oddělení výkonu trestu nebo oddělení výkonu vazby a trestu,

* č. 3B - správní referent a ostatní příslušníci, učební skupina č. 4 - ostatní občanští zaměstnanci.

Příloha 4 - Plán školení a hodnocení služební přípravy ve vazebních věznicích, věznicích a ústavech pro výkon zabezpečovací detence

Témata a hodnocení	Učební skupiny (podskupiny)	
	1	2 A, 2 B, 2 C, 3
Téma S 1	v průběhu celého roku podle tematického plánu	
Celkové hodnocení	1x / rok	
Téma S 2	rozsah tělesné přípravy a termíny k posouzení fyzické způsobilosti stanoví ředitel organizační jednotky vnitřním předpisem	
Celkové hodnocení	1x / rok formou testů tělesné zdatnosti	
Téma S 3	0	min. 8 hodin
Celkové hodnocení	-	1x / rok formou praktického použití sebeobránných technik a donucovacích prostředků, splnil - nesplnil vyhodnotí instruktor sebeobrany provádějící přezkušování
Téma S 4	vybraní příslušníci organizačních jednotek vybavených speciální výstrojí pro služební zákrok pod jednotným velením minimálně 4x / rok, ostatní příslušníci 1x / rok, příslušníci justiční stráže se tohoto školení a výcviku nezúčastňují	
Hodnocení	provede zástupce pro služební přípravu nebo jim pověřený příslušník po ukončení výcviku, a to podle praktického provedení stanovených činností	
Téma S 5	0	Průběžné proškolení a přezkušování při denních rozdíleních, na poradách, při výkonu služby
Hodnocení	-	Průběžné celý kalendářní rok, vyhodnotí vedoucí oddělení
Téma S 6	2x / rok formou proškolení, které provede zástupce pro služební přípravu a písemného zpracování řešení zadané modelové situace, účast pouze vrchní inspektor strážní služby	
Hodnocení	2x / rok formou vyhodnocení písemného zpracování řešení zadané modelové situace, které provede zástupce pro služební přípravu	
Téma S 7	vybraní příslušníci organizačních jednotek vybavených speciální výstrojí pro eskorty nebezpečných osob min. 6 x / rok	
Hodnocení	provede zástupce pro služební přípravu nebo jim pověřený příslušník po ukončení výcviku, a to podle praktického provedení stanovených činností	
Téma S 8	příslušníci do doby vykonání služební zkoušky v průběhu roku při denních rozdíleních, na poradách nebo školeních a při výkonu služby	
Hodnocení	provede zástupce pro služební přípravu podle praktického provedení stanovených činností	

Příloha 5 - Anketa - výcvik sebeobran v organizačních jednotkách

- 1) Jak dlouho vedete výcvik sebeobran ve vaší organizační jednotce (roky)?
- 2) Jakému bojovému sportu/umění/sebeobranému systému se věnujete?
(uved'te jen jeden, dominující)
 - 3) V jaké míře využíváte techniky z výše uvedeného bojového sportu/umění/systému ve výcviku sebeobran v organizační jednotce? -
zakroužkujte nejvíce odpovídající z 25 % a méně - z 50 % a méně -
ze 75 % a méně - ze 100 % a méně
- 4) Máte během výkonu služby prostor (mimo 8 hod. určených pro výcvik a přezkušování) pro přípravu k výcviku sebeobran? - zakroužkujte vybranou odpověď -

ano - ne
- 5) Jste schopni dostatečně procvičit a prozkoušet všechna stanovená témata v roce?
- zakroužkujte nejvíce odpovídající -

ne - spíše ne - spíše ano - ano
- 6) Jsou podle vás příslušníci v organizační jednotce současným systémem výcviku sebeobran dostatečně připraveni řešit krizové sebeobrané situace?

ne - spíše ne - spíše ano - ano
- 7) Do kolika výcvikových jednotek (včetně přezkušování) máte rozdělen výcvik?
(v rámci celkových 8 hod.)
- 8) Jak početné skupiny vedete?
- 9) Jsou tyto skupiny rozděleny podle funkce příslušníků?
- zakroužkujte nejvíce odpovídající -

ne - spíše ne - spíše ano - ano
- 10) Jsou ve vaší organizační jednotce příslušníci motivováni (pozitivně/negativně) k výcviku sebeobran, případně ke zvyšování fyzické kondice?

ne - spíše ne - spíše ano - ano
- 11) Používáte při výcviku pomůcky (lapy, bloky, pytle, chrániče, rukavice, ochranné obleky apod.)?

ne - občas - často

- 12) Je vaše vybavení těmito pomůckami dostačující?
ne - spíše ne - spíše ano - ano
- 13) Jsou vaše prostorové podmínky pro výcvik dostačující?
ne - spíše ne - spíše ano - ano
- 14) Využíváte při výcviku i reálné prostory (cvičné cely, chodby, schodiště apod.)?
ne - občas - často
- 15) Zařazujete do přípravy i výcvik sebeobrany ve stanovené výstroji a výzbroji?
ne - občas - často
- 16) Využíváte ve výcviku reálné modelové situace (tzn. snaha o vytvoření realitě se blížící situace, např. včetně komunikace; „reálného provedení útoku“ – dostatečná razance, rychlost, bez uvedení konkrétního způsobu útoku; vytvoření stresové zátěže; v reálném prostředí; se stanovenou výstrojí a výzbrojí; ...)?
ne - občas - často
- 17) Považujete přípravu instruktorů sebeobrany (VS ČR) v rámci rozšiřujících a zdokonalovacích kurzů za dostatečnou?
ne - spíše ne - spíše ano - ano

Příloha 6 - Zakázané nebezpečné předměty – výrobky vězňů

Obr. č. 17 - Bodné a řezné zbraně (dýka, tesák, bajonet)

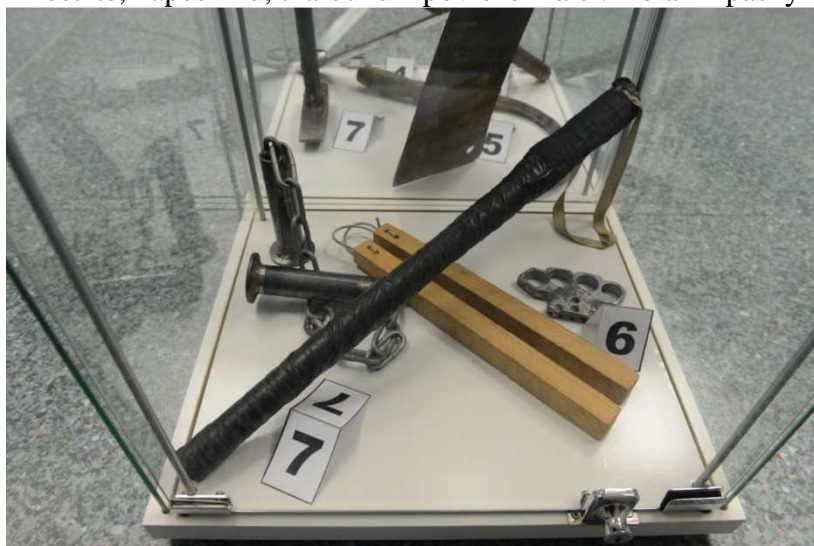
Obr. č. 18 - Bodné a řezné zbraně I (nože)

Obr. č. 19 - Bodné a řezné zbraně II (nože)

Obr. č. 20 - Boxer, nunchaku - z nožiček od peřináku; obušek- z násady od koštěte, kapesníku, tkalounu z povlečení a el. izolační pásky

Obr. č. 21 - Makety a funkční střelná zbraň („3“)

Obr. č. 22 - Nabroušené příborové nože

Obr. č. 23 - Nunchaku vyrobené z násady na koště

Obr. č. 24 - Nunchaku vyrobené z násady na lopatu

Obr. č. 25 - Předměty upravené jako zbraň

Obr. č. 26 - Příborové nože a hliníková lžice upravené jako zbraň

Obr. č. 27 - Různě upravené nože

Obr. č. 28 - Sečné zbraně (mačeta, sekera, srp); kladivo

Obr. č. 29 - Železná maska, shuriken-vrhací hvězdice, prak -jako zbraň i jako prostředek pro vystřelování motáků z věznice

